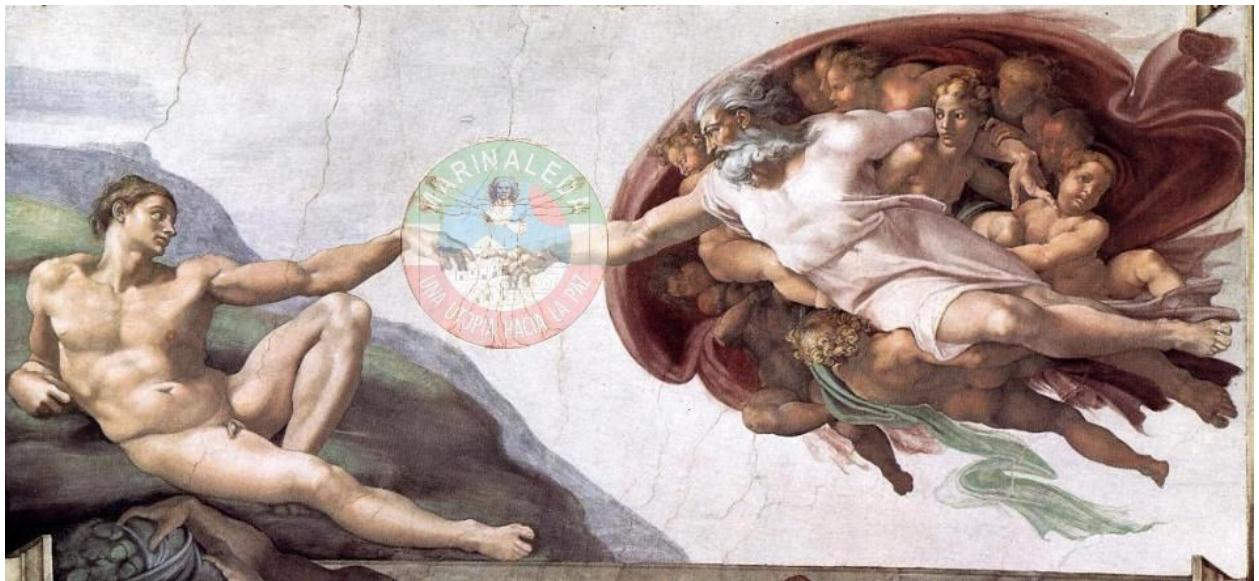

UTOPIA PER LA PAU

Alternatives i lluites anticapitalistes contra l'alienació de l'ésser humà

Autor: Marc Domínguez i Moreno
Tutora: Sandra Avellaneda Fernández
Departament d'Història

1. Introducció	3
2. Capitalisme: present i futur?	5
2.1 Capitalisme com a actor del desastre mediambiental	6
2.2 Capitalisme és violència	9
2.3 Capitalisme és autoritarisme	13
2.4 L'explotació capitalista de l'home per l'home i de la dona per l'home	17
2.5 La legitimació de l'explotació: opressió de classe, gènere i nació	21
2.5.1 El problema de l'opressió nacional	23
2.6 La Crisi, l'altre cara de la mateixa moneda	25
2.6.1 Laissez Faire	26
2.6.2 La teoria Keynesiana	27
2.6.3 Les teories marxistes de la crisi	28
2.6.3.1 La teoria del subconsum	30
2.6.3.2 Les crisi vinculades a la proporcionalitat	31
2.6.3.3 La taxa decreixent del guany	32
2.6.3.4 Conclusió	34
2.7 L'alienació del home	34
3. Utopia, Lluita i Pau	37
3.1 Concrecions i concepcions primordials	39
3.1.1 Utopia	40
3.1.1.1 El problema de la justícia: La crítica al programa de Gotha	41
3.1.2 La lluita	43
3.2 La propietat privada dels mitjans de producció	44
3.2.1 La propietat privada a la Unió Soviètica	44
La propietat a Cuba	45
3.2.3 La propietat a Iugoslàvia	45
3.2.4 La propietat cooperativa de Robert Owen	47
4. Marinaleda: resistència humanista contra la barbàrie capitalista	49
4.1 Les primeres agitacions treballadores	50
4.2 Les primeres lluites a Marinaleda	51
4.3 Cap al poder popular democràtic	54
4.4 L'home nou o l'home	57
4.5 La lluita per la terra, el Humoso i la Cooperativa	59
4.6 Per solucionar el problema de l'habitatge: l'autoconstrucció	63
4.7 Conclusió: perquè no s'ha exportat el model a altres pobles?	64

5. Conclusió: el capitalisme o l'ésser humà	66
5.1 Valoració dels objectius del treball	67
5.2 La fi del treball: una altra cara de la taxa decreixent del guany	68
5.3 Socialisme o Barbàrie: la Utopia és l'ésser humà	69
6. Bibliografia	72
7. Webgrafia	73
8. Annex	75
8.1 Annex 1: Entrevista a Juan, encarregado del Humoso, luchador històric y sindicalista del S.O.C	75
8.2 Annex 2: Entrevista a Lebiel, joven marinaleño y autoconstructor	80
8.3 Annex 3: Entrevista a Juana Sánchez Aires, concejala, teniente de alcalde de Marinaleda, luchadora histórica y sindicalista del S.O.C	82

1. Introducció

Cada dia, en el nostre món, en la nostra societat global que és el capitalisme, succeeixen fets contradictoris, immorals, injustos i inhumans. Podem parlar de la guerra a Síria, el drama dels refugiats, el desnonaments, la coartació de la llibertat d'expressió en ple segle XXI, la gana i la pobresa com a una característica, sembla que intrínseca, d'alguns països del món, o el racisme en acció, dictadures cruels, la impossibilitat dels joves d'anar a la universitat i després trobar feina, l'analfabetisme funcional, o qualsevol altre desgràcia amb la que l'ésser humà està obligat, en aquests moments, a conviure.

Davant de tot això i les solucions poc efectives, igualment pacífiques, precàries, i injustes que la majoria de vegades posen en pràctica els nostres governants, el camí racional, és sortir d'aquest camí, buscar alternatives a seguir sobrevivint, funcionant i confiant en aquest sistema. Això, i la falta de perspectiva de futur, és el que em portà a fer aquest treball: demostrar i mostrar que és possible una solució, no panaceàtica, a aquests problemes.

Les reflexions es faran sempre sota una visió marxista ¹, amb l'objectiu de ser el més rigorós possible i no perdrem en vaguetats abstractes, i molt menys, dogmàtiques.

El treball comença amb un anàlisi del capitalisme com a arrel d'aquests problemes i sistema incapaç de solucionar-los. L'anàlisi teòric es completa amb dades actuals i un anàlisi sociològic, defensat pel psicoanalista i sociòleg Erich Fromm. Seguidament, es desenvoluparà l'única sortida a aquest plantejament, que és la idea d'un sistema alternatiu. És aquí on es presentarà la tesis de *la utopia com a motor de lluita per arribar a un sistema més just i pacífic*. Definiré els conceptes per entendre la tesis: *utopia* (Què significa i què significava al principi? Perquè ara significa el que significa?); *lluita* (Què vol dir lluitar i com es lluita?), i donaré una definició de just i pacífic. Un cop plantejada la tesis, es contrastarà en la pràctica, històricament i en el present.

¹ Amb *marxista* em refereixo no només a la ideologia que és inherent a qualsevol interpretació en qualsevol matèria social, sinó a la filosofia i ciència social imparcial, desenvolupada per Karl Marx i Frederich Engels i que es fonamenta en tres eixos: la filosofia alemanya, l'economia política anglesa i el socialisme francès. Cal esmentar que acusar de radical aquest mode de pensament no és quelcom negatiu ni irracional ja que, com es veurà en el treball, el capitalisme és un sistema que té en els seus fonaments, en les seves arrels (d'aquí ve "radical", d'arrel: vol dir anar a l'arrel dels problemes) la injustícia, la violència i la desigualtat. A més, la ideologia és un terme amb un gran ventall de possibles significats. Terry Eagleton, en el seu llibre "*Ideologia. Una introducció*" (Edicions Paidós Ibérica.1997), explica que no pot haver una definició global d'aquest terme perquè alguns dels significats d'aquesta paraula són contradictoris. Entre d'ells podem veure: la ideologia entesa com un conjunt de creences d'una determinada classe social; la ideologia com quelcom que facilita una presa de decisions sobre un tema; com a un pensament d'identitat; com un error sistemàtic, una falsa consciència; o la ideologia com un mètode d'anàlisi de la societat. Aquesta última és la que més s'adequa al ús d'aquest text.

Constarà, doncs, d'una part teòrica, amb contingut històric, filosòfic, polític i econòmic, i una part pràctica, que desenvoluparé com a treball de camp, visitant Marinaleda, un poble a cent kilòmetres de Sevilla, en el qual s'ha posat en pràctica un model de societat que els habitants anomenen utòpic. Des de fora, sembla que el model funciona correctament. Diversos mitjans de comunicació han estudiat el poble i, -davant dades tan estranyes per un món en crisi com són el 8,15% d'atur i cases de 90 metres quadrats amb una hipoteca de 12 euros al mes-, s'ha donat a entendre que aquest model pot funcionar només en pobles petits agrícoles de característiques iguals a aquest. Però és una acusació simplista i ambigua. Com expliquen Marx i Engels en el pròleg del *Manifest Comunista* a la edició Alemanya de 1872:

“L'aplicació pràctica d'aquests principis², ens aclareix el mateix Manifest, dependrà sempre i a tot arreu de les circumstàncies històriques existents.”³

El que els dos autors expliquen en aquesta cita és que les circumstàncies de qualsevol ciutat, poble o país definiran la posada a la pràctica dels principis marxistes, però podem veure com aquestes ciutats, pobles i països capitalistes no es despleguen, en la seva organització, de la mateixa manera, sinó que depenent de les característiques meteorològiques, les matèries primeres de la zona, la densitat de població, la cultura i tradició, etc. es desenvolupen de diferents formes. És clar que no és el mateix un poble pesquer que un agrícola.

Aquesta acusació juga amb l'ambigüitat d'una falsa relació lògica: *Com no es repetirà de la mateixa manera, aquest model és impossible*. No es repetirà de la mateixa manera en un poble pesquer, que en una gran ciutat, però es pot repetir adaptat a *les circumstàncies històriques existents*. De tota manera, aquesta acusació no refuta la tesis del treball, per tant, no s'extindrà més aquesta explicació ja que s'allunya, a més, de l'objectiu d'aquest.

Cal remarcar que aquest treball no pretindrà, en cap cas, posar com a alternativa al sistema capitalista el model de Marinaleda en concret, sinó mostrar alternatives al capitalisme i demostrar que el què a vegades pot semblar utòpic, com a sinònim erroni d'impossible, és realitzable en la pràctica.

Abans, però, de cercar alternatives al capitalisme, hem de preguntar-nos quins són els problemes del capitalisme i si es poden solucionar.

² En el context del que es tracta, entenguis *aquest principis* per qualsevol principis.

³ “*Das Kommunistische Manifest*”, Traducció de Jordi Moners i Sinyol. Revisió de Manuel Sacristán. Editat en versió electrònica el novembre de 1998. Pàgina 2.

2. Capitalisme: present i futur?

En aquesta primera part del projecte, es farà un resum del que el sistema capitalista, en el qual vivim, representa avui per les persones. S'analitzarà aquest present del sistema des de diverses perspectives: social, econòmica, ecològica, filosòfica i psicològica. Seguidament, es farà un petit anàlisi dels fonaments d'aquest sistema, el seu funcionament i les crisis inherents a ell. Cal remarcar, però, que l'objectiu del treball no és, ni molt menys, fer un anàlisi del capitalisme, sinó, a partir de la realitat cruenta d'aquest, demostrar que la *utopia* funciona com a motor de lluita per arribar a un sistema més just i pacífic.

2.1 Capitalisme com a actor del desastre mediambiental

El capitalisme, des de la seva posada en funcionament en la revolució industrial fins els nostres dies, ha demostrat que la seva lògica d'expansió contínua no ha tingut cap inconvenient pel que fa l'explotació desmesurada dels recursos naturals existents al Planeta Terra. La lògica del màxim benefici ha portat a la indignació una gran part de la comunitat científica, que entenen com a incompatible la coexistència d'aquesta lògica, i l'equilibri ecològic de la vida al Planeta. Fins i tot les Nacions Unides, a través del PNUMA ⁴, en el seu informe GEO5 Global Environment Outlook afirma que:

“a mesura que s’han anat accelerant les pressions dels éssers humans en el planeta Terra, ens hem apropat a diferents llindars crítics mundials, regionals i locals o els hem superat. Un cop s’hagin creuat aquests llindars, és probable que es succeeixin canvis bruscs i possiblement irreversibles en les funcions que sustenten la vida al planeta, canvis que comportaran importants conseqüències negatives pel benestar humà.” ⁵

En aquest text les Nacions Unides tracten els éssers humans de culpables però el cert és que la pròpia dinàmica de recerca del màxim benefici ha obligat les empreses, i empresaris, és clar, a protegir abans la seva economia que produir, per exemple, energies netes. Un exemple clar el protagonitza l'empresa de producció i subministrament elèctric Iberdrola. Un estudi de la organització Green Peace⁶, revela que aquesta empresa, tot i la campanya publicitària de recolzament a les energies renovables, produeix només un 14,99% d'energia d'aquest tipus. Podríem imaginar que això es deu a que les energies renovables no produeixen beneficis però si ho fan, com s'ha demostrat en la cooperativa de producció d'energia Som Energia⁷. L'única pega que podem trobar és que les energies netes no produeixen tants beneficis com les no renovables, o convencionals. Com sempre, la realitat del màxim benefici s'imposa una vegada més per davant de la salut del planeta i de les persones que l'habitarem.

Aquesta lògica d'espoliació de recursos es veu reflectida també en les previsions de l'Agència Internacional de l'Energia (AIE, 2009), on diu que per fer front a les “necessitats” de petroli, al 2030 es requerirà posar al mercat una oferta similar a la de sis noves “Aràbies Saudites”, fet materialment impossible.

En un article, la sociòloga i periodista Judith de Jorge relata una realitat inquietant:

⁴ Programa de les Nacions Unides pel Medi Ambient

⁵ “GE5 Report. Perspectivas del medio ambiente mundial.” www.unep.org

⁶ “Iberdrola, empresa enemiga de las renovables” Green Peace, Maig del 2013

⁷ Som Energia és una cooperativa de consum d'energia verda sense ànim de lucre. Les seves activitats principals són la comercialització i la producció d'energia d'origen renovable. Estan compromesos a impulsar un canvi del model energètic actual per assolir un model 100% renovable.

“Un famós planter de 22 científics de tot el món, entre d'ells alguns espanyols del Consell Superior de Recerques Científiques (CSIC), ha advertit que la Terra s'aproxima a un col·lapse imminent i irreversible. En qüestió de dècades, si no es prenen les mesures adequades -quelcom pel que, per fortuna, encara som a temps-, la humanitat s'enfrontarà sense remei a un «nou règim pel qual no estem preparats». El panorama desolador inclou manca d'aliments i d'aigua potable, enormes sequeres, extinció d'espècies i migracions massives de gent a la recerca de la seva pròpia supervivència «com mai hem vist en la història». Les causes, segons expliquen en la revista «Nature», són el brutal creixement de la població, la destrucció dels ecosistemes naturals a tot el món i el canvi climàtic.”⁸

Davant d'això, però, el Govern, en el cas més proper, Espanyol, es mostra gairebé inactiu, segons Green Peace, pel que fa les mesures contra el canvi climàtic⁹.

Diferents personalitats al costat de l'Ignacio Sánchez Galán, president d'Iberdola. (De esquerra a dreta: el president Mariano Rajoy, l'ex-president Artur Mas i, a la dreta de tot, l'antiga reina i rei d'Espanya.)

És més, si deixem a banda les desigualtats socials existents en el capitalisme, i intentem imaginar un capitalisme on tothom pogués viure en l'*american way of life*, aconseguiríem un nivell de vida, segons les Nacions Unides, alt¹⁰. Ens adonaríem però, que segons Mathis

⁸ “Científicos advierten de un colapso planetario inminente e irreversible”, 16/07/2012 a l'ABC, Judith de Jorge:

<http://www.abc.es/20120606/ciencia/abci-cientificos-advierten-colapso-planetario-201206061209.html>

⁹ “El transporte en las ciudades Un motor sin freno del cambio climático.”, Green Peace: “En aquest context europeu d'exigències de reducció d'emissions, els compromisos del Govern d'Espanya es queden curts.” (Citada del mateix informe.)

¹⁰ “L'Índex de Desenvolupament Humà (IDH) és un indicador de les Nacions Unides que serveix per mesurar el nivell de vida d'un país o territori. Es calcula a partir de tres dades que són: l'esperança de vida al néixer, la taxa d'alfabetització dels adults i el nivell en l'educació de la població (en les diferents etapes de l'aprenentatge), i, per últim, el PIB per capita (mesurat en dòlars americans). Si el IDH és 0.8 o superior, es considera un nivell de vida alt.” (explicació extreta de l'apartat de “Notes” del llibre “L'hora dels Voltors. La crisi explicada a una ciutadania estafada”, Edicions el Jonc, Josep Manel Busqueta, 2013)

Wackernagel i el seu equip d'investigadors ¹¹, caldria tenir els recursos de cinc planetes terres per tal de que això fos possible. Si filem més prim i imaginem que tot el món pogués portar l'estil de vida dels europeus occidentals, també aconseguiríem un nivell de vida alt amb escreix, però necessitaríem les matèries primeres de tres planetes Terra. Per tant, l'estil de vida que el capitalisme presenta com a exitós és, en realitat, impossible materialment, fet paradoxal, ja que els defensors d'aquest sistema, actualment, titllen d'irrealitzables els sistemes alternatius a l'actual.

Cal esmentar, però, que en l'estudi de Mathis Wackernagel, dels 93 països estudiats només n'hi ha un tal que si generalitzés el seu estil de vida, aconseguiríem un IDH alt sense trencar l'equilibri ecològic del planeta en el qual vivim. Aquest país és Cuba.

El problema però, no s'acaba aquí. Fins ara, s'ha parlat de que la dinàmica del capitalisme no respectava els límits materials del Planeta, però hem de saber, a més, que tampoc respecta la salut de la població que, com diu la Doctora Maria Neira, de la salut del medi ambient depèn la salut de l'ésser humà:

“Molts dels reptes sanitaris mundials que afrontem actualment, incloses les malalties infeccioses, la malnutrició i les enfermetats no transmissibles, estan vinculades al deteriorament de la biodiversitat i els ecosistemes.” ¹²

Cal destacar, també, les agressions del capitalisme pel que fa la seguretat laboral. Són moltes les vegades que s'han denunciat, a través dels sindicats, casos de perill laboral: risc químic, psicosocial, biològic, elèctric, pel soroll, la lluminació, les condicions i plantejament del treball, les radiacions, per l'esforç físic i de postura, etc. Pot semblar-nos que aquests riscos ja no existeixen en ple segle XXI, però el cert és que, encara avui, molts treballadors pateixen malalties concretes en els àmbits laborals, però que no s'entenen com a tal¹³. El passat 28 d'Agost de 2016, el TSJC (Tribunal Superior de Justícia de Catalunya) condemnava l'empresa ROCA SA amb una indemnització a la família d'un treballador que morí a causa de la Silicosis al 2013, després d'haver estat treballant a l'empresa com a Peó durant tres dècades, des de 1963 a 1993, a la fàbrica de Gavà. Fins ara, gairebé 3 anys després de la mort, no s'havia castigat

¹¹ “World Filing on sustainable development.”, Mathis Wackernagel-

<https://www.newscientist.com/article/mg19626243-100-world-failing-on-sustainable-development/>

¹² “Nuestras vidas dependen de la salud del planeta”, Dra. Maria Neira, 3 de juny del 2015: <http://www.who.int/mediacentre/commentaries/healthy-planet/es/>

¹³ L'advocat del Col·lectiu Ronda, Miguel Arenas, que portà el cas a la vídua del treballador de ROCA SA mort per silicosis, afirmà al Diari L'Accent que “moltes Malalties Professionals no són declarades com a tals, i resten com a malalties comunes, causant pensions més baixes, i la impunitat de les empreses infractores, que eviten indemnitzar als treballadors afectats i a les seves famílies. En molts casos els càncers i altres greus patologies que han estat causades per exposicions laborals son amagades per les Mútues i l'INSS, com en el cas de l'amiant, la sílice o les empreses petroquímiques, entre d'altres.”, Diari L'Accent, “El TSJC condemna a ROCA SA a indemnitzar la vídua d'un treballador mort per Silicosis”, 28/08/2016, Àlex Tisminetzky:

<http://laccent.cat/el-tsjc-condemna-a-roca-sa-a-indemnitzar-la-vidua-dun-treballador-mort-per-silicosi/>

l'empresa, que al·legava la desconeixença de les condicions de treball dels seus treballadors. Aquest és només un cas dels molts, destacable per la proximitat en el temps i l'espai, ja que la fàbrica de la que es parla és la famosa fàbrica de sanitaris de Gavà, ROCA SA ¹⁴.

Veiem, doncs, com el capitalisme, a més de presentar-nos un estil de vida irrealitzable per la falta de recursos al planeta, acaba també amb la salut de la població en el procés d'aquesta per arribar a aquest èxit irrealitzable del que parlàvem.

2.2 Capitalisme és violència

Hem vist, en l'apartat anterior, com el capitalisme no respecte ni la salut del planeta ni la dels éssers humans. Aquesta realitat violenta, que és el capitalisme, no és queda en l'àmbit de la salut sinó que també trenca amb qualsevol norma moral, i, alhora que condemna a una gran part de la humanitat a una vida indigna, només respecta una llibertat: la llibertat de comerç. I per a la gran majoria de la població mundial això és el que suposa el capitalisme:

Segons la FAO ¹⁵, tot i que el món produeix suficients aliments per alimentar els seus habitants, 793 milions de persones encara pateixen gana crònica; 161 milions de menors de 5 anys pateixen malnutrició crònica (problemes de creixement); la carència de micronutrients, o "gana encoberta", afecta a més de 2.000 milions de persones al món; segons Save The Children ¹⁶, 400 milions de nenes i nens són objecte de discriminació per pertànyer a grups ètnics i/o religiosos determinats; 720 milions de dones van contraure matrimoni quan encara no havien complert els 18 anys, davant 156 milions d'homes; s'estima que 1 de cada 4 nens refugiats en edat escolar d'educació secundària, va a escola, davant 3 de cada 4 al món; hi ha entre 3 i 4 vegades més possibilitats de que les nenes i nens amb discapacitat pateixin violència física i sexual; al 2014, 42.500 persones al dia escapaven de les seves cases, un número quatre vegades més alt que al 2010; i així una llista sembla que interminable de dades kafkianes, sagnants i totalment evitables que la dinàmica del capitalisme permet i sense les quals no pot seguir existint, com hem vist abans.

El sociòleg Atilio Boron, reflexionava sobre la mortalitat en el capitalisme i ens deixava aquesta reflexió:

¹⁴ Diari L'Accent, "El TSJC condemna a ROCA SA a indemnitzar la vídua d'un treballador mort per Silicosis", 28/08/2016, Àlex Tisminetzky:

<http://laccent.cat/el-tsjc-condemna-a-roca-sa-a-indemnitzar-la-vidua-dun-treballador-mort-per-silicosi/>

¹⁵ Organització de les Nacions Unides per la Alimentació i l'agricultura:

<http://www.fao.org/about/what-we-do/so1/es/>

¹⁶ Save The Children és una Organització no governamental (ONG) fundada l'any 1919, la missió de la qual és la defensa i promoció dels drets de la infància. "Hasta el último niño. Los niños que el mundo ha decidido olvidar", 2016

“[...] un holocaust social està en marxa, silenciós però letal, que segons càlculs estimatius de començament de la present dècada ja es cobrava al voltant de 100.000 vides humanes per dia a causa de la fam i de malalties curables. Això significa aproximadament 40 milions de vides per any, de manera que en poc més d’un any i mig s’igualarà la totalitat de morts i civils ocasionades per la carnisseria de la Segona Guerra Mundial [...] i en quatre anys se superarà la xifra de les víctimes de totes les guerres que hi va haver durant el segle XX.”¹⁷

Segons Oxfam Intermon¹⁸, al 2015, només 62 persones posseïen la mateixa riquesa que 3.600 milions (la meitat més pobre del món) i la contrasten amb les dades del 2010, quan eren 388 persones les que posseïen la riquesa de 3.600 milions. Asseguren que, des de els inicis del segle present, la meitat més pobre de la població mundial, només ha rebut l’1% de l’increment de la riquesa mundial, mentre que el 50% d’aquesta “nova riquesa” ha anat a parar a les butxaques de l’1% més ric. La conclusió d’aquesta organització és que l’economia beneficia aquest 1 % i la tendència és que aquestes desigualtat siguin cada cop més extremes. El capitalisme cada cop serà menys respectuós amb el Medi Ambient, la salut de les persones i la llibertat, contemplada a la Declaració dels Drets Humans¹⁹, de viure dignament.

Concretament, a Espanya, en la qüestió dels drets humans, les Nacions Unides es mostren preocupades per realitats tant inhumanes com les que es viuen als CIE’s, on, en un informe, assenyalen que:

“[...] el Comitè expressa la seva preocupació pels alts nivells d’amuntegament que aquests centres segueixen registrant i les deplorables condicions materials de les seves instal·lacions, que segons el parer del Comitè representen una amenaça per a la seguretat, la salut i la integritat física i psicològica de les persones que allí es troben.”²⁰

A més, també remarquen que diverses ONG han intentat entrar en diverses ocasions a comprovar l’estat del centre i, l’informe diu que, al menys una vegada no se les a concedit el pas.

En el mateix informe del “Comitè contra la Tortura”, aquest expressa la seva preocupació per la seguretat dels presos en les anomenades “detencions en règim d’incomunicació” i en les sales de interrogatoris; també expressen la seva preocupació per:

“[...] un ús excessiu de la força per part de les forces de l’ordre, amb particular referència a fets ocorreguts durant protestes contra les mesures d’austeritat en 2011 i 2012. També preocupen les informacions rebudes sobre abusos comesos contra immigrants [...]. En particular, el Comitè

¹⁷ “Socialismo siglo XXI. ¿Hay vida después del neoliberalismo?”, 2009, Atilio Boron

¹⁸ “Una economía al servicio del 1%” OFXAM INTERMON, 18 de Gener de 2016

¹⁹ Declaració dels Drets Humans. Article 1

²⁰ “Observaciones finales sobre el sexto informe periódico de España” Convención contra la tortura y otros tratos crueles, inhumanos o degradantes. Comité contra la tortura. Naciones Unidas, 29 de Mayo de 2015 Pàgina 5, punt 16: “Centros de Estancia Temporal de Inmigrantes”

lamentava profundament la mort d'almenys 14 immigrants quan intentaven arribar nadant a la platja de Ceuta del Tarajal el 6 de febrer de 2014.”

En l'informe també es parla dels crims inhumans de la guerra civil i el franquisme, la violència contra la dona, la inaccessibilitat dels civils per identificar a la policia i, fins i tot, recomana que l'Estat Espanyol revisi la formació dels agents de l'ordre i dels metges.

Durant el desallotjament de Plaça Catalunya, 15M. Manifestants pacífics, davant d'agressius Mossos d'Esquadra. Possiblement és "l'ús excessiu de la força per les forces de l'ordre", abans esmentat.

La realitat és que el capitalisme, i l'Estat capitalista, en aquest cas l'Estat Espanyol, no tolera que les persones puguin decidir sobre el seu futur, no tolera la democràcia. Concretament, l'Estat Espanyol no respecta llibertats i drets tant fonamentals com el de viure una vida digna (l'any 2014, 3 milions de nenes, nens i adolescents estan en risc de pobresa i exclusió social; cal destacar també, que Espanya dobla la tasa mundial de consum d'alcohol, amb 11, 2 litres d'alcohol a l'any per persona adulta, oblidant que els menors podrien ser els que més consumeixen ²¹), la llibertat d'expressió (ho podem veure en el famós cas dels titellaires o en la Llei Mordassa, per exemple), el dret a l'habitatge (13,4 milions de persones es trobaven en risc

²¹ La dada sobre l'alcohol està extreta de "España duplica la tasa mundial de consumo de alcohol", Maria Valerio, El Mundo: <http://www.elmundo.es/salud/2014/05/12/5370bca922601d52648b4577.html>

d'exclusió el 2014, és a dir, el 29,2% de la població), el dret al treball (al Setembre del 2015, la taxa de desocupació era del 22,37% per al conjunt de la població, però s'elevava al 45,26% en el cas dels joves entre 19 i 24 anys i al 30,84% en el cas dels treballadors nascuts a l'estranger), el dret a la alimentació (al 2015, 1.571.932 persones van ser ateses pel Banc d'Aliments, aquest nombre representa una dada aproximada de les persones que no tenen accés a la compra d'aliments ²²), el dret a l'educació gratuïta i de qualitat (la taxa d'abandó escolar primerenc és del 21,9% el 2014, pràcticament duplicant la mitjana de la UE28 (11,1%) i lluny de la meta acordada, per a Espanya, en l'Estratègia Europea 2020, del 15%), el dret a ser atès per una seguretat social gratuïta i de qualitat (gairebé 750.000 persones, immigrants en situació administrativa irregular -amb excepció de les dones embarassades i els menors-, van perdre el dret a l'atenció sanitària gratuïta, permetent-los únicament l'accés als serveis d'urgències. A més, la població que pels seus baixos ingressos i per l'increment del copagament no pot fer front a la compra de medicaments, ha passat del 5,4% en 2007 al 7% en 2009 i al 15,8% en 2013.) ²³, i una immensa llista que contrasta, com sempre, tossudament, amb la llibertat de comerç. Aquesta llibertat que permet aquesta realitat, permet també que la banca, que ha estat rescatada amb diners públics, inverteixi en empreses armamentístiques. És tan violenta aquesta realitat, que trobem com entitats bancàries amb programes socials, com Caixabank, han invertit, durant el 2016, 87.525.635,60 € en empreses d'armament, paradoxalment. Les entitats amb la inversió més alta són BBVA i Santander amb una inversió de 2.746.121.954,61 € i 1.518.304.347,55 €, respectivament. En total, la banca espanyola invertirà 5.871.611.214,28 €, segons Jordi Calvo Rufanges ²⁴. Si ens fixem en els pressupostos del Estat Espanyol del 2016, podem veure com està pressupostat un gast de 6.899.223.800 € en el Ministeri de Defensa. Tenint en comte ambdues xifres, veiem que quan acabi 2016, Espanya haurà invertit en la guerra, els exercits, la violència i la devastació humana, uns 12.770.835.014 €, més del triple del que l'Estat ha pressupostat pel Ministeri de Educació, Cultura i Esport el mateix any. Si comparem només els pressupostos, traient la inversió dels bancs, veiem com, una vegada acabat el 2016, l'Estat haurà gastat gairebé el doble en el Ministeri de Defensa que en el Ministeri de Educació, Cultura i Esport (3.738.997.550 € davant del 6.899.223.800 €) ²⁵ ²⁶. I és que en el capitalisme, la "pau" entesa en qualsevol de les accepcions possibles, és impossible.

²² Dada extreta de la "Memoria 2015" del Banc d'Aliments: <http://www.bancodealimentos.es/memoria-2015/>

²³ Totes les dades entre parèntesi d'aquest apartat, excepte la referent a l'alimentació, estan extretes de l'informe "España frente a los retos de la agenda de desarrollo sostenible" Informe de Oxfam Intermón en colaboración con UNICEF Comité Español, Septiembre 2015

²⁴ "Els Bancs que inverteixen en armes." Informe número 28. Centre Delàs d'Estudis per la Pau, 29 de juny del 2016

²⁵ "PRESUPUESTOS GENERALES DEL ESTADO. ESTADO, OO.AA., AGENCIAS, O.PÚBLICOS Y S.SOCIAL Resumen económico por programas del presupuesto de gastos. Sección: 18 MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE.", 2016

²⁶ "PRESUPUESTOS GENERALES DEL ESTADO. ESTADO, OO.AA., AGENCIAS, O.PÚBLICOS Y S.SOCIAL Resumen económico por programas del presupuesto de gastos Sección: 14 MINISTERIO DE DEFENSA.", 2016

Activistes de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca, plataforma que lluita pel dret a l'habitatge, van ser acusats d' "autoritaris i nazis" per la Secretària del Partit Popular, María Dolores de Cospedal.²⁷

2.3 Capitalisme és autoritarisme

Igual que el capitalisme no tolera la pau tampoc tolera la democràcia. Votar cada 4 anys un partit que defensa el capitalisme de diferents formes, o, que no vol acabar amb ell sinó gestionar-lo, no concorda amb l'origen etimològic d'aquesta paraula ("δημοκρατία", δῆμος "poble", i κρατω "governar", significa literalment, doncs, govern del poble.). Si el poble es governés, la realitat d'aquest no seria com la esmentada en els dos apartats anteriors. El cert, és que l'Estat és només una eina del capitalisme per poder continuar amb la seva recerca contínua i, com hem vist, devastadora, del màxim benefici. Quan el poble, en algun moment de la història, deixa de costat la por al canvi, i vota un partit polític anticapitalista i aquest guanya, les corporacions econòmiques cessen el Parlament i s'imposen. Carl Schmitt deia molt acuradament que:

²⁷ "Esto es lo que hacían los nazis", Núria Marrón, El Periòdico:
<http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/esto-que-hacian-los-nazis-2370665>

“El poder no el té qui l’exerceix sinó aquell que et pot cessar per l’ús que en facis en exercir-lo.” Podem constatar que la democràcia i el capitalisme són conceptes antagònics. Si fem un cop d’ull a la història del moviment anticapitalista, veiem com no hi ha ni un sol exemple d’una victòria electoral anticapitalista que no hagi estat seguida per un cop d’estat o una irrupció violenta de l’ordre democràtic. L’economista Josep Manel Busqueta fa un recompte de diverses situacions d’aquest estil:

“Alguns exemples: Espanya (1936) amb el cop d’estat del general Franco va posar fi a la Segona República; Guatemala (1944) amb la United Fruit Co va organitzar 32 cops d’estat contra Juan José Arévalo per proposar el codi de treball que legalitzava els sindicats; Guatemala (1951) amb Jacobi Arbenz va guanyar les eleccions amb el 65% dels vots, però els EUA van envair el país; Indonèsia (1936) amb l’amenaça de la victòria del Partit Comunista va portar els EUA a imposar un bloqueig i organitzar un cop d’estat, el del general Suharto, un règim protegit pels EUA a qui s’atribueixen més d’un milió de morts; Brasil (1961) amb Jacobo Goulart, que, segons la CIA, pretenia pujar el salari mínim, fet que el va fer sospitós d’extrema esquerra, va patir el bloqueig, per part dels EUA, així com l’increment de l’ajut als militars autors del cop d’estat de 1964; i encara quedarien altre exemples: Xile (1973), l’Iran (1953), la República Dominicana (1963), Bolívia (1980), Haití (1990 i 2000), Veneçuela (2002) i Hondures (2009).” ²⁸

En John Perkins, per la seva banda, ex empleat d’una consultoria vinculada a l’Agència de Seguretat Nacional, afirmava que:

“Els gàngsters econòmics són professionals generosament pagats que estafen bilions de dòlars a països de tot el món. Canalitzen els diners del Banc Mundial, de l’Agència Internacional per al Desenvolupament (USAID) i d’altres organitzacions internacionals d’ ”ajuda” a les arques de les grans corporacions i les butxaques d’un grapat de famílies riques que controlen els recursos naturals del planeta. Entre els seus instruments trobem els dictàmens financers fraudulents, les eleccions amanyades, els suborns, les extorsions, les trampes sexuals i l’assassinat. Aquest joc és tan antic com els imperis, però adquireix noves i terrorífiques dimensions en la nostra era de la globalització. Jo ho se bé, perquè he sigut un gàngster econòmic.” ²⁹

El poder, com podem veure, no el tenen els governs dels països, sinó els “mercats”, poders econòmics que gràcies a la propietat que aquest tenen sobre els mitjans de comunicació, es presenten com a poders “sense rostre” ³⁰. A vegades, aquests poders dels que parlem es

²⁸ *“L’hora dels Voltors. La crisi explicada a una ciutadania estafada”*, 2013, Edicions El Jonc, Josep Manel Busqueta

²⁹ “Confesiones de un Gángster Económico”, John Perkins, 2004:
<https://politikadigital.files.wordpress.com/2010/09/confesiones-de-un-ganster-economico-john-perkins1.pdf>

³⁰ Kathy Ryan diu que “els poders econòmics sense rostre governen les nostres vides”. La Vanguardia, 31 octubre del 2012.

manifesten fent declaracions com per exemple la de George Soros, que al 1996 ens relatava aquesta realitat autoritària que “els mercats” imposen sobre la població:

“Els mercats voten cada dia. Són els mercats els que tenen sentit d’estat.”

Soros sap del que parla perquè ell mateix forma part d’aquests mercats, d’aquests poders sense rostre. Ell és fundador d’un dels fons de capital de risc més importants del món, el Quantum Fund. Al 1992, Soros es va fer famós quan gràcies a les seves apostes especuladores va fer saltar del Sistema Monetari Europeu dues divises, com són la lliure esterlina o la lira italiana. Aquí es va demostrar, un cop més, que el poder de les activitats financers està per sobre de la voluntat de les institucions públiques.

Els *lobbies* són una exemple d’aquest poder dels mercats. Els *lobbies* són empresaris, o representants d’empreses contractats per les mateixes, que es reuneixen amb els polítics d’àmbit nacional o supranacional per “influir” en les seves decisions polítiques. El poder econòmic de les empreses està molt per sobre del poder polític i democràtic dels països. Aquest fet, però, no és nou del segle XXI, sinó que d’aquesta realitat ja advertia Frederich Engels al 1878, fa 138 anys.³¹

George Soros, fundador del Quantum Fund. Un rostre dels poders “sense rostre”.

D’aquesta manera, la població escull un partit polític (sempre capitalista: neoliberals, socialdemòcrates, partits que no facin trontollar la dinàmica devastadora del sistema. Ja hem vist com actuen aquests poders fàctics quan arriba al poder una proposta anticapitalista.) que

³¹ El senyor Engels, en el seu llibre “*La subversión de la ciencia por el señor Eugen Dühring. Anti-Dühring.*”, ens explica que, històricament, la humanitat ha adaptat la situació política a la situació econòmica. Dóna diferents exemples històrics com el moment de la acumulació originària, o primitiva, o la Revolució Francesa.

l'únic que farà és garantir la continuïtat del capitalisme. El que canvia en la elecció d'un partit o un altra, serà la voracitat i la rapidesa amb la que avança el capital expropiant drets i llibertats a la població. Les classes populars ³², d'aquesta manera, estan atrapades en un *modus vivendi* que no han escollit i al que estaran sotmeses fins que elles mateixes acabin amb el capitalisme.

Hem de ser conscients que amb l'evolució del capitalisme i la globalització d'aquest arreu del món, les entitats que s'encarreguen de que funcioni, s'han anat, de la mateixa manera, globalitzant i transformant. En aquest sentit, cal destacar el paper que han tingut les institucions de Bretton Woods³³, el FMI (Fons Monetari Internacional), i el BM (Banc Mundial) i, posteriorment, l'OCDE i l'OMC (Organització Mundial de Comerç) i, en la nostra proximitat, la UE (Unió Europea). Així com dels tractats de lliure comerç que s'han signat recentment com el TTIP o el TISA., en els que s'ataca la sobirania política dels països del seu àmbit d'influència.³⁴ La UE en concret, camina cap al seu declivi des del començament de la crisi del 2008. Fets com la transferència de la crisi dels EUA; la supremacia del capital financer per sobre del capital productiu³⁵; el deute; la disminució del treball; que la forta competència porti a la guerra de divises entre EUA, Japó, la UE, China i a polítiques proteccionistes³⁶; i la existència d'una tradició "d'Europa Social" que fa més car i difícil la gestió de la força del treball; són alguns dels motius pels quals es veu molt pròxim un col·lapse de la UE, segons els membres del Seminari d'Economia Crítica "Taifa" ³⁷. Sylviane Dahan ho explica d'una manera més brusca però igual de realista quan diu que:

"Europa esdevé l'epicentre de la crisi del capitalisme globalitzat. Una crisi profunda i multiforme, convulsa, previsiblement perllongada i d'incert desenllaç: crisi econòmica, social, ecològica, polític-institucional, crisi de civilització... El somni d'un espai compartit de drets i progrés vola en trossos, dinamitats per la voracitat dels mercats financers." ³⁸

³² Amb "classes populars" em refereixo a les classes que usen la seva força de treball per a subsistir.

³³ "El 1944 es va realitzar una conferència internacional a la ciutat de Bretton Woods (New Hampshire, EUA) per tal de dissenyar el nou ordre econòmic internacional després de la Segona Guerra Mundial. Fruit d'aquesta reunió va sorgir el FMI, sobretot responsable de la política monetària, el BM mecanisme de finançament i suport tècnic i, posteriorment, al 1947 es va crear el GATT (Acord General sobre Aranzels Duaners i Comerç) que havia de servir per liberalitzar el comerç mundial. El 1995 aquest acord serà substituït per l'OMC." (explicació extreta de l'apartat de "Notes" del llibre "L'hora dels Voltors. La crisi explicada a una ciutadania estafada", 2013, Edicions El Jonc, Josep Manel Busqueta)

³⁴ "#StopTTIP. TTIP, TISA, UE i OTAN: La dictadura de les multinacionals." Diari editat per l'Esquerra Independentista dels Països Catalans: https://issuu.com/arranpubs/docs/diarittip_web

³⁵ "El dinero total ficticio era de 707 billones de dólares, mientras que el PIB del planeta era de 63 billones en junio del 2011", Antonio Baños Boncompain, "Posteconomía. Hacia un capitalismo feudal." Los libros del linco, 2012. (Dada extreta del "Informe 10: Desentrañando la Unión Europea", 2014, del Seminari d'Economia Crítica "Taifa" www.seminaritaifa.org)

³⁶ Un exemple molt clar de polítiques proteccionistes és el cas del famós "Brexit".

³⁷ "Informe 10: Desentrañando la Unión Europea", 2014, del Seminari d'Economia Crítica "Taifa" www.seminaritaifa.org

³⁸ Sylviane Dahan. "Sadocapitalismo", a Richard Poulin y Patrick Vassot. "Sexo, capitalismo y crítica del valor." Dones D'Enllaç, 2012.

Cap aquí és cap a on avança la Unió Europea, i cap aquí avança també el capitalisme, un sistema que no és capaç de garantir una vida digna a la població. Ara només queda un sistema fracassat econòmicament, social i ecològica.

2.4 L'explotació capitalista de l'home per l'home i de la dona per l'home

L'ésser humà, quan neix, ho fa amb unes necessitats humanes que ha de satisfer amb diferents béns: alimentar-se, poder viure sota un sostre, refugiar-se del fred, etc... En el capitalisme, els éssers humans estan clarament diferenciats per dues classes socials: els propietaris dels mitjans de producció d'aquells béns dels que parlàvem, i els no propietaris.³⁹ Els éssers humans que formen la classe dels no propietaris es troben que tots aquells béns que els hi serviran per a satisfer les seves necessitats humanes, costen diners. Per poder satisfer les seves necessitats bàsiques estan obligats a posseir diners. Com que no posseeixen res més que a ells mateixos, els no propietaris "decideixen" oferir el que tenen: la seva força de treball. A qui la ofereixen? Als propietaris que necessiten força de treball per fer funcionar els seus mitjans de producció. En aquest moment, cal esmentar que moltes vegades en el capitalisme, i és un dels molts problemes, el no propietari no troba cap propietari que requereixi la seva força de treball.

Ahora que els no propietaris es converteixen en treballadors (en venedors de la seva força de treball), els propietaris es transformen en capitalistes perquè han invertit els seus diners en la producció d'un bé, han creat capital. Els diners que guanyarà el treballador a canvi de la seva força de treball és el salari. Segons Marx,

*"El salari ve determinat per la lluita antagònica entre capitalista i treballador. La victòria és necessàriament del capitalista. Aquest pot viure més sense el treballador que el treballador sense el capitalista."*⁴⁰

El salari és només una part del que correspon al valor del que ha produït l'obrer. El capitalista no paga a l'obrer el valor total de la seva feina sinó que, per poder obtenir beneficis, només paga una part. Aquest benefici que s'emporta l'empresari va ser anomenat per Marx com Plusvàlua i constitueix un robatori legal. El capitalista, tot i que és l'executor d'aquesta injustícia, no és el culpable d'aquest robatori. L'únic que fa és el que el funcionament del capitalisme marca. Per tal que el capitalisme sigui viable el que cal és que es generin beneficis pels inversos, i aquests beneficis es reinverteixin en més beneficis. Com explica Miren Etxezarreta, el capitalisme és un sistema que no pot existir sense créixer. Necessita créixer, com els éssers humans necessiten respirar. Acumuleu, acumuleu, és la llei dels profetes (del capitalisme),

³⁹ Cal esmentar que la immensa majoria de la població, en ascens, no gaudeix de la propietat dels mitjans de producció necessaris per a satisfer les seves necessitats. Les classes posseïdores dels mitjans de producció, en canvi, són una minoria de la població.

⁴⁰ *"Manuscritos Económicos y Filosóficos de 1844"*, 1844, Editorial Progreso-Moscú, Karl Marx

assenyalava Marx.⁴¹ I de la mateix manera que el capitalista explota el treballador, el treballador és el capitalista a la llar, i aquest explota la dona, ens explica Engels.⁴²

El Roto: "Llegar a rico me costó la vuestro"

Però el fet de ser propietari dels mitjans de producció no és quelcom, ni molt menys, genètic, sinó que fins a arribar a al sistema de producció capitalista, la humanitat va haver de passar per processos d'extrema violència els quals Marx va anomenar l'*acumulació primitiva* ⁴³. Marx explica que, per tal que es doni la producció capitalista han d'existir unes circumstàncies específiques: per una banda, ha d'haver els possessors dels diners, dels mitjans de producció i vida, que volen ampliar els seus valors; per l'altre banda, calen treballadors lliures, en el sentit de que no formen ni part d'un mitjà de producció, ni en posseeixen. Són lliures de cap possessió.⁴⁴ Es van donar aquestes circumstàncies per primer cop en la transició (entesa com un espai temporal no com un moment en concret) del feudalisme al capitalisme. Per això la presenta com a "primitiva", perquè és en la prehistòria del capitalisme.

⁴¹ "Globalización capitalista: Luchas y resistencias", 2001, La Llevar-Virus, Ramón Fernández Duran, Miren Etxezarreta y Manolo Sáez

⁴² "La familia individual moderna es fonamenta en l'esclavatge domèstic de la dona, obert o camuflat, i la societat moderna és una massa integrada simplement per famílies individuals com les seues molècules. L'home ha d'ésser en l'actualitat en la gran majoria dels casos qui guanya, el nodridor de la seua família, si més no en les classes propietàries, i això li dóna una posició de domini, que no necessita cap privilegi jurídic extra. Ell és en la família el burgès, la dona representa el proletariat." Text extret de "L'origen de la família, la propietat privada i l'estat. Capítol dos, La família.", 1884, Frederich Engels, https://www.marxists.org/catala/marx/1884/ursprung/me21_025.htm

⁴³ "El Capital. Primer llibre. Secció setèna. Vint-i-quatrè capítol. L'anomenada acumulació primitiva.", Karl Marx, https://www.marxists.org/catala/marx/capital/me23_000.htm

⁴⁴ Cal remarcar que el que van fer els treballadors va ser un canvi formal en la seva forma d'esclavitud. De ser esclaus explotats pel sistema de producció feudal, van passar a ser esclaus explotats pel sistema de producció capitalista. La lluita de classes continuava existint.

Un fet en el que cal aturar-se, és en la forma en que els treballadors van arribar a ser “lliures” en el sentit anterior. A Anglaterra ⁴⁵, al 1688, amb la Revolució Gloriosa, arribà al poder l'Orange Guillem III i, amb ell, els terratinents i capitalistes:

“Obriren la nova era de practicar a una escala gegantina el robatori de les terres estatals, que fins llavors s’havien realitzat de forma més modesta. Aquestes terres es lliuraven, venudes per una xifra ridícula, o fins i tot annexades a les finques privades per la presa directa. Tot això s’esdevingué sense la més mínima observació de l’etiqueta legal. [...]”

Des del 1814 fins al 1820 aquests 15.000 habitants, aproximadament unes 3.000 famílies, foren sistemàticament perseguides i expulsades. Tots els llurs pobles foren cremats i enderrocats, tots els camps transformats en pastures. Soldats britàniques en comandaren l’execució i toparen amb els habitants. Una dona gran fou cremada en les flames de la seua cabana, que refusava d’abandonar.” ⁴⁶

Tots aquest camperols expulsats de les seves cases es van veure abandonats, sense casa, sense menjar i sense feina. És en aquest punt on Marx explica que:

“El proletariat creat per la dissolució dels vincles feudals i per l’expropiació forçosa i violenta de la terra, aquest proletariat lliure no el podia absorbir, amb la mateixa rapidesa que era llençat al món, la manufactura naixent. D’altra banda, aquestes persones, sobtadament arrabassades del llur ritme habitual de vida, no es podien adaptar sobtadament a la disciplina de la nova situació. Es transformaren massivament en pidolaires, lladres, vagabunds, en part per inclinació, en la majoria de casos per la força de les circumstàncies. A la fi del segle XV i durant tot el segle XVI, per tota l’Europa occidental s’alçà una legislació cruenta contra el vagabundeig. Els pares de l’actual classe treballadora foren castigats per haver-se transformat forçosament en vagabunds i pobres. La legislació els tractà com a criminals «voluntaris», i assumí que depenia de la llur pròpia bona voluntat d’anar a treballar sota unes antigues condicions que ja no existien.

A Anglaterra aquesta legislació comença sota Enric VII.

Enric VIII, 1530: Els pidolaires vells i els incapaços de treballar reben una llicència per pidolar. Contràriament, fuetades i empresonament per als vagabunds reincidents. Se’ls havia de lligar als carros i fuetejar-los fins que la sang isqués a torrentades del cos, després fer-los jurar que tornarien al lloc natal o on hi haguessen viscut els darrers tres anys i que «es posarien a treballar». Quina gris ironia! En el 27 d’Enric VIII es repeteix el mateix estatut, però se l’enforteix amb nous articles. Pel segon arrest per vagabundeig les fuetades s’han de repetir i se li talla

⁴⁵ Marx, en el seu llibre, parla tant d’Anglaterra com de la resta d’Europa. El cert és que es va viure un procés semblant a arreu del món.

⁴⁶ “El Capital. Primer llibre. Secció setèna. Vint-i-quatrè capítol. L’anomenada acumulació primitiva.”, Karl Marx, https://www.marxists.org/catala/marx/capital/me23_000.htm

*mitja orella; però per la tercera reincidència l'infractor ha d'ésser executat com a criminal obstinat i enemic de la comunitat.”*⁴⁷

*“La descoberta de terres auríferes i argentíferes a Amèrica, el desarrelament, esclavatge i soterrament de la població autòctona en les mines, la conquesta i saqueig incipients de les Índies Orientals, la transformació d'Àfrica en un vedat per a la caça comercial de pells negres, marcava l'albada de l'era de la producció capitalista. Aquests processos idíl·lics són els moments àlgids de l'acumulació primitiva. Els hi segueixen les passes la guerra comercial de les nacions europees, amb el globus terraqüi com a escenari. S'obre amb la separació dels Països Baixos de les Espanyes, assum un abast gegantí en la guerra anti-jacobina d'Anglaterra, hi juga encara en les guerres de l'opi contra Xina, etc”*⁴⁸

Així és va crear l'home lliure. Així és com veritablement es va arribar al sistema de producció capitalista. Així és com s'explica la divisió per classes.

A més d'aquest alliberament sagnant dels treballadors, en el procés de l'acumulació primitiva també es van reforçar les relacions patriarcals, com un dels fonaments del sistema capitalista. Segons Silvia Federici⁴⁹, en aquest procés, els cossos humans es van convertir en maquinaria de producció, i les dones, alhora, es van transformar en maquinaria de reproducció de la maquinaria. Les dones es van haver de sotmetre a aquesta funció animal de l'ésser humà, estant la seva funció humana gairebé anul·lada. Un exemple d'aquest procés de diferenciació és la *caça de bruixes*. Com ens explica l'autora:

*“L'acumulació primitiva no va ser, doncs, simplement una acumulació i concentració de treballadors explotables i capital. Va **ser també una acumulació de diferències dins la classe treballadora**, en la qual les jerarquies construïdes a partir del gènere, així com de la «raça» i edat, es van fer constitutives de la dominació de classe y de la formació del proletariat modern.”*⁵⁰

Aquests processos d'alta violència i agressivitat, però, no s'han deixada de practicar en el capitalisme contemporani sinó que durant l'evolució d'aquest, pràctiques d'aquest estil s'han dut a terme arreu del món. David Harvey⁵¹ es va trobar en que utilitzar els termes d'*acumulació primitiva* per designar els processos que utilitzava el capitalisme per desposseir les classes populars, podia ser un fet anacrònic. Utilitzar “primitiva” per fets present no tenia gaire sentit, així, desenvolupà el concepte d'*acumulació per despossecció*, que serà crucial per entendre

⁴⁷ “*El Capital. Primer llibre. Secció setèna. Vint-i-quatrè capítol. L'anomenada acumulació primitiva.*”, Karl Marx, https://www.marxists.org/catala/marx/capital/me23_000.htm

⁴⁸ “*El Capital. Primer llibre. Secció setèna. Vint-i-quatrè capítol. L'anomenada acumulació primitiva.*”, Karl Marx, https://www.marxists.org/catala/marx/capital/me23_000.htm

⁴⁹ “*Calibán y la bruja. Mujeres, cuerpos y acumulación originaria*”, 2004, Traficantes de Sueños, Silvia Federici

⁵⁰ “*Calibán y la bruja. Mujeres, cuerpos y acumulación originaria*”, 2004, Traficantes de Sueños, Silvia Federici (El que està marcat amb “negreta”, en el llibre, està escrit en cursiva.)

⁵¹ “*El “nuevo” imperialismo : acumulación por desposesión*”, 2004, Clacso, David Harvey

molts dels processos que avui dia s'estan portant a terme, per exemple, la privatització dels serveis públics de la salut, l'educació, etc.

*“Una mirada més atenta de la descripció que fa Marx de l'acumulació originària revela un rang ampli de processos. Aquests inclouen la mercantilització i privatització de la terra i l'expulsió forçosa de les poblacions camperoles; la conversió de diverses formes de drets de propietat –comuna, col·lectiva, estatal, etc.– en drets de propietat exclusius; la supressió del dret als béns comuns; la transformació de la força de treball en mercaderia i la supressió de formes de producció i consum alternatives; els processos colonials, neocolonials i imperials d'apropiació d'actius, incloent els recursos naturals; la monetització dels intercanvis i la recaptació d'impostos, particularment de la terra; el tràfic d'esclaus; i la usura, el deute públic i, finalment, el sistema de crèdit. L'estat, amb el seu monopoli de la violència i les seves definicions de legalitat, juga un rol crucial en recolzar i promoure aquests processos.”*⁵²

Com ja hem vist abans, el capitalisme necessita sempre créixer, acumular, no només a partir de la producció capitalista sinó també a través d'aquests processos d'acumulació per desposseïció. Mitjançant aquests, el capitalisme mercantilitza⁵³ tot el que està al seu abast: a més de la vida i mort de les persones, la salut, productes bàsics com l'aigua o el menjar, la vivenda, l'educació, etc.

2.5 La legitimació de l'explotació: opressió de classe, gènere i nació

Com ja hem vist, el sistema capitalista és un sistema ecològicament insostenible, socialment inhumà i autoritari. Hem vist com aquest sistema té els ciments en la violència i la destrucció de tot un mode de vida anterior al del capital, que, a més, els estats o institucions públiques no són un poder amb el que combatre'l però, quin paper té doncs l'estat?

Podríem arribar a pensar que l'estat té un paper conciliador, que mira pels interessos de tota la població. El cert és, però, que l'estat és un *producte i manifestació del caràcter irreconciliable dels interessos de classe*⁵⁴. Allà on no hi ha classes, no hi ha estat. L'Estat, doncs, és una eina, un mitjà⁵⁵ d'opressió d'una classe sobre l'altre. En el cas que ens ocupa, l'estat

⁵² “*El “nuevo” imperialismo : acumulación por desposesión*”, 2004, Clacso, David Harvey

⁵³ És a dir, converteix en mercaderia, en producte, en cosa.

⁵⁴ “*El Estado y la Revolución*” 1976, Editor Miguel Castellote, V.I.Lenin

⁵⁵ Una crítica que s'ha fet des dels sectors conservadors de la política, al marxisme (socialisme o comunisme, és indiferent per els que fan la crítica), és la qüestió dels “mitjans i el fi”. El fi justifica els mitjans? Segons el marxisme, és una qüestió relativa. No es pot establir una norma general. Podem observar, però, com en el capitalisme, el fi (que és el funcionament del mateix) justifica els mitjans plenament. Quins mitjans? La pobresa, la marginació de gran part de la població, la repressió de les llibertats, la propietat privada dels mitjans de producció (que com em vist abans està tacada de sang), les intervencions militars en contra de la democràcia, la desnutrició infantil, la violència patriarcal, la divisió per classe, etc.. És un fet paradoxal.

capitalista, és una eina d'opressió de la classe capitalista sobre les classes populars. Segons Engels:

*“Com que l'estat nasqué de la necessitat de posar fre a l'antagonisme entre classes, però com que alhora nasqué en mig del conflicte d'aquestes classes, és, com a regla, l'estat de la classe econòmicament dominant i més poderosa i que, mitjançant seu, esdevé també la classe políticament dominant i obté així nous mitjans de repressió i explotació de la classe oprimida.”*⁵⁶

Els *nous mitjans de repressió i explotació de la classe oprimida* dels que parla Engels, són, entre d'altres, els processos de l'acumulació per desposseïció.

Hem d'entendre les lleis dins del capitalisme, doncs, no com una representació de la justícia, sinó com una mostra de poder, de poder polític. En aquest moment juguen un paper molt important les ideologies. L'estat intenta convèncer la població, i en gran mesura ho aconsegueix, que les mesures polítiques que es prenen són les úniques possibles per tal que la societat no es col·lapsi. El capitalisme, a través de diferents mecanismes -com són *l'educació, la religió, la literatura, les cançons de moda, els acudits, els costums i, per sobre de tot, els mètodes de criança dels nens*⁵⁷- controlats per l'estat i els mercats, ha d'encarregar-se de crear “el Ciutadà”. Aquest “ciutadà responsable”, que ha de treballar i sacrificar-se pel bon funcionament del país, sap quin és el seu paper en la societat i no se'l qüestiona⁵⁸. D'aquesta manera, la ciutadania ha de respectar les lleis i la estructura de l'estat. El Ciutadà ha d'obeir.

Erich Fromm afirmava que:

*“L'home ha de desitjar, i inclús necessitar obeir, [...]. Per aconseguir-ho, l'autoritat ha d'assumir les qualitats del Summe Bé, de la Summa Sabiduria; ha de convertir-se en Omniscient. Si això succeeix, la autoritat pot proclamar que la desobediència és un pecat i la obediència una virtut; i un cop proclamat això, els molts poden acceptar la obediència perquè és bona, i detestar la desobediència perquè és dolenta, enlloc de detestar-se a si mateixos per ser covards.”*⁵⁹

Amb un exercit de treballadors submissos⁶⁰, ciutadans responsables, *molts* obedients, éssers humans mutilats, el capitalisme aconsegueix justificar l'explotació de l'home per l'home i de la

⁵⁶ “*L'Origen de la família, la propietat privada i l'estat*”, Frederich Engels
https://www.marxists.org/catala/marx/1884/ursprung/me21_025.htm

⁵⁷ “*Sobre la desobediència*”, 2016, Editorial Paidós, Erich Fromm.

⁵⁸ Aquest concepte del “Ciutadà” està extret del “*Informe 8: La estratègia del Capital*”, 2011, del Seminari d'Economia Crítica “Taifa” www.seminaritaifa.org

⁵⁹ “*Sobre la desobediència*”, 2016, Editorial Paidós, Erich Fromm. (Per tal de la bona comprensió del text en relació al context de la explicació, cal aclarar alguns termes: quan Fromm parla de l'autoritat, parla de qualsevol tipus d'autoritat, la autoritat d'un estat, d'una religió, d'una persona, etc. En el context de l'explicació fa referència a l'autoritat de l'estat; quan parla del “pecat” podríem parlar d'una il·legalitat; amb l'expressió dels “molts” a qui es refereix és als obedients, a les classes populars en el capitalisme).

⁶⁰ Amb aquesta crítica a l'obediència no estic defensant, ni molt menys, la desobediència suprema davant tot, sinó la llibertat de poder desobeir. Segons Fromm, la capacitat de desobediència i la llibertat són inseparables.

dona per l'home, la propietat privada dels mitjans de producció, la pobresa i conseqüent marginació social, i l'opressió nacional de les nacions opressores sobre les nacions oprimides. Quan aquesta ideologia falla, es crea entre la població, anteriorment obedient, una situació de desencís que els porta a rebel·lar-se contra la autoritat. En aquest moment, al capitalisme només li queda la repressió per protegir el seu funcionament. Com va dir en Joan Manel Busqueta en una conferència:

“El feixisme és el pilot automàtic del capitalisme.” ⁶¹

I és que, com hem vist, el feixisme i l'estat burgès són només diverses manifestacions d'un mateix problema d'autoritarisme: el capitalisme.

2.5.1 El problema de l'opressió nacional

En la conformació del capitalisme arreu del món, s'han fundat, per diferents motius, estats amb una realitat plurinacional dins seu. Aquest estats plurinacional no són res més que la lluita d'una, o varies, nacions oprimides, contra una nació opressora. La nació oprimida és manifesta, en la seva majoria, com una nació petita; la nació opressora, en canvi, es manifesta com una nació gran.

Alguns exemples d'aquest fet són: des de les lluites d'Irlanda contra el colonialisme britànic; les de Polònia i tots els pobles eslaus contra el tsarisme; passant per el procés d'alliberament nacional del Vietnam contra la dictadura imposada pels EUA de Ngô Đình Diệm; l'alliberament de Nicaragua; la causa de Cuba respecte l'espoliació de recursos del Regne Espanyol i, posteriorment, d'EUA; fins l'holocaust de l'Estat d'Israel sobre la nació de Palestina; la lluita del Kurdistan contra la barbàrie; o, des de la proximitat de la Península Ibèrica, la lluita d'Euskadi, Catalunya i Galícia pel seu dret a l'autodeterminació del que, encara al segle XXI, és el Regne d'Espanya.

Des d'un punt de vista marxista, es veu l'opressió nacional com una forma de desigualtat i, amb l'objectiu de educar en la democràcia i la igualtat les classes populars, els marxistes defensen el dret a l'autodeterminació dels pobles oprimits.

Els moviments d'emancipació nacional, sovint, estan liderats per la burgesia de la nació oprimida, que amb objectius pràctics (protegir la seva riquesa del les mans de la burgesia de la nació opressora, augmentar els seus beneficis amb la venda de la seva producció d'igual a igual amb altres nacions, etc.), fa un exercici de democràcia i alliberament respecte la nació opressora. Les classe treballadora conscienciada amb els seus objectius d'emancipar-se, pot pensar que defensar el dret d'autodeterminació d'una nació oprimida és estar posicionant-se a

⁶¹ Conferència a L'Ateneu Popular “La Màquia” de Gavà en una jornada anomenada “La Unió Europea ens condemna a la precarietat” <http://www.gavatv.cat/gtv/capitol/xerrada-de-busqueta-a-la-maquia>

favor de la burgesia de la nació oprimida. Per entendre això cal traslladar-se a la Revolució Francesa, on es crearen, per necessitat política, els drets civils, els drets de la burgesia o “ciutadans”. S'establiren quatre tipus de drets: els civils, els polítics, els socials i els d'identitat o culturals. Aquests drets eren els drets que la burgesia reclamava a la monarquia. El més important de tots era el de la propietat privada, després, la llibertat de culte, la d'expressió, la inviolabilitat de la correspondència, el dret a reunió, etc. El que reclamen els marxistes és, partint d'aquests drets, que totes aquestes llibertats puguin ser gaudides per tothom. El dret d'autodeterminació és un exemple d'aquests drets. Mentre que els objectius de la burgesia de la nació oprimida són pràctics (en el sentit de la recerca del màxim benefici, en el sentit capitalista), els objectius de la classe treballadora són una qüestió de principis: els principis de la democràcia i la igualtat. A més, des d'un punt de vista estratègic, l'alliberament nacional també pot suposar la destrucció de monarquies, i això també s'entén com un avenç democràtic.

Andreu Nin explica que en el capitalisme s'ha creat un “internacionalisme imperialista” que ha d'ésser combatut per un “internacionalisme proletari” o treballador. En aquest sentit, Nin diu que:

“[...] la classe obrera ha d'organitzar-se primer que tot al seu propi país, que és el seu camp de batalla immediat. En aquest sentit la lluita de classes, per la forma i el contingut, és nacional. Però el país forma part del mercat mundial i dels sistemes d'Estat, i a aquest tot únic mundial, a aquest sistema, que ultrapassa les fronteres, a aquesta “Internacional imperialista”, el que se li ha d'oposar no són pas frases sobre la fraternitat, sinó la fraternitat real de les classes obreres en la seva lluita comú contra les classes dominants. I Marx treia d'aquestes premisses una conclusió, considerada incommovible per tots els marxistes revolucionaris fins que a Stalin se li ocorregué de formular la seva teoria petit-burguesa del “socialisme en un sol país”: la revolució internacional. [...]

La defensa del dret de les nacions oprimides a la independència, doncs, no es troba pas en contradicció amb la consigna: “Proletaris de tots els països, uniu-vos!” ans n'és una conseqüència.

L'objectiu estratègic de Marx i Engels era la revolució social; un dels objectius tàctics més importants, els moviments d'emancipació nacional. El resultat d'aquests objectius tàctics podia ésser la destrucció de l'imperi austríac per l'alliberament dels pobles que componien aquella monstruosa “presó de pobles”; l'enfonsament del tsarisme per la reconstitució de Polònia i la propagació de la revolució agrària a Rússia; un cop mortal, a través d'Irlanda, a les classes dominants d'Anglaterra; el desenvolupament, a l'interior d'aquest país, de la revolució social, que es propagaria a tot Europa, i, en primer lloc, a França.”⁶²

⁶² “Los movimientos de emancipación nacional”, 1977, Editorial Fontamara, Andreu Nin

En aquesta línia teòrica també es pronuncià, abans, és clar, que Andreu Nin, un dels dirigents més important de la Revolució Russa de 1917, i teòric del marxisme: V.I. Lenin. Assegurava que:

“Pel proletariat, però, allò que importa és reforçar la seua classe contra la burgesia i educar les masses en l'esperit de la democràcia i el socialisme coherents.

Això pot no ésser “pragmàtic” si més no pel que fa als oportunistes, però és la única garantia real, la garantia de la més gran igualtat i pau nacionals, malgrat els terratinents feudals i la burgesia nacionalista.

Tota la tasca dels proletaris en la qüestió nacional és “poc pragmàtica” des del punt de vista de la burgesia nacionalista de cada nació, ja que els proletaris, que s'oposen a tota mena de nacionalisme, demanen una igualtat “abstracta”; demanen, com a principi, que no hi hagen privilegis, per petits que semblen.”⁶³

Es per això que posicionar-se en contra de l'alliberament d'una nació oprimida per por a beneficiar la burgesia d'aquesta nació, pot resultar quelcom pitjor, tal que al oposar-se al alliberament d'aquest poble oprimat s'està afavorint els interessos d'una burgesia molt més forta: la burgesia de la nació opressora. S'estarà recolzant una situació de desigualtat nacional.

Per tant, podem veure que la realitat que ens imposa i proposa el capitalisme, és una realitat, -a més d'insostenible amb el medi ambient, irrespectuosa amb la vida de les persones i amb la democràcia-, que l'estat ha de tolerar, justificar, legitimar, perpetuar, i, per tant, protegir de qualsevol “amença” pel seu funcionament viable.

2.6 La Crisi, l'altre cara de la mateixa moneda

El capitalisme és un sistema en crisi, però, que és una crisi? Una crisi és una fallida en el sistema d'acumulació de capital. El capital és un valor en moviment que experimenta una expansió continua per la producció de plusvàlua, de la que ja s'ha parlat abans. El sistema d'acumulació de capital és el següent: un propietari d'uns mitjans de producció inverteix diners en comprar força de treball i matèries primeres (D), d'aquesta inversió n'obté, per mitjà de l'explotació de treballadors i dels recursos del Planeta, unes mercaderies (M) que haurà de vendre en el mercat per obtenir més diners (D') i tornar-los ha invertir, reservant una part a l'estalvi, a l'acumulació. Quan $D < D'$, el capitalista ha tingut beneficis i per tant podrà seguir acumulant. Les crisis és donen quan $D > D'$, en aquest cas el capitalista haurà tingut pèrdues, i haurà d'intentar per tots els mitjans, no estancar-se.

⁶³ “El dret d'autodeterminació de les nacions”, V.I.Lenin :
<https://www.marxists.org/catala/lenin/1914/autodet/index.htm>

Fins aquí, tots els sectors de l'economia estan d'acord. És en l'hora d'explicar els motius de les crisis, on es formaren, a llarg de la història, diverses interpretacions. Cal esmentar que aquestes interpretacions econòmiques, estan totalment subordinades a la interpretació del funcionament de la societat del intèrpret en qüestió, per tant, no són ni neutres ni objectives, a diferència de les dades recollides anteriorment al treball.

Podem distingir tres corrents teòrics pel que fa a les teories de les crisis del capitalisme. El primer, és la teoria ortodoxa que argumenta que els motius de la crisi són exteriors al funcionament del capitalisme. Per tant, si es deixes al sistema funcionar per si mateix, les crisis no es produirien. És la teoria del *laissez faire*.

El segon, accepta que el capitalisme està destinat, si se segueix la política del lliure mercat, a entrar en fallida, a esdevenir en crisi. Per això, l'impulsor d'aquest corrent, John Maynard Keynes, va intentar resoldre el problema de les crisis amb la intervenció de l'estat en l'economia. Aquest corrent va aparèixer en l'època del *Crack del 29*, quan la teoria del *laissez faire* va estar a punt de caure en l'oblit. L'economia no era capaç de tornar al seu funcionament "normal" i la població nord-americana rebia aquest estancament amb una xifra del 25% d'atur, al 1933. En aquest moment es va dur a terme la famosa política del *New Deal* del president Roosevelt. Per tant, el que defensà Keynes és seguir eternament amb el capitalisme però amb una regulació de l'estat.

El tercer corrent és el marxista. Des d'aquesta interpretació, la crisi del sistema capitalista sempre ha sigut matèria d'estudi i no hi ha només una sola explicació per aquesta. Cal esmentar que, segons el materialisme històric, -que és la interpretació antropològica de la història feta per Marx-, és impossible plantejar-se el capitalisme com a un sistema immutable, etern, com la última etapa de la història de la humanitat. Per tant, el capitalisme està destinat a desaparèixer i ha ésser canviat per una altre sistema⁶⁴. Pel que fa les teories sobre la crisi, el marxisme entén les crisi com a un producte de les contradiccions de la pròpia dinàmica del capitalisme; per tant, inherent al capitalisme; per tant, no es possible acabar amb la crisi sense acabar amb el capitalisme que les provoca. Partint d'aquí, podem distingir tres línies explicatives: la teoria del subconsum, la crisi vinculada a la proporcionalitat i, per últim, la tendència de la taxa decreixent del guany.

2.6.1 *Laissez Faire*

Aquesta teoria és la més antiga i va estar desenvolupada inicialment per Adam Smith. Des d'aquesta escola de la teoria de la crisi es presenta el capitalisme com un sistema que serveix

⁶⁴ Això no vol dir que després del capitalisme el sistema que el segueixi sigui un sistema just, pacífic, democràtic i panaceàtic. El "successor" del capitalisme serà com la població esculli: pot ser, per tant, des d'una societat socialitzada, fins una societat cada cop més autoritària i repressiva, que és cap on avança el capitalisme.

per canalitzar tots els impulsos humans (la avarícia, la competència, el progrés...) i deixar que s'expressessin per millorar la vida de la majoria. Segons Adam Smith, els ésser humans al ser individualistes i avariciosos pel que fa el seu interès privat, sense voler, promouen l'interès col·lectiu. Explicat per Smith:

*“El que [...] es proposa és el seu propi interès, no el de la societat; però aquests mateixos esforços cap al seu propi avantatge li inclinen a preferir, d'una manera natural, o més ben dit necessària, l'ocupació més útil a la societat com a tal.”*⁶⁵

Els economistes d'aquest corrent asseguren que els motius de les crisi són exteriors al funcionament del capitalisme; que el capitalisme com ha sistema no entra en crisi, són subjectes i objectes exteriors el que el fan entrar en crisi. Per exemple, l'última crisi que ha patit el Regne d'Espanya, la començada al 2007, s'ha donat a entendre que va estar provocada pel desconeixement o descontrol de la població al contractar hipoteques que després no van poder pagar; o, perquè uns quants banquers avariciosos van actuar sense mesura; perquè no s'ha controlat el risc de la inflació financera, etc. No és el capitalisme el causant de la crisi, segons ells, són factors externs: èpoques de optimisme en la compra, guerres, revolucions, la intervenció de l'estat en l'economia, etc. En aquest cas, és paradoxal que s'atribueixi els motius de la crisi a l'avarícia quant, des d'Adam Smith, aquesta és la que havia de proporcionar el progrés a la societat, en la cita reproduïda anteriorment. Així explicava Keynes els orígens i intencions del *laissez faire*:

*“No hi ha dubte que el primer escriptor que va usar la frase, i ho va fer en clara associació amb la doctrina, és el marquès de Argenson cap a 1751. Va ser el primer home que es va apassionar pels avantatges econòmics dels governs que deixen en llibertat el comerç. Per governar millor, va dir, s'ha de governar menys. La veritable causa de la decadència de les nostres manufactures, va declarar, és la protecció que els hem donat. [Deixeu fer, tal hagués de ser la divisa de tot poder públic, des que el món està civilitzat].”*⁶⁶

Cal remarcar que aquesta teoria va patir un cop crucial, gairebé mortal, en el *Crack del 29*, on després de 10 anys de la crisi l'atur afectava 10 milions de persones estatunidenques, sense senyals, encara, de recuperació econòmica. El capitalisme no va poder reproduir-se ell sol, li va caldre l'estat, el *New Deal* i les mesures Keynesianes.

2.6.2 La teoria Keynesiana

⁶⁵ *“Investigación sobre la naturaleza y causas de La riqueza de las naciones”*, Adam Smith

⁶⁶ *“El final del Laissez Faire”*, 1926, John Maynard Keynes. Versió electrònica:

<http://www.eumed.net/cursecon/textos/keynes/final.htm> En la versió electrònica, els claudàtors ([]) utilitzats aquí, són cometes (“”). És un canvi meu per no provocar confusions amb la meua citació.

John Maynard Keynes, un economista que desafià la lògica del lliure mercat, apostava, com hem dit anteriorment, per la intervenció de l'estat en l'economia. Ell atacà la llei de Say⁶⁷ perquè era de la que es deduïa que era el mateix capitalisme el que es preocupava d'utilitzar sempre tota la força de treball (no hi hauria atur) i els factors productius disponibles (no hi hauria crisi). Keynes pensava que el que era important per evitar les crisi era el nivell d'inversió dels capitalistes. Aquest nivell d'inversió depenia de les expectatives de guany i dels *animal spirits* dels capitalistes. Com la producció capitalista és un procés separat per fases i, a la vegada aquestes, estan separades pel temps i l'espai, les expectatives (motivades no per fets racionals sinó per la pròpia naturalesa humana, els *animal spirits*, segons Keynes ⁶⁸) són molt canviants i volàtils, cosa que fa probable que la producció acabi amb pèrdues, de manera erràtica. Va veure, doncs, com, en el capitalisme, no hi havia mecanismes que controlessin tot aquest risc en el nivell d'inversió, per això pensà en l'estat, com un eina per poder ajustar l'oferta a la demanda agregada, que representa la quantitat de bens i serveis que es desitgen i es poden consumir a un preu determinat. D'aquesta manera no acabava amb el capitalisme sinó que intentava curar una part que ell creia que una funcionava.

Cal remarca que, traien la validesa o no de la teoria de Keynes, aquesta no busca acabar amb l'explotació, la pobresa, la espoliació de recursos, i totes les demás desgràcies que ens imposa el capitalisme; sinó intentar evitar les crisi per continuar amb el procés d'acumulació capitalista. Per tant, no és, ni molt menys, un teoria progressista sinó conservadora.⁶⁹

2.6.3 Les teories marxistes de la crisi

Com ja s'ha esmentat abans, des de la perspectiva marxista, el capitalisme no es pot presentar com un sistema etern. Per això, els economistes marxistes han hagut d'analitzar el comportament, o dinàmica, del capitalisme, per poder entendre els factor que el debiliten,

⁶⁷ Aquesta llei o principi el va desenvolupar l'empresari i economista francès Jean Baptiste Say. Aquesta llei afirmava que com més oferta hi hagués, més demanda hi hauria; la oferta crea la pròpia demanda.

⁶⁸ *"Fins i tot a part de la inestabilitat a causa d'especulació, hi ha inestabilitat a causa de la característica de naturalesa humana; que una proporció gran de les nostres activitats positives depèn de l'optimisme espontani més que en d'una expectativa matemàtica, ja sigui moral, hedonista o econòmica. La majoria, probablement, de les nostres decisions per fer alguna cosa positiva, les conseqüències plenes de la qual seran dibuixades en els dies per venir, només es poden explicar a partir dels esperits animals—d'un impuls espontani que impulsa l'acció més que la quietud, i no com el resultat de la mitjana de beneficis quantitativament multiplicats per les probabilitats quantitatives."* Extret de *"The General Theory of Employment, Interest, and Money"*, John Maynard Keynes, Capítol 12, State of long-term expectations, Apartat VII.

⁶⁹ En una Carta a la *Liberal Summer School* explicava els seus ideals d'aquesta manera: *"He d'unir-me, llavors, al Partit Laborista? Superficialment és el més atractiu. Però mirat de més aprop, hi ha grans dificultats. D'entrada, és un partit de classe, i la classe no és la meua classe. Si he de perseguir cap interès, perseguiré el meu propi. Quan vingui la lluita de classe com a tal, els meus patriotismes locals i personals, com els de tothom, excepte els desagradables gelosos, estaran subjectats al meu entorn propi. Puc ser influït pel que em sembla a mi que és la justícia; però la guerra de classe em trobarà al costat de la burgesia educada."* Extret de *"Am I a Liberal?"*, John Maynard Keynes, 1925:

<http://es.paperblog.com/john-maynard-keynes-am-i-a-liberal-1925-357931/>

d'entre ells, la crisi. Els economistes marxistes, com per exemple David Harvey, senyalen, a diferència dels liberals i keynesians, que el capitalisme està en constant crisi; i, com no es pot acabar amb la crisi sense acabar amb el que la origina, l'únic remei que des de dins del capitalisme es dona a les crisis, es desplaçar-les en el temps i l'espai. D'aquesta manera, quan els EUA estaven "sortint" de la crisi, Espanya, Grècia i els altres països de la perifèria europea entraven en una. Per tant, les crisi són inevitables en el sistema capitalista. La crisi es presentà com la producció inevitable de les contradiccions intrínseques del sistema capitalista. Si intentem reduir aquesta contradicció la podríem explicar amb la següent afirmació: el que és bo per un capitalista en particular, és dolent per al capitalisme en general. I és que, en el capitalisme, els treballadors no poden viure sense els capitalistes, ni els capitalistes sense els treballadors. Veiem, però, que encara que el capitalisme és un sistema en que els seus actors són interdependents, trobem que, sovint, els capitalistes s'enfronten amb altres capitalistes, amb altres treballadors; i, fins i tot, treballadors contra treballadors. Veiem, doncs, com el capitalisme és un sistema contradictori.

Però no només són inevitables sinó que també són necessàries pel funcionament del sistema. Quan torna la crisi a un país, després d'haver estat actuant en d'altres, esdevé un fenomen anomenat *darwinisme social*. Com Darwin explicava la supervivència del més fort en la natura (selecció natural), en les crisi del capitalisme passa absolutament el mateix: les empreses més dèbils entren en fallida i desapareixen, o són absorbides per les empreses més grans. Els més grans i més forts, acaben amb els més petits i més dèbils. A més, en les crisi es destrueix tot el capital que s'ha estancat. Marx ho explica de la següent forma:

*"[...] quan el procés de reproducció s'estanca i el procés de treball es relentitza o es paralitza en part, es destrueix realment capital. La maquinària que no s'utilitza, no es capital. El treball no aprofitat, equival a una producció perduda. Les matèries primeres que resten ocioses, no són capital. Els edificis no utilitzats o per acabar, igual que la maquinària acabada de construir o les mercaderies que es podreixen en els magatzems: tot això es destrucció de capital. El estancament del procés de reproducció es refereix, per tant, a tots els mitjans de producció que no s'usen com a tal. Tant el seu valor d'ús com el seu valor de canvi se'n van a norris. Però, en segon lloc, destrucció de capital per a les crisis significa depreciació del volum de valor. Gran part del valor nominal de la societat, o sigui de valor de canvi de capital existent, ha quedat destruït per sempre. Com que precisament aquesta destrucció pot no afectar al valor d'ús es pot convertir en un element de foment de la nova producció."*⁷⁰

I aquestes paraules transcendeixen el paper. Que són, sinó, 389.000 habitatges buits de nova construcció al 2015⁷¹? Què són, sinó, 49.684 fàbriques tancades a partir de 2008⁷²? Mentre que

⁷⁰ "Las Crisis del Capitalismo", Karl Marx, Diario Publico, 2010

⁷¹ "España tiene 389.000 casas nuevas vacías", El Mundo:

<http://www.elmundo.es/economia/2015/11/25/56557dbfca4741a43c8b459d.html>

⁷² "España tiene hoy 49.684 'fábricas' menos que en 2008", El Mundo:

<http://www.elmundo.es/economia/2016/03/08/56ddc004e2704e180a8b4602.html>

el valor de canvi variarà, el valor d'ús de l'habitatge, per exemple, serà el mateix (les persones continuaran necessitant l'habitatge), i d'això els capitalistes s'aprofitaran per poder seguir guanyant diners a partir de les necessitats bàsiques de la població. Fer negoci amb la misèria.

Des de la teoria marxista s'han plantejat tres possibles maneres per explicar els motius de la crisi: la teoria del subconsum, la crisi vinculada a la proporcionalitat i, per últim, la teoria de la taxa decreixent del guany.

By Frits Ahlefeldt

2.6.3.1 La teoria del subconsum

Des dels inicis del capitalisme, els capitalistes han afirmat que aquest sistema produeix per al consum, immediat o futur. Això, des de la perspectiva marxista, esdevé una eina de crítica. Des d'aquesta escola, si el capitalisme produeix per al consum immediat i futur, no produeix per cobrir les necessitats (demanda) sinó per cobrir una demanda efectiva (aquella que es mesura en diners; el poder de compra). El que passa, i aquí és on els capitalistes tenen problemes, és que el capitalisme no té suficients mecanismes per crear demanda efectiva, com al *Crack del 29*. El capitalisme necessita alguna font externa al seu funcionament més bàsic, per poder seguir reproduint-se.

Cal començar des de la base de que del producte de les vendes de tots els capitalistes, es distingeix per dues parts: la primera part de diners va destinada a cobrir els béns de producció que s'han gastat en el procés productiu; la segona, és l'ingrés net que es reparteix entre els guanys dels capitalistes i el salari dels treballadors. La demanda efectiva variarà segons com sigui la diferència a l'hora de repartir l'ingrés net entre capitalistes i treballadors. Per definició, aquesta diferència ha d'afavorir el capitalista. Els treballadors gasten una part del seu salari en comprar mercaderies. La quantitat de producció comprada pels treballadors representa un

“gap” de demanda⁷³. El valor de la producció es més alt que el dels salaris; els treballadors no compren tot el valor de la producció per que no poden; llavors, hi ha unes mercaderies que no les poden comprar els treballadors, han de comprar-les els capitalistes. Però els capitalistes no poden comprar les seves pròpies mercaderies per que han d’obtenir un benefici. Així, ens trobem que ni els treballadors poden comprar tot les mercaderies, ni els capitalistes poden absorbir la part restant que no compren els treballadors. Això és el subconsum. No es pot vendre tot i s’acumula en magatzems; el procés s’estanca; es produeix la destrucció de capital.

“La conseqüència de la pròpia dinàmica del capitalisme, basada en el fet que els capitalistes hagin d’invertir per poder subsistir i paguin els menors salaris possibles als seus treballadors, provoca que part de la producció de béns i serveis no es pugui vendre. Aquest problema cada cop serà més greu ja que els capitalistes, fruit de la seva inversió, cada vegada disposaran de tecnologia més productiva de manera que el problema del subconsum s’agreujarà.

Les raons d’aquest empitjorament són que, gràcies als increments de productivitat dels treballadors, aquest treballadors produiran moltes més mercaderies per cada unitat de temps i el conjunt de la producció no podrà ser absorbit pel conjunt de la població que, d’altra banda, haurà vist minvar els seus ingressos. Les raons de la minva d’ingressos es basen en el fet que els increments de productivitat fan que siguin necessaris menys treballadors per produir els mateixos volums de producció, de manera que una part de la força de treball queda exclosa del procés productiu. Així doncs, per a l’empresari, es factible pagar sous més baixos, ja que sempre hi haurà treballadors disposats a vendre la seva força de treball per menys diners. A la vegada, els increments de productivitat fan que la quantitat de la jornada de treball d’un treballador que s’ha de dedicar a cobrir el seu salari cada cop sigui menor i, així, a mesura que s’incrementa la productivitat es redueix el poder de compra del salari del treballador respecte a la producció total. En el capitalisme sempre es fa present la paradoxa entre la necessitat d’invertir per créixer constantment, vendre tot el que produeix, i la necessitat de pagar baixos salaris per obtenir un benefici.” ⁷⁴

El capitalisme, històricament, s’ha presentat com un sistema en creixement, no estancat, com el presenten les teories del subconsum. És per això que des d’aquesta escola de la teoria de la crisi s’han buscat factors exògens al sistema per cobrir aquesta producció sobrant. Per exemple, l’absorció d’aquesta per un mercat no capitalista. Ara mateix, però, els mercats no capitalistes estan força reduïts; la globalització actua arreu del món i els capitalistes es queden sense mercats.

2.6.3.2 Les crisi vinculades a la proporcionalitat

⁷³ “L’hora dels Voltors. La crisi explicada a una ciutadania estafada”,2013, Edicions El Jonc, Josep Manel Busqueta

⁷⁴ “L’hora dels Voltors. La crisi explicada a una ciutadania estafada”,2013, Edicions El Jonc, Josep Manel Busqueta

Segons Marx, en el capitalisme hi ha dos sectors de producció: el sector de la producció de matèries primeres i mitjans de producció; i el sectors de producció de béns i serveis de primera necessitat pels treballadors, i d'articles de luxes pels capitalistes. Segons aquesta escola, perquè el capitalisme s'expandeixi eternament ha d'haver necessàriament un perfecte equilibri entre els dos sectors, cosa que resulta impossible perquè els dos sectors produeixen pel consum no per les necessitats del sistema. D'aquesta manera, si es produeixen més mitjans de producció i matèries primeres, es podriran als magatzems; el mateix passarà si sobren béns i serveis de primera necessitat pels treballadors, i d'articles de luxes pels capitalistes. Com la producció entre sectors no està planificada, el procés de reproducció del capitalisme està destinat a estancar-se.

A l'hora d'explicar-nos els motius pels quals s'arriba a aquest desequilibri, la explicació és ben senzilla. Cal parlar de productivitat i beneficis. El sector que generi més beneficis (que sigui més productiu), tindrà una major inversió per part dels capitalistes; i així, produirà més, provocant aquest desequilibri. El cert és que en un sistema sense regulació, on tot està subordinat a els beneficis d'uns quants, el que és lògic es que es donin aquestes situacions de desequilibri.

2.6.3.3 La taxa decreixent del guany

El sistema capitalista està fonamentat en la recerca del benefici dels capitalistes, fet que condueix a la acumulació de capital. Segons Marx, però, aquest procés d'acumulació tendeix a reduir els beneficis. Per tant, el capitalisme s'enfronta a una contradicció interna. Allò que en un principi farà, als capitalistes, augmentar els seus beneficis, al temps, farà que aquests decreixin. Aquest fet és el que es coneix com a tendència decreixent de la taxa de guany.

Per tal de tractar la taxa de benefici dels capitalistes ens hem de preguntar dues qüestions:

1. Quin és la base del benefici i que determina el seu nivell?
2. Com desenvolupa aquesta base i quins efectes tenen sobre ell?

Per respondre la primera pregunta, Marx, parteix del procés del treball. Va establir que el procés de treball començava amb la inversió dels capitalistes. Aquest procés consta de dues parts d'inversió de capital: la primera fase és la que ell anomenà inversió de capital constant (c), que és la inversió dels capitalistes fan abans d'iniciar-se el procés de producció humà (compra de matèries primeres, maquinaria, etc.) i el seu valor es trasllada sense variacions al producte final; la segona és la fase que anomenà treball viu (L), que és la fase en la que intervenen els treballadors. Aquesta segona fase, alhora, es divideix en dues parts: la quantitat d'hores (valor del treball) que son necessàries per produir el que consumeixen els treballadors (v), el salari; i, per l'altre banda, els valor excedents de la feina del treballador, la plusvàlua (p), aquell valor que els capitalistes roben als treballadors gràcies al seu dret sobre la propietat dels mitjans de producció. La relació entre aquests dos valors és el que Marx anomenà, la taxa d'explotació (p/v).

És important esmentar que la taxa de plusvàlua (p) i la taxa d'explotació (p/v) es poden incrementar de dues formes:

1. Directament, incrementat el temps de la jornada de treball, fet que incrementarà la plusvàlua (p).
2. Indirectament, reduint el treball necessari per a la reproducció del treball (v). Això es pot fer reduint salaris o augmentant la productivitat: que les treballadors treballin menys hores per produir la mateixa quantitat de producció. Augmentant així la plusvàlua (p) i reduint el valor del treball (v).

Pels capitalistes el que realment és important és la taxa de benefici. Per aconseguir una taxa competitiva, inverteixen en mitjans de producció i matèries primes (c) i en força de treball (v), per aconseguir el més alt benefici (p). El nivell d'excedent (p) en relació a la tota la inversió (c+v) és la taxa de guany (p/c+v). Aquesta és la que regula l'evolució del sistema. En aquest punt esdevé la paradoxa.

Els capitalistes busquen sempre augmentar la seva taxa d'explotació, d'això depèn la seva supervivència. Com, amb el temps, la classe treballadora ha permès menys les baixades de salari i l'increment de les jornades de treball, els capitalistes han hagut d'aconseguir que els seus assalariats siguin més productius, que produeixin el mateix en menys temps, que produeixin més en l'igual temps. Per aconseguir això han hagut d'invertir en comprar la tecnologia més productiva, invertir més en el capital constant (c). L'increment de la productivitat, a través de les tecnologies, és l'eina per excel·lència per augmentar la taxa d'explotació. Això fa que els capitalistes estigui atrapats en la dinàmica de invertir sempre en millors tecnologies per millorar la productivitat.

L'increment de la taxa d'explotació mitjançant de l'increment de la productivitat (millora tecnològica constant), es tradueix en una major inversió en el capital constant (Δc). Arribat aquí, si la plusvàlua no augmenta de manera proporcional, o disminueix, ($\geq p$), provoca que la taxa de benefici decreixi per culpa de la millora tecnològica ($x > [p/(c+v)]$).⁷⁵ La situació s'expressaria així:

$$(\Delta c) + (\geq p) = x > [p/(c + v)]$$

Aquest fet porta a una creixent competència entre capitalistes per aconseguir comprar matèries primeres, mitjans de producció i força de treball de la manera més barata possible. En la mesura que van sent eliminats els capitalistes més dèbils, la economia es va monopolitzant.

Podem plantejar-nos que aquesta tendència no es complís: que invertint més en maquinària (Δc), la plusvàlua augmentes ($< p$) i la taxa de beneficis igual que la plusvàlua ($x < [p/(c+v)]$).

⁷⁵ El "Δ" és l'increment. La "x" representa, en la formula, la taxa de beneficis de la producció anterior.

Segons Marx, la taxa d'explotació només pot augmentar a una taxa decreixent, perquè cada cop s'haurà d'invertir més en el capital constant (Δc) per poder incrementar els beneficis. Això s'ha d'afegir la protecció dels drets dels treballadors, els antagonismes de classe (el nivell de la lluita de classes) i la necessitat de garantir als treballadors un nivell de consum mínim, com a fets que dificulten l'increment de la taxa d'explotació. És a dir, a partir d'un nivell no es poden empitjorar més les condicions de treball. A més, com el capital constant estaria en constant increment, la taxa d'explotació hauria d'incrementar-se radicalment per compensar l'augment del capital constant.

Cal remarcar que no es tracta d'una llei sinó d'una tendència. Els capitalistes, coherentment i en tot moment, reaccionaran per tal de recuperar la taxa de guany anterior o mantenir-la. A través de mecanismes, com la pressió a l'estat per obtenir una legislació favorable o rendibilitzar el treball.

Per tant, el capitalisme és un sistema en constant lluita entre la tendència taxa decreixent dels guanys, i els capitalistes per recuperar-la. Quan no ho aconsegueixen, el sistema esdevé en crisi.

“En resum, l'augment de la taxa de guany decreixent ens ve a dir que com en els dibuixos animats el capitalista es troba serrant la branca sobre la qual esta situat. Si aconsegueix el seu propòsit la patacada és monumental. I així és.”⁷⁶

2.6.3.4 Conclusió

Veiem, doncs, com les diferents interpretacions de la crisi, des del marxisme, ens aporten punts d'anàlisi diferents. Aquests anàlisi ens mostren els punts més febles del sistema i les terribles contradiccions internes a les que està sotmès. Lluny de ser un sistema just i pacífic, el capitalisme, després de cada crisi, es presenta com un sistema més contradictori, on els antagonismes de classe cada cop estan més marcats. Cal que siguem conscients, però, de que la feblesa de cap sistema el farà caure sol. Ha d'existir una acció d'alguna part dels constituents del sistema en contra d'aquest. En definitiva, cal ensorrar-lo.

2.7 L'alienació del home

Durant la història de la societat contemporània, els éssers humans, a la vegada, han anat modificant el seu comportament i creences davant el món que els envolta. Des del Renaixement, l'ésser humà anava prenent consciència de la seva força, creadora i destructora al mateix temps. El naixement de l'humanisme com a corrent filosòfic, o intel·lectual, començava a alliberar la humanitat de les cadenes de la teologia. Els descobriments i avenços,

⁷⁶ “L' hora dels Voltors. La crisi explicada a una ciutadania estafada”, 2013, Edicions El Jonc, Josep Manel Busqueta

des d'invents com la impremta de Gutenberg o el viatge ⁷⁷ de Colom a les Amèriques, es traduïen com a progrés de l'home. I quan aquell ben entrat segle XVIII, tacat de fum negre de carbó, canviava radicalment la vida de bona part de la humanitat, naixia la societat industrial. Semblà que tot era progrés: la indústria, la navegació, el comerç mundial, etc. I es pensà que en el segle XIX s'arribaria a la plenitud de l'ésser humà. Aquell progrés desenfrenat, però, desembocà, sobtadament o no, en dues guerres mundials, el nazi-feixisme, l'estalinisme, la Guerra Freda com a un perill imminent de destrucció massiva, l'Holocaust palestí, etc.

Erich Fromm (psicòleg, psicoanalista, filòsof, i humanista), va donar una explicació a aquest aparent canvi bruscat de tendència. Des de la seva formació en psicologia i psicoanàlisi, Fromm creia en la divisió freudiana de la psique humana entre l'*id*, l'*ego* i el *superjò*, entre allò conscient, preconscient i inconscient. En aquesta línia afirmà que el caràcter social de l'ésser humà està subordinat a les necessitats de les societats concretes, i s'introduïa en totes les persones, entre d'altres mitjans, a través de la influència dels pares vers els infants, que a la vegada estava determinada per la influència de la societat vers els pares. Fromm afirmava que les societats creaven els seus subjectes particulars per tal de que funcionessin "correctament". D'aquesta manera afirmà el següent:

"Els membres d'un poble primitiu que depèn del assalt y saqueig d'altres tribus, ha de tenir un caràcter bel·licós, apassionat per la guerra, la matança i el pillatge. Els membres d'una tribu pacífica, agrícola, han de ser proclius a la cooperació en quan aquesta s'oposa a la violència. La societat feudal funciona correctament només quan els seus membres tendeixen a sotmetre's a l'autoritat i a respectar i admirar a aquells que són els seus superiors. El capitalisme només funciona amb homes àvids per treballar, disciplinats i puntuals, el qual el seu major interès consisteix en un lucre monetari, i el qual el seu principi fonamental consisteix en el benefici econòmic que deriva de la producció i l'intercanvi. En el segle XIX el capitalisme necessitava homes partidaris frenèticament interessats en gastar i consumir. El caràcter social representa la forma en la que es modela l'energia humana per aprofitar-la com a força de producció en el procés social." ⁷⁸

En els segles XX i XXI, l'home pateix una malaltia, "la malaltia del segle". Aquesta malaltia actua de tal forma que el possible home creador i progressista, es capaç de destruir altres homes massivament (utilitzant la ciència atòmica que havia de servir pel progrés de la humanitat per acabar amb la vida humana); de sotmetre's a una vida animal (productora i consumista), no desenvolupant les seves possibilitats intrínseques humanes positives; i de transformar-se en mercaderia explotant-se com una màquina. Es capaç de matar, produir i consumir. Una part d'aquesta malaltia la tractà Marx com a "alienació de l'home".

L'alienació és la translació de les energies humanes a l'exterior, en un objecte o una cosa, i la obediència cega a aquesta. Fromm establí una relació amb la idolatria, com per exemple, la

⁷⁷ Tacat de sang, tot sigui dit.

⁷⁸ "Sobre la desobediència", 1984, Editorial Paidós, Erich Fromm.

religió. Ell pensà que, igual que l'home antic construïa un tòtem i li traspassava les qualitats de la bondat, la saviesa, i el dret al càstig⁷⁹, l'home modern havia creat un món de coses i necessitats al seu voltant que l'han acabat dominant. Gràcies a les exigències del sistema, aquest home modern ha aportat, com en la idolatria, valors humans, com el de satisfer necessitats emocionals humanes, a les coses. Dotant-les així d'un valor humà, humanitzant-les; i, a la vegada, ell mateix s'ha valorat (o infravalorat) a la inversa, deshumanitzant-se, mercantilitzant-se, cosificant-se, posant-se així al servei de la seva creació idolàtrica: la cosa i el capitalisme, com a sistema de relacions humanes i de producció. Sense la capacitat humana, l'home està mort en vida, com una cosa, s'ha cosificat, i d'una cosa no es pot esperar un comportament humà, aquí comencen els problemes.

Marx va escriure que l'alienació era una característica immanent a la producció capitalista. Ell explicava que:

*“El que s’incorpora al producte del seu [del treballador] treball no és ja seu. Quan més gran sigui aquest producte, doncs, més disminueix ell. L’alienació del treballador en el seu producte no només significa que el seu treball es converteix en un objecte, assumeix existència externa, sinó que existeix independentment, fora d’ell mateix i aliè a ell i que s’oposa a ell com un poder autòmat. La vida que ell ha donat a l’objecte se li oposa com una força aliena i hostil.”*⁸⁰

Fromm pensava que l'home modern vivia sotmès als mercats. És tal la dominació, que l'ésser humà ha traslladat els exigents objectius de beneficis pertanyents als mercats, a la seva vida. Els diners es convertien en objecte d'inversió i si aquesta es beneficiosa, la vida d'aquesta persona és un èxit; si en canvi, no resulta així, la vida d'aquella persona és un fracàs. Consumeix alienadament, no cercant satisfer necessitats reals, sinó necessitats creades per una cultura hegemònica, els anuncis, per entendre'ns.

A més, el capitalisme nega la pluralitat⁸¹, tapa l'individualisme⁸² sota la màscara de la llibertat de comerç, fàbrica en blocs homogenis dos espècies d'éssers humans: alienats possessors i alienats dessposseïts.

L'ésser humà es troba sol en el món que ell mateix a construït, es troba en l'anomia. A la vegada, mutilades les seves llibertats, sobreviu amb una realitat material cada cop més asfixiant, alienat, lluny de si mateix.

⁷⁹ Ell no era bo si no adorava el seu ídol.

⁸⁰ *“Manuscritos económico-filosóficos”* de Karl Marx dins *“Marx i su concepto de hombre”*, 2012, Fondo de Cultura Económica, Erich Fromm

⁸¹ Un exemple d'això és la cultura de masses, com la moda.

⁸² Podem distingir dos usos d'aquesta mateixa paraula que fan referència a significats diferents. Per una banda, l'individualisme que fa referència als interessos econòmics, com a sinònim de egoisme. Per l'altre, i és en el sentit que està sent utilitzat aquí, quan fa referència a la personalitat única de cada individu.

3. Utopia, Lluita i Pau

Davant l'amenaçadora realitat del capitalisme, que tenen les classe populars? En aquesta segona part del treball s'exposaran diferents respostes a aquesta pregunta. Concretament es parlarà del model de Marinaleda, però també es parlarà d'humanisme, de socialitzacions, lluita, utopies, pau, natura, en definitiva, alternatives a la societat actual. Gràcies al viatge a Marinaleda que he realitzat, les diferents entrevistes que he pogut concretar, i diverses fonts addicionals, s'intentarà plasmar en aquest treball el projecte de les veïnes i veïns de

Marinaleda. Tot això, per arribar a demostrar la tesi de que *la utopia funciona com a motor de lluita per arribar a un sistema més just i pacífic.*

RES NO ÉS MESQUÍ

(A Josep Obiols)

Res no és mesquí
ni cap hora és isarda,
ni és fosca la ventura de la nit.
I la rosada és clara
que el sol surt i s'ullprèn
i té delit del bany:
que s'emmiralla el llit de tota cosa feta.

Res no és mesquí,
i tot ric com el vi i la galta colrada.
I l'onada del mar sempre riu,
Primavera d'hivern — Primavera d'estiu.
I tot és Primavera:
i tota fulla verda eternament.

Res no és mesquí,
perquè els dies no passen;
i no arriba la mort ni si l'heu demanada.
I si l'heu demanada us dissimula un clot
perquè per tornar a néixer necessiteu morir.
I no som mai un plor
sinó un somriure fi
que es dispersa com grills de taronja.

Res no és mesquí
perquè la cançó canta en cada bri de cosa.
—Avui demà i ahir
s'esfullarà una rosa:
i a la verge més jove li vindrà llet al pit.

Joan Salvat Papasseit, "*L'irradiador del port i les gavines*"

3.1 Concrecions i concepcions primordials

Com el concepte de l'art en els nostres dies, la utopia esdevé un mot subjectiu, depenent de qui l'empri el significat variarà, substancialment, depenent del cas. Què és art? Què és la utopia? Per tal d'acotar l'ingent nombre de possibles significats d'aquesta paraula, s'intentarà definir-la en base a les definicions i creences que alguns pensadors i moviments socials alternatius al capitalisme, com el projecte de Marinaleda, han utilitzat.

És de vital importància per la comprensió del treball, assenyalar que en l'origen de la paraula Utopia, que aparegué per primera vegada en l'obra literària de Thomas More "*Utopia*" (1516), no s'hi percep la connotació, amb el temps afegida, d' "impossible" o "irrealizable". Per tant, quan s'utilitza aquesta paraula, s'està fent referència, o s'hauria de fer, a la *concepció imaginària d'una societat ideal*⁸³. Si la paraula s'utilitza per expressar impossibilitat, s'està utilitzant una connotació de la paraula, no el seu significat originari i real. Les connotacions són reinterpretacions subjectives personals i/o culturals. En el cas de la paraula que ens ocupa, el factor cultural ha influenciat moltíssim en les connotacions actuals. Tant, que s'ha arribat a pensar que el significat real és la connotació. Com ja s'ha esmentat en l'anterior apartat sobre l'*alienació de l'home*⁸⁴, les societats creen, o modelen, l'energia dels éssers humans pel seu correcte funcionament dins d'elles. Creen, en el cas de la societat capitalista, a partir dels éssers humans, éssers, abans d'humans, cívics. El "Ciudadà". Així, la societat del capital ha fet creure a la població que no pot existir un sistema alternatiu al capitalisme. Com el capital necessita, i desitja, estabilitat per poder reproduir-se i acumular-se, ha hagut d'educar a la població de manera que, com no hi ha alternatives a aquest sistema, lluitar per aconseguir una vida justa i pacífica resulta il·lògic i, sobre tot, "utòpic". Aquí és on succeeix la connotació d' "impossible".

Aquesta connotació determinada pel caràcter social, va afectar també, com a part de la humanitat que va viure en el capitalisme, el pensament de Frederich Engels i Karl Marx. Aquests dos grans pensadors van usar el terme "utòpic" per anomenar una ideologia burgesa i de caire socialista, o comunitarista, que plantejava la caiguda del capitalisme com un procés ideal, panaceàtic. Plantejaven el socialisme com l'intellectualisme moral de Plató. Qui conegui la

⁸³ Segons el DIEC2: "*Utopia: f. [LC] [PO] [FS] Concepció imaginària d'una societat ideal.*" <http://dlc.iec.cat/results.asp?txtEntrada=utopia>

⁸⁴ Pàgina 34 del treball.

societat comunista⁸⁵ no pot estar en contra d'ella, pensaven. Per aquests pensadors, el comunisme era la idea del Bé, per Plató.

Tenint en compte això, cal començar a definir els conceptes relatius a la tesi del treball: *la utopia com a motor de lluita per arribar a un sistema més just i pacífic*.

3.1.1 Utopia

*“Construir la utopía dentro del sistema capitalista es imposible. La utopía llegará cuando derrumbemos el capitalismo y construyamos uno más justo, igualitario y solidario con el ser humano. Se llame socialismo o se llame de otra manera. Pero el objetivo es claro: acabar con el sistema capitalista de producción.”*⁸⁶

Entenem la *Utopia* com un ideal de significat subjectiu sotmès en tot moment a la perspectiva individual de cada ésser humà però, en aquest treball, se suposarà que a més, i necessàriament, ha d'estar caracteritzat per la *justícia social* i la *pau*. La justícia s'entendrà per la màxima *de cadascú segons la seva capacitat, a cadascú segons la seva necessitat*. I la pau, per la seva banda, s'entendrà no només com l'absència de guerres sinó l'absència de qualsevol violència: els privilegis d'una minoria, l'abús de poder per part de les forces de l'estat, el patriarcat, l'analfabetisme, la incultura, la barbàrie, l'alienació, la gana o qualsevol tipus de misèria, etc.

La necessitat de que sigui justa i pacífica es manifesta per la ètica humanista, la creença consolidada de la potencialitat de tots els humans. Actualment, com hem vist, la vida de tots està sotmesa a la lògica del mercat, imposada pel capital i el seu sistema de producció i distribució. I se sotmet, com em vist al llarg de tot el primer apartat del treball, d'una manera indigna, insostenible, antidemocràtica i, a més, mutiladora de la potencialitat humana creadora, la possibilitat d'un ésser humà que cooperi amb els seu proïme, que estimi i sigui amo de la seva vida. L'ésser humà guarda en la seva essència la contradicció entre les pulsions de vida (creadores) i les pulsions de mort (destructores), entre l'ésser solidari i l'ésser egoista, entre l'ésser que cura i el que assassina, entenem. Allò que determina quina possibilitat serà la que predominarà en els individus és la característica d'ésser en un medi natural i social⁸⁷. Així, si tots els individus treballessin per un medi natural i social pacífic on existís la equitat basada en la solidaritat i la cooperació, els successors d'aquests individus es desenvoluparien com a

⁸⁵ El terme “comunista” també ha estat mal utilitzat durant la història de la humanitat, especialment associat al regim soviètic. Aquí està sent utilitzat com l'utilitzaren els fundadors d'aquesta idea, Engles i Marx. No s'ampliarà en aquest treball en aquesta qüestió de nomenclatures. Sempre que s'usi els termes socialisme o comunista es farà en el sentit dels fundadors de l'idea.

⁸⁶ Annex 1: Entrevista a Juana Sánchez Aires, concejala, teniente de alcalde de Marinaleda, luchadora històrica.

⁸⁷ El medi natural i social s'entén no només com el sistema econòmic, social i polític, sinó també l'entorn familiar i les demás àrees d'influència que actuen sobre l'individu en formació. Això serà així, generalment, sempre i quan l'individu no pateixi una malaltia psiquiàtrica.

éssers pacífics, solidaris i cooperadors. Per que això passi, però, s'ha de fer accessible a tots els individus la cultura, l'art, les fonts de coneixement, materialitzades en escoles públiques de qualitat, un sistema d'universitats gratuït, museus públics, teatre i concerts a l'abast de tothom, etc. Per això, cal que usem el verb *socialitzar*, que vol dir posar a l'abast de tots quelcom que ja existeix. Com quan s'estan preparant els cursos escolars i el pares dels alumnes es dirigeixen a l'AMPA per adquirir llibres que ja han sigut utilitzats. El mateix amb els recursos materials del planeta. Socialitzar la riquesa material, els productes, socialitzar els mitjans per crear aquests recursos materials. Arribats a aquest punt cal destacar que no hi ha una sola manera de socialitzar, sinó diverses i radicalment diferents. A més, per poder socialitzar els mitjans de producció dels recursos materials, avui en propietat d'una minoria, cal acabar amb la propietat privada dels mitjans de producció d'aquestes i que passin a ser propietat comunal, propietat de tothom. Quan la propietat dels mitjans de producció estigui en les mans de la població i al seu servei, llavors, cauran les antigues classes socials i el capitalisme.

A aquest estil d'idees arribaren els primers socialistes i els socialistes que Marx i Engels anomenaren "socialistes utòpics". Aquestes idees que s'acaben de planejar resulten, en la pràctica, superficials i massa abstractes. Poden servir per a crear un imaginari col·lectiu pel que lluitar, per crear una cultura contra-hegemònica, una cultura de i per les classes populars tant important pels canvis històrics. No serveixen, però, per proposar alternatives concises que portin com a base la realitat històrica del moment.

El que tenien en comú els primers socialistes i els, mal anomenats, "utòpics", és que estaven desposseïts dels dos grans descobriments que aportà Karl Marx per l'anàlisi del capitalisme i posterior plantejament d'alternatives: la concepció materialista de la història i la teoria de la plusvàlua. Tot i així, aquests socialistes, que anomenarem, desposseïts, en el sentit de que no partien de la posterior gran aportació de Marx, aportaren idees i pràctiques que poden servir per plantejar alternatives parcials i temporals dins del capitalisme, sotmesos al mercat capitalista i represaliades i oprimides per un estat capitalista.

3.1.1.1 El problema de la justícia: La crítica al programa de Gotha

Al 1875, en la ciutat alemanya de Gotha, es celebrà un congrés on s'havien d'unir la Associació General de Treballadors d'Alemanya (seguidors de Lassalle) i el Partit Socialista Obrer d'Alemanya (influenciats per Karl Marx, en un principi). Per aquesta confluència de partits s'escrigué un programa socialista que Marx criticà ⁸⁸. Aquest és un clara expressió dels ideals d'aquests socialistes desposseïts. S'inclogueren, en aquest programa, anàlisis i voluntats polítiques per a la transformació de la societat, concebudes des d'aquesta òptica política. Prenem una cita d'aquest programa per tractar el punt de vista dels socialistes desposseïts i el problema de la justícia en la utopia:

⁸⁸ Aquesta crítica es coneix com "Crítica del Programa de Gotha":
<https://www.marxists.org/catala/marx/1875/index.htm>

*“L’emancipació del treball exigeix que els mitjans de treball s’elevin a patrimoni comú de la societat i que tot el treball sigui regulat col·lectivament, amb un repartiment just del fruit del treball.”*⁸⁹

D’aquesta cita caldria destacar i concretar varies coses: la suposada *elevació*, el *fruit del treball*, el *repartiment just* i el *patrimoni comú*. Els mitjans de producció no s’eleven ans es converteixen, per començar. Quan parlem del *fruit del treball*, de que estem parlant? Del producte obtingut a través dels mitjans de producció i la mà d’obra o el seu valor? Si es tracta del valor, quin valor? El valor d’ús o el de canvi? Si intentem filar prim podem veure que del producte total hem d’obtenir: una part del producte per reposar els mitjans de producció gastats, una altra part per ampliar la producció, i una final de reserva, per possibles accidents o contratemps causats per causes irremeiables, com les causes naturals. La resta, o sigui el fruit parcial, s’ha de repartir pel consum. Però abans d’això, s’ha de destinar una part a la administració d’allò que no concerneix directament a la producció, una altra per cobrir les necessitats humanes de la societat (com els serveis públics sanitaris o l’educació), i una última pels sectors incapaços treballar, el sectors sota assistència pública. Arribats a aquest punt, podríem començar a plantejar-nos com repartir el producte restant⁹⁰ després de tot el que hem deduït. Podem veure, doncs, que no és tan simple com es planteja en el programa.

La cita segueix parlant d’un *repartiment just*, però, què significa just? Què és la justícia? La llei? Podem creure que històricament s’ha demostrat que la llei pot no ser sinònim de justícia, i per tant, ens estarem basant en una idea de justícia que ens porta a dictaminar allò que és injust en la història. El cert és que la justícia és una idea moral, injustificable més enllà de l’ètica. Actualment, la idea comú de justícia està estrictament relacionada amb un dels tres pilars de la Revolució Francesa: la igualtat o equitat legal. Si volem sortir de la seguretat maniquea de la llei, tindrem molts més problemes per descriure aquest concepte. Partint d’una ètica humanista i, per tant, d’una aparent igualtat entre tots els ésser humans, trobem que aquesta igualtat no es correspon amb la realitat que percebem en el nostre dia a dia. Totes les persones no són socialment iguals, perquè existeix la desigualtat social, però biològicament tampoc són iguals. Mentre unes persones són més ràpides fent tasques físiques, altres són més lentes; mentre uns treballadors han de cuidar dels seus fills, altres no tenen aquest compromís; l’ésser humà és un ésser divers i la definició de justícia, entesa com la igualtat o equitat entre ells, no arriba a ser del tot útil en la realitat. És per això que hauríem de tenir present aquesta desigualtat inherent a la vida (biològica) i al capitalisme (desigualtat social) per definir la paraula justícia. Així la justícia no hauria de ser sinònim d’igualtat sinó de desigualtat, en aquest sentit. Marx, en la seva *Crítica*, entén, després d’haver plantejat aquesta aparent contradicció (justícia desigual), la justícia com la idea general *de cadascú segons la seva capacitat, a cadascú segons la seva necessitat*. Aquesta premissa, segons Marx, no es podrà complir fins que la societat no capitalista estigui ben assentada gràcies al pas dels anys. Abans, entenia, en la

⁸⁹ Crítica al Programa de Gotha: <https://www.marxists.org/espanol/m-e/1870s/gotha/gotha.htm#i>

⁹⁰ Aquest no és, però, l’objectiu del treball.

transició del capitalisme al comunisme, havia d'haver una etapa de assentament de nous valors morals i d'un nou sistema de producció que requerís de nous plantejaments polítics i socials basats, però, en la encara present herència moral, econòmica i intel·lectual del capitalisme. La idea general que havia de funcionar a mode de transició en aquesta fase, havia de ser la de *a cadascú segons el seu treball*.

És per tot això que s'ha de plantejar la justícia, en la utopia, com la desigualtat justa, i no com la equitat o la igualtat de la Revolució Francesa.

3.1.2 La lluita

El concepte de *lluita*, aquí, fa referència a les accions col·lectives d'un grup d'individus amb l'objectiu d'aconseguir un propòsit. La lluita dels treballadors, a més, són el conjunt d'accions que es fan des de la classe treballadora per protegir els drets conquerits en lluites del passat (com el dret a vaga, la jornada laboral de 8 hores, la seguretat social, el dret a l'habitatge, l'educació pública, etc.) i per arribar a l'emancipació de l'ésser humà, per tant, la construcció d'una societat no capitalista. La lluita s'ha de veure, doncs, des de tres perspectives: la resistència, la crítica (el sentit de la primera part del treball) i la construcció (la segona part d'aquest).

Per continuar, cal aprofundir una mica més en el concepte de l'acumulació per despossessió que presentarem en la part primera del treball. Rosa Luxemburg explica que l'acumulació originària marxiana posseïa un doble caràcter: d'una banda, fou un procés econòmic en el que la propietat es convertí en apropiació de propietat aliena, el intercanvi de mercaderies en explotació i la igualtat en domini de classe; d'altra banda, eren un conjunt de processos entre capitalista i treballador, com per exemple, la política colonial, les empreses multinacionals, la política de interessos privats i la guerra. Però com David Harvey va observar, aquests processos no succeïren només en la prehistòria del capitalisme sinó que segueixen passant.

“Les promocions borsàries, els esquemes de ponzi, la destrucció estructurada de actius a través de la inflació, el buidament mitjançant les fusions i adquisicions, la promoció de nivells d'endeutament que encara en els països capitalistes avançats redueixen a la servitud per deutes a poblacions senceres, per no mencionar el frau corporatiu, la despossessió d'actius (l'atac als fons de pensions i la seva liquidació pels col·lapses dels accionístics i corporatius) mitjançant la manipulació de crèdit i accions, tot això són característiques centrals del capitalisme contemporani. [...]

La recent depredació dels bens ambientals globals (terra, aire i aigua) i la proliferació de la degradació ambiental, que impedeix qualsevol procediment menys els mètodes de capital-intensiu de producció agrícola, han resultat de la total transformació de la natura en

mercaderia. La mercantilització de las formes culturals -la industria de la música es destaca per la apropiació i explotació de la cultura i la creativitat popular. La corporativització i la privatització d'actius prèviament públics (com les universitats), per no mencionar la onada de privatització del aigua i altres serveis públics que ha arrasat el món, constitueixen una nova onada de apropiacions dels bens comuns” ⁹¹

I a aquest acumulació per desposseïció és vers la que s'han d'enfrontar tots els moviments socials arreu del món, en al nostra proximitat: les Marees, la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (i el Capitalisme), els moviments pensionistes (com els *yayoflautes*), etc. Però a l'hora de plantejar alternatives a aquestes situacions els moviments es troben, generalment, amb l'impediment de la legalitat, marcat per la llei de la propietat privada dels mitjans de producció.

3.2 La propietat privada dels mitjans de producció ⁹²

Com hem dit, la majoria de vegades que, des dels diferents àmbits de resistència, crítica i construcció social, s'intenten dur a terme alternatives al funcionament del capitalisme, el projecte es veu aturat per la llei de la propietat privada dels mitjans de producció. Però què és això? La propietat privada és un dret de les persones i les empreses a obtenir, posseir, controlar, utilitzar, disposar de, i deixar en herència terra, capital, i altres formes de propietat. Els marxistes diferencien entre *propietat privada* i *propietat personal*, definint la primera com els mitjans de producció, fent referència a l'empresa privada, mentre que la *propietat personal* consisteix en els bens de consum o productes d'un individu.

Front aquesta propietat privada podem distingir tres tipologies de propietat no privada:

1. La *propietat pública*, és relativa al país o comunitat. Com és el cas dels serveis públics actuals tals com l'educació, la sanitat, etc, aquells que ara estan sent privatitzats. La propietat recau sobre un cos públic, generalment l'estat.
2. La *propietat estatal*, és relativa a l'estat. Aquesta, si aprofundim en la seva essència històrica, pot no correspondre amb la idea de bé públic. L'estat és un conjunt d'agents (els polítics, els funcionaris i els dirigents) que són els propietaris dels mitjans de producció en propietat estatal.
3. La *propietat col·lectiva*, per últim, i la més complexa de definir, fa referència a la comunitat, a la col·lectivitat, però aquest terme no és únic. Pot fer referència a empreses col·lectivitzades, autogestionades, sota control treballadors, camps col·lectivitzats, etc.

⁹¹ “El “nuevo” imperialismo : acumulación por desposesión”, 2004, Clacso, David Harvey

⁹² Tota la informació està extreta del “Informe 9: Reflexionant sobre les alternatives”, 2013, del Seminari d'Economia Crítica “Taifa” www.seminaritaifa.org

3.2.1 La propietat privada a la Unió Soviètica

La URSS fou el gran exemple de propietat estatal ja que els mitjans de producció estaren organitzats per l'estat socialista. La seva economia estava fonamentada sota dos pilars: la *propietat estatal*, patrimoni de tot el poble, en si mateixa, i la *propietat cooperativa*. En la Constitució del 1936, es permetia la petita propietat dels camperols i artesans individuals, també es mantenia la propietat personal.

Per la seva part, la *propietat estatal* estava lligada a un sistema de planificació centralitzada. El pas de propietat privada a propietat estatal es portà a terme mitjançant una *nacionalització* exercint el poder estatal. Es va portar a terme la expropiació de latifundis i plantacions, i les fàbriques passaren a organitzar-se per control dels treballadors. La Nova Política Econòmica, o NEP, proposada per Lenin, fou permissiva amb la iniciativa privada del comerç i la producció agrària.

Els plans quinquennals iniciats per Stalin van portar la col·lectivització forçosa de les granges, sent una imposició de l'estat als treballadors, actuació contrària al marxisme. En l'última etapa de la Unió, el govern de la Perestroika va donar autonomia a les empreses i establí nous règims d'arrendament, propietat i treball privat en cooperativa.

3.2.2 La propietat a Cuba

La Constitució cubana de 1936 definia que l'economia de la nació es basava en la *propietat socialista de tot el poble sobre els mitjans de producció i la supressió de l'explotació de l'home per l'home*. En aquest sentit, era una propietat estatal socialista: la terra que pertanyia a petits agricultors o cooperatives integrades per aquests, el subsòl, las mines, els recursos naturals, els boscos, les aigües i las vies de comunicació; las centrals sucreres, las fàbriques, els mitjans fonamentals de transport i, totes les empreses, bancs i instal·lacions econòmiques van ser nacionalitzats i expropiats als *imperialistes, latifundistes i burgesos*, així com els centres científics, socials, culturals i esportius construïts per l'estat.

Es garanteix la propietat personal sobre els ingressos i estalvis procedents del treball propi, sobre l'habitatge que es tingui amb un just títol de domini i els demás béns i objectes que serveixen per a la satisfacció de les necessitats materials i culturals de les persones. També es garanteix la propietat sobre els mitjans de treball personal o familiars, els que no poden ser utilitzats per a l'obtenció d'ingressos provinents de l'explotació del treball aliè.

De la mateixa forma, existeixen les propietats de les organitzacions polítiques, de masses o socials, la propietat cooperativa per la producció agrícola, la de petits agricultors, la propietat de

les empreses mixtes, societats amb capital estranger amb la possibilitat legal perquè aquest últim assumeixi la totalitat.

3.2.3 La propietat a Iugoslàvia

Les empreses a Iugoslàvia eren estatals i, en el primer període (abans de la mort de Lenin) de l'URSS, estaven inspirades en el model soviètic, que era l'únic model de socialisme. El mode de producció es caracteritzava perquè la gestió i administració de les empreses es va confiar als treballadors. S'anomenaven empreses socials en lloc d'estatals. Es col·lectivitzaren les granges, es nacionalitzaren els mitjans de producció i es començà a desenvolupar una economia planificada centralment. Els treballadors, aquí, no eren vistos com a treballadors sinó com a membres d'un col·lectiu de treball.

Les empreses estaven dirigides per consells de treballadors, que eren la direcció de l'empresa, formats per d'entre 15 i 20 treballadors. Aquests consells prenen decisions cada mes, reunits en reunions obertes als demés treballadors, sobre els preus, productes, publicitat, organització en el mercat de treball, condicions de treball, augment de força de treball i els salaris relatius als diferents grups. Per sobre d'aquest consell hi havia una junta de gerents, formada d'entre 3 a 11 persones, escollides pel consell de treballadors i funcionava com el comitè executiu, responsable de prendre les decisions quotidianes. Per sobre, d'aquesta junta, hi havia el director d'empresa que estava designada pel Partit per un període de quatre anys. Eren els consells els encarregats de acceptar o no aquesta nominació. Dins de les empreses hi havia altres organismes com els consells de taller o comissions especials. Era l'estat l'encarregat de fixar la inversió. Aquest recaudava elevades taxes impositives pel fet de que utilitzaven els mitjans de producció en mans de l'estat. Els recursos recaudats servien per finançar noves inversions.

Al 1948, es produí aquest xoc amb Stalin. Des de Iugoslàvia s'explicava perquè la URSS no acceptava la independència de Iugoslàvia. Es defensava que, partint de la propietat estatal, s'havien de crear situacions de producció socialistes a través de l'autogestió perquè sinó, com va passar amb el govern soviètic, podia degenerar en un sistema burocràtic. Al 1950, s'introduí la llei sobre l'autogestió dels treballadors. Aquesta llei suposava la descentralització i la autogestió dels treballadors que senyalava aquest procés com el que havia de comportar progressivament la extinció de l'estat, quedant la part merament administrativa de tot l'aparell. El primer pas era que els gerents de les empreses fossin responsables davant els consells de treballadors de la dinàmica d'empresa en lloc de haver de dirigir-se a l'estat. Aquest, en aquest moment, només limitava la inversió, que és allò al que es reduïa la planificació.

El procés fou exitós però anà variant. Durant els 50's Iugoslàvia experimentà les majors taxes de creixement de la economia mundial. En aquest moment hi havia voluntat de canviar el model i es portà a terme la retirada de l'estat del procés d'inversió. Al 1957, al Congrés de consells de

treballadors va reclamar més poder pels consells i autonomia pel que fa les inversions, allò que equivalia a una rebaixa impositiva. Durant aquests anys es criticava el desenvolupament del que estava passant a Iugoslàvia com una modalitat de capitalisme estatal en que l'estat explotava als treballadors a través dels impostos. Als anys 60's, el país patí una profunda recessió: el creixement productiu va caure i la balança comercial va empitjorar. Això comportà que s'acceleressin les reformes.

L'estat es retirà de la inversió, reduint controls, regulacions i impostos, i desmuntant els fons estatals destinats a la inversió. Els diners d'aquests fons foren dipositats en els bancs autogestionats que prestaren els recursos de les empreses sota el criteri d'obtenció de beneficis. Els resultats foren significatius. Durant aquesta dècada s'incrementà la desigualtat entre firmes dins la mateixa indústria, entre indústries, entre camp i ciutat, i entre regions. El nivell d'ingressos d'Eslovènia, per exemple, fou sis vegades superior al de Kosovo. Un altre canvi, de enorme significació pel futur del model, fou la reducció de la influència dels treballadors en la direcció i gestió de les empreses, creant-se així una *tecnoburocràcia*, que, formada per tècnics i experts, començà a organitzar, dirigir i gestionar, amb independència dels treballadors, tot el sistema de producció. Per això, a finals dels 70's, els sindicats i habitants de les regions més pobres va dur a terme una rebel·lió, atacant el mercat, l'increment de les desigualtats i l'increment de poder dels *tecnoburòcrates*. En aquest moment es tornà a les polítiques de l'economia centralitzada però, a diferència de l'anterior vegada, es basà en pactes entre totes les parts del sistema; era una planificació negociada que s'iniciava des de la base i s'anava concretant en les diferents escales.

A finals dels 80's, el FMI va imposar, com a condició per renovar el deute contret, a l'economia iugoslava que s'atures l'autogestió de les empreses. Això provocà una crisi social molt important que portà a les repúbliques més riques, Eslovènia i Croàcia, a demanar l'abandó de la Federació Iugoslava. S'iniciava el procés que acabaria en una cruenta guerra civil i acabà amb l'experiència iugoslava.

3.2.4 La propietat cooperativa de Robert Owen ⁹³

Robert Owen aparegué en el moment en que la revolució industrial comença a funcionar amb el mètode de producció *ascensional* ⁹⁴. En aquell moment es començaven a crear els barris marginals treballadors, la família i el patriarcat, les jornades abusives de treball i la explotació infantil capitalista, entre d'altres. En aquestes circumstàncies, Owen s'alçà com a reformador, fabricant de 29 anys, i excel·lent dirigent innat de les masses. Havia assimilat la filosofia materialista del segle XVIII, segons la qual el caràcter del ésser humà és, d'una part, el producte de la naturalesa humana i, de l'altra, el fruit de les circumstàncies que l'envolten.

⁹³ La informació està extreta de "*Del Socialismo utópico al socialismo científico*" de Frederich Engels i "*Robert Owen*" de Peter Gordon: <http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/owens.pdf>

⁹⁴ *Ascensional*, que necessita augmentar la producció constantment.

Així, del 1800 al 1829, a Escòcia, dirigí, com a soci i gerent, una fàbrica de filats de cotó de més de 2.500 treballadors, la *New Lanark*. Owen era, en aquest moment, un filantrop humanista enriquit pels seus negocis i el seu objectiu principal era l'abolició de la pobresa espiritual (o cultural) i material de la classe treballadora. D'aquesta fàbrica creà una colònia de treballadors, on volia portar a terme el seu experiment de vida social, donant educació i bens materials suficients als seus treballadors i respectius fill per aconseguir *una comunitat ben governada*, segons els seus ideals. Allà, no es coneixia la embriaguesa, la policia, els jutges de pau, els asils per a pobres ni la beneficiència pública. Es van crear escoles per a infants des dels dos anys, els nens estaven tan bé a l'escola que moltes vegades no volien tornar a casa. Mentre a les fàbriques dels seus competidors, els treballadors treballaven entre tretze i catorze hores diàries, a la colònia de Lanark treballaven deu i mitja. Un cop, una crisi cotonera va obligà a tancar la fàbrica durant quatre mesos i els treballadors van seguir cobrant la seva mensualitat, obtenint a la vegada els propietaris ingents guanys. Contràriament a això, Owen no estava satisfet, creia que *aquells treballadors seguien sent els seus esclaus*:

*“En la meua qualitat d'emperadors i director de manufactura [...], vaig fer tot el que vaig poder per acabar amb tots els mals dels meus empleats; i, no obstant això, amb tot el que vaig fer, [...], només vaig aconseguir alleugerir una mica la misèria del seu estat; i això sent conscient de que la societat, ja en aquests moments, posseïa mitjans suficients per educar, ocupar i governar la població sencera del Imperi Britànic, fent d'ells homes formats i intel·ligents, units i pròspers per sempre, i per convertir-los en homes i dones feliços, de qualitats físiques i mentals superiors.”*⁹⁵

Davant d'això:

*“[...] al 1823, Owen proposa un sistema de colònies comunistes per combatre la pobresa la misèria regnant a Irlanda i presenta un pressupost complet de despeses d'establiment, desemborsaments anuals i ingressos probables. En els seus plans definitius de la societat del futur, els detalls tècnics estan calculats amb un domini tal de la matèria, incloent fins i tot dissenys, dibuixos frontals, de costat i a vista d'ocell, que, un cop acceptat el mètode owenià de reforma de la societat, poc és allò a objectar, ni encara el tècnic més expert en els detalls de la seva organització.”*⁹⁶

Quan va avançar cap al comunisme, però, fou desterrat de la societat oficial, ignorat completament per la premsa, arruïnat pels seus experiments comunistes a Amèrica, als que havia dedicat la seva fortuna, es va dirigir a la classe treballadora, en el sé de la que va actuar durant encara trenta anys. Al 1819, va aconseguir, després de cinc anys de lluita, que fos votada la primera llei que limitava el treball de la dona i els nens a les fàbriques. També va ser ell qui creà, com a mesures de transició per la reforma social cap a una societat comunista, les

⁹⁵ *“The life of Robert Owens: written by himself”* de Robert Owen.

⁹⁶ *“Del Socialismo utópico al socialismo científico”* de Frederich Engels

cooperatives de consum i producció, i els basars obrers, establiments d'intercanvi de productes per mitjà de bons de treball els que la seva unitat era la hora de treball; aquests establiments havien de fracassar tard o d'hora per les pressions del mercat capitalista però s'anticipaven molt als bancs d'intercanvi prodhonians, diferenciant-se d'ells en que era quelcom transitori per arribar a una transformació radical de la societat. La invenció i la posada en pràctica del cooperativisme es presentà com la demostració de que per produir no calien, ni calen, gerents ni comerciants. Aquest tipus de propietat dels mitjans de producció és la que s'ha portat a terme a Marinaleda.

4. Marinaleda: resistència humanista contra la barbàrie capitalista

EL HAMBRE

Tened presente el hambre: recordad su pasado
turbio de capataces que pagaban en plomo
aquel jornal al precio de la sangre cobrada,
con yugos en el alma, con golpes en el lomo.

El hambre paseaba sus vacas exprimidas,
sus mujeres reseca, sus devoradas úbres,
su ávidas quijadas, sus miserables vidas
frente a los comedores y los cuerpos salubres.

Los años de abundancia, la saciedad, la hartura
eran solo de aquellos que se llamaban amos.
Para que venga el pan justo a la dentadura
del hambre de los pobres aquí estoy, aquí estamos.

Nosotros no podemos ser ellos, los de frente,
los que entienden la vida por un botín sangiento:
como los tiburones, voracidad y diente,
panteras deseosas de un mundo siempre hambriento.

Años de hambre han sido para el pobre sus años.
Sumaban para el otro su cantidad los panes.

Y el hambre alobadaba sus rapaces rebaños
de cuervos, de tenazas, de lobos, de alacranes.

Hambrientamente lucho yo, con todas mis brechas,
cicatrices y heridas, señales y recuerdos
del hambre, contra tantas barrigas satisfechas:
cerdos con un origen peor que el de los cerdos.

Miguel Hernández, "*El Hombre Acecha*"

4.1 Les primeres agitacions treballadores

Les primeres senyals d'agitacions treballadores a Andalusia es situen a Còrdova i Jerez al principis del segle XX, aproximadament. El govern de Cánovas del Castillo, oligarca espanyol, esclavista, caciquista i ultra-reaccionari, practicava ja, en temps de la Restauració Borbònica, una persecució aferrissada vers els obrers més significats del moviment. Amb la arribada al poder del *Partido Fusionista*, al 1881, es van legalitzar tots els partits polítics. Al 1882, la *Federación local cordobesa* tenia 382 afiliats, repartits entre la *sección varia y de agricultores*; en aquell moment s'estava formant *las secciones de zapateros i sombrereros*. Al febrer de 1883, la *Federación* ja tenia onze seccions y s'havien unit treballadors de Priego, Palencia, Benajemí, Puente Genil, Palma de Río, Bélmez, Espejo, Villas del Río, Horanchuelos, etc. Era una organització que lluitava a través de movilitzacions varies i premsa. Era de caràcter anarquista i el seu lema era: *anarquía, federación, colectivismo*. En aquella època també tenia força presència una societat secreta terrorista y molt perseguida, *La Mano Negra*. Aprofitant la lluita institucional contra aquesta societat, el govern començà a empresonar obrers membres de la *Federación*, que acabà dissolvent-se a causa de la repressió estatal.

L' 1 de Maig de 1891, tot els treballadors de Jerez i de la comarca, més molts pobles de Ronda, Sevilla, Cádiz i Málaga, van portar a terme una vaga general per solidaritzar-se amb els obrers assassinats a Chicago al 1886. Aquesta vaga preparava quelcom més subversiu. El 8 de Gener de 1892, quatre mil treballadors del camp van penetrar de nit a la ciutat, de la que foren amos unes hores, al crit de *¡Viva la Anarquía!*. La burgesia i les autoritats quedaren atemorides davant aquella demostració de força. Van intentar obrir les portes de la presó per alliberar els presoners però la guàrdia ja s'havia organitzat i, més ben armada que els treballadors, va aturar la rebel·lió; després, la repressió de l'estat intentà atemorir els treballadors propers al nucli del alçament.

Durant els primers anys del nou segle, el moviment treballador andalusos es limità a la premsa (com els diaris *El Despertar del Campesino* o *El Productor*), alguna vaga general (com la *Huelga de los Herreros* al 1901) i les excursions.

Cal destacar, com ja s'ha vist, que el moviment treballador a Andalusia en aquella època estava caracteritzat per les idees anarquistes. Això vol dir que els seus objectius eren la destrucció de la propietat privada, la família, l'Estat, i qualsevol altre autoritat, per aconseguir instaurar la *llibertat individual*, com a veritat suprema de l'ésser humà. Això pretenien fer-ho a través de l'acció directa i la propaganda pel fet, així com per les vies terroristes, que, per altra banda, sempre han estat rebutjades pels marxistes.

Quan la CNT ⁹⁷ es reconstituí, la màxima activitat del moviment obrer andalús fou la crema de camps de conreu per atacar les propietats de la burgesia, fet que era contradictori ja que atacaven els mitjans de producció que necessitaven treballar per sobreviure amb els sous més indignes, quan no treballaven a canvi d'un plat de menjar. També es van dur a terme ocupacions col·lectives de camps per treballar-los els mateixos treballadors: *La tierra para el que la trabaja*, com diuen a Marinaleda.

Durant el cop militar franquista de la burgesia, el 18 de Juliol de 1936, molts pobles del sud de la península caigueren sota domini i feixista. Així, el 19 de Juliol, 48 dels 75 pobles andalusos estaven sota domini del colpistes. La defensa de la democràcia, el lliure pensament i la raó, ocupà fins l'últim alè republicà d'Andalusia; però al final, com és ben sabut, els membres del moviment obrer foren dels vençuts i després represaliats. A Andalusia això no fou d'altra manera. Durant el franquisme, tothom que estigués mínimament relacionat amb la República, l'anarquisme o qualsevol posicionament progressista, va ser castigat, afusellat o esclavitzat en els molts Camps de Treball franquistes. Quan la burgesia governa per la força militar, al franquisme, poc podien fer les masses treballadores sinó resistir, com els Maquis, i intentar ser un problema pel regim, com la vaga de LAFORSA, a la Cornellà de finals de 1975, principis de 1976.

El caràcter de la classe treballadora andalusa, però, ja la descrivia molt bé Manuel Buenacasa quan deia:

“Andalusia, què és tota passió i entusiasme, va ingressar molt promptament, i en bloc, en las files de la Primera Associació Internacional de Treballadors. Quan la República espanyola, els andalusos van donar ja proves del seu poder i valer revolucionari. Són gents que no solen reparar massa en les conseqüències dels seus actes, quan es tracta de jugar-se la vida. Per això no hi ha regió a Espanya on l'heroisme hagi arribat a tant alt grau com en aquesta, ni a on els màrtirs -càpiga l'expressió- hagin aconseguit la categoria d'alts sants laics, d'idols populars.”

⁹⁸

⁹⁷ *Confederación Nacional de Trabajadores*

⁹⁸ *“El movimiento obrero español. 1886-1926. Historia y crítica”*, Manuel Buenacasa

4.2 Les primeres lluites a Marinaleda

Tot començà quan va poder començar, en la famosa i d'incerta finalització transició espanyola, en un poble de gairebé 2.000 habitants, Marinaleda, un poble en la Andalusia profunda com els que va deixar el franquisme: amb una important massa de treballadors dedicats a l'agricultura però sense terres, fam, molta fam, i pocs terratinents amos de la gran majoria de les terres, *el señorito andaluz* que decidia qui treballava i qui no. Juana Sánchez Aires ho explica així:

“En Marinaleda, antes de que nosotros entráramos en el gobierno y antes del sindicato, solo tenían trabajo los jornaleros que el señorito decía. Llegaba la campaña de la aceituna y la gente lo que hacía era salir a las plazas, esto es muy del sur también, llegaba el señorito, además a caballo, “yo me posiciono por arriba” (haciendo burla del señorito andaluz), y decía: ‘tu, tu, tu, tu, tu os venís a trabajar conmigo’ (señalando con el dedo). Los que supuestamente tenían fama de buenos trabajadores o los que él tenía recomendados. Y con esta situación, decimos nosotros, tenemos que acabar.”⁹⁹

Quan es parla, en teoria marxista, de la revolució social ¹⁰⁰, es diferencien dues tipologies de condicions per que aquesta es doni: les condicions objectives, aquestes són les condicions econòmiques, socials i polítiques en les que hom ha de viure en un moment històric concret; i les subjectives; què són la direcció de la situació objectiva, els subjectes revolucionaris (és a dir, el poble) i la creació d'un ideari comú que permeti portar les lluites del moviment cap a objectius concrets. En aquell moment, les condicions objectives ja estaven donades: desigualtat social reflectida en una gran massa de persones a l'atur, fam, el 2% dels propietaris posseïa el 50 % de tota la terra d'Andalusia, etc. Només calia una direcció, un ideari comú i un subjecte revolucionari disposat a lluitar.

Així, al 1977, es fundà, en l'antic jardí Queipo de Llano que ara es diu *Av. de la Libertad*, el *Sindicato de Obreros del Campo* (S.O.C). Els seus principis ideològics són:

1. *De classe*: Per defensar els interessos de la classe treballadora front a la burgesia, la que té uns interessos oposats.
2. *Democràtic*: Perquè tots els càrrecs són elegibles i revocables en tot moment i circumstància i, sobre tot, perquè aspira a una societat veritablement democràtica on existeixi la igualtat de riquesa, igualtat de poder, de tracte, dret i llibertat.

⁹⁹ Annex 3: Entrevista a Juana Sánchez Aires, concejala, teniente de alcalde de Marinaleda, luchadora histórica y sindicalista del S.O.C

¹⁰⁰ Això significa canvi radical.

3. *Independent*: Que no depèn ni de l'estat, ni dels partits polítics ni de cap altra tipus d'organització. Que només depèn de la voluntat dels jornalers expressada en assemblees, amb aquest objectiu existeix una prohibició en els seus estatuts de que es puguin ocupar càrrecs en el sindicat i en organitzacions polítiques, a la vegada.
4. *Anticapitalista*: Rebuig total del sistema capitalista, responsable de l'explotació i el desordre establerts, i recerca d'una societat on els mitjans de producció siguin propietat dels treballadors i on desapareguin les diferències de classe i tot tipus de diferències econòmiques, socials, culturals, de tracte, de poder i llibertat.
5. *Pluralista*: Per obrir la porta a tots els partits, i organitzacions treballadores revolucionaries i de classe, a la vegada que tanquen les portes al monopoli de partit polític o organització en particular.
6. *Nacionalista*: El nacionalisme com a instrument en mans de la classe treballadora per la transformació de la societat, el nacionalisme com instrument de canvi.

Un cop creat el sindicat, els veïns i veïnes de Marinaleda, assemblea a assemblea, van començar a portar a terme protestes i a crear, potser involuntàriament, aquestes condicions subjectives de les que parlava la teoria marxista de la revolució.

Fotografia del cinquè Congrés del *Sindicato de Obreros del Campo*.

El principal problema era la gana. Per protestar contra aquesta, el sindicat decidí d'ocupar *la finca de Aparicio*, propietat de Javier López de la Puerta, president de la ASAGA, sindicat de la patronal. Aquesta ocupació durà gairebé dos dies i aparegué com a personatge destacat, la dona, que tindrà molta importància durant totes les lluites. En aquesta acció no només

participaren veïns de Marinaleda sinó també d'altres pobles com Marchena, Osuna, Los Corrales o Morón de la Frontera. Quan arribaren, a l'alba, tots els treballadors es posaren a treballar el camp per demostrar que era el que volien. Al migdia, la Guàrdia Civil féu acte de presència i demanà els ocupants que marxessin, ells es negaren fins que el govern es comprometés a donar una resposta a les peticions del sindicat. Després de varies negociacions entre la assemblea i els Guàrdies, un grup de policies començaren a empènyer la gentada que estava reunida a dalt d'un turó de la finca: la gent rodolava per la pendent, dones, nens i tots els ocupants van rebre cops de porra de les forces de l'ordre, que no escatimaren en cops. Aquell dia, a més dels molts ferits, Paco Casero, secretari general del S.O.C; José Antonio Gutiérrez, president del S.O.C; Pepe Taranto, de Morón de la Frontera, i Juan Manuel Sánchez Gordillo, el que després seria l'alcalde de Marinaleda; van ser detinguts i portats a la presó de Sevilla. Aquella presa de terres havia acabat. Després, posarien en llibertat, hora a hora, Paco Casero, Pepe Taranto, després Juan Manuel Sánchez Gordillo, i per últim, a José Antonio Gutiérrez. Al tornar a Marinaleda, explica Gordillo, tot el poble estava esperant i havien fet una pancarta, hi havia punys en alt, alegria i abraçades, hi havia gent que plorava. L'assemblea que es celebrà a continuació fou multitudinària i es començà a crear un sentiment de comunitat, de classe treballadora, consciència de classe amb uns objectius comuns.

4.3 Cap al poder popular democràtic

Les assemblees es van anar convertint en l'òrgan de decisió, la veu del poble expressada en la seva puresa més democràtica, una eina de debat i aprenentatge. Com explica Gordillo:

“Poco a poco, nos vamos dando cuenta que al fin aquellas asambleas que estamos celebrando continuamente son una forma de poder, pero de un poder distinto en el que todos hablan y discuten, en el que todos podemos decidir, en el que nadie es extraño, en el que los intereses de los más pobres son los primeros en escucharse.

*Es así como los jornaleros empezamos a recuperar la confianza en nuestras propias fuerzas. Es así como las mujeres (al principio los hombres no querían que fueran a las asambleas) van ocupando de hecho el mismo lugar que los hombres. Es así como nuestros ancianos, al sentirse escuchados en sus opiniones, empiezan a verse útiles. Es así como nuestros niños entienden por qué luchan sus padres. Es así como todos entendemos la importancia de cada uno. Y es así como nos vamos sintiendo por unos u otros motivos de la misma clase. Somos los explotados.”*¹⁰¹

És en aquestes assemblees on germina *la lluita contra la màquina*. La feina de cada màquina olivera representa la feina de 30 treballadors; això, aparentment, sembla progrés humà, però quan aprofundim i ens adonem que aquestes màquines són 30 treballadors menys, són 30 treballadors a l'atur, són 30 famílies sense ingressos, veiem com aquest progrés es manifesta,

¹⁰¹ *“Marinaleda. Andaluces, levantaos!”*, Marzo 2013, Asociación Cultural Ernesto Che Guevara, Juan Manuel Sánchez Gordillo

per culpa de les relacions necessàries pel funcionament del capitalisme (possessors i desposseïts), en la misèria humana de 30 famílies per màquina. Aquesta situació és la exemplificació del que són els interessos antagònics de classe. Una dona relatava sobre les lluites contra la màquina:

*“Durante una ocupación vinieron las máquinas de segar y el capataz nos informó de que allí se iba a segar. Entonces, la gente se tiraba delante de las máquinas, el conductor se encontraba que no podía segar sin atropellar aquella gente y el capataz siguió diciendo ‘siegalos! pa’ lante’. Al final no segaron pero los nervios que pasamos allí aún los recordamos. ¡Y a los viejos aún, pero a los jóvenes no había forma de sacarlos!”*¹⁰²

En aquestes assemblees és on s’escoltà repetides vegades que la riquesa que creen els treballadors hauria d’estar al servei de l’ésser humà, de tots sense exclusions, dels treballadors, del poble, de la comunitat, i no pel luxe, el capritx i el malbaratament d’un grapat de privilegiats, (sí, com els de la estamental edat mitjana¹⁰³) que passen la vida ballant i rient sobre la pobresa de les immenses multituds. Amb el procés de conscienciació dels veïns i la unitat que havien aconseguit mitjançant les lluites, van decidir crear unes candidatures per les primeres eleccions municipals després de la Segona República, la C.U.T, la *Candidatura Unida de Trabajadores*. Aquestes candidatures naixien de l’assemblea del poble i aspiraven a ser això: la assemblea, el poder directe dels treballadors. És per això que tots els components de la C.U.T havien de signar un document públic en el que es comprometien a:

1. Que els seu càrrec és elegible i revocable en tot moment per la assemblea de veïns.
2. Que no podrà usar el càrrec per cap motiu pel benefici personal, familiar o d’amistats, i que si cap cop ho fes, des d’aquest moment quedaria presentada la seva dimissió irrevocable.
3. Que serà l’últim en rebre qualsevol benefici econòmic o social que pugui venir del Ajuntament.
4. Que el càrrec que ocupa no és un poder privat o particular i que, per tant, està obert a altres companys que vulguin participar.

¹⁰² Ana Montesinos parlant a *“Marinaleda. El sueño de la Tierra.”* de Eva Abad y Pablo García Cabrera: <https://www.youtube.com/watch?v=ybzS5vbz2f0>

¹⁰³ *“La història de totes les societats que han existit fins avui, és la història de les lluites de classes. Lliures i esclaus, patricis i plebeus, barons i serfs de la gleba, mestres, artesans, agremiats i fadrins, en un mot opressors i oprimits s’han trobat sempre en oposició entre ells, i han sostingut una lluita ininterrompuda, adés amagada, adés oberta, una lluita que acaba sempre amb una transformació revolucionària de tota la societat, o bé amb la destrucció comuna de les classes combatents.”* extret del *“Das Kommunistische Manifest”*, Traducció de Jordi Moners i Sinyol. Revisió de Manuel Sacristán. Editat en versió electrònica el novembre de 1998. Pàgina 13

5. Que donarà tota la informació que tingui de la seva tasca a l'Ajuntament a l'assemblea i es sotmetrà a la crítica pública de l'assemblea del poble.

Des de llavors, la C.U.T ha guanyat totes les eleccions municipals i tot funciona segons aquests principis. Seguint el punt 2, cal subratllar que cap regidor ni l'alcalde cobra el sou de l'Ajuntament sinó que han de treballar en una altre ofici per poder viure. La regidora i tinent d'alcalde, Juana Sánchez Aires, a la meua pregunta de si era difícil compaginar la tasca a l'Ajuntament amb l'altra feina va dir:

*“Sí, a veces es difícil pero, yo creo, que por encima de lo difícil hay otro calificativo que es lo necesario. Es necesario. Creo que la organización, el sentido común y casi el deber, el deber para con uno mismo y para con los demás, es precisamente eso: estar al servicio de los demás con el sacrificio de saber que tienes que ayudar al otro. Ponernos en el lugar del otro cuando tiene un problema. Y nosotros tenemos el cauce, que es el ayuntamiento, para solucionar esos problemas, de manera que no es que sea difícil, es que es necesario. Es totalmente necesario dar respuesta a los problemas de la gente, estar en la cercanía, estar en su casa, estar en su piel. Como decía el Che, que si otro compañero, sea de tu pueblo o en cualquier parte del mundo, tiene un problema y se está cometiendo una injusticia, nosotros tenemos que tener el deber de intentar solucionarlo. Ponernos en su pellejo. Nosotros decimos que las necesidades de los demás, tenemos que sentir las en la barriga. Entonces, en el momento en que nos ponemos en el dolor de barriga del otro, en el hambre, sentir la miseria, sentir la injusticia, seguramente todo fluirá, y nos pondremos de su lado y le ayudaremos. Es un deber para con la otra persona.”*¹⁰⁴

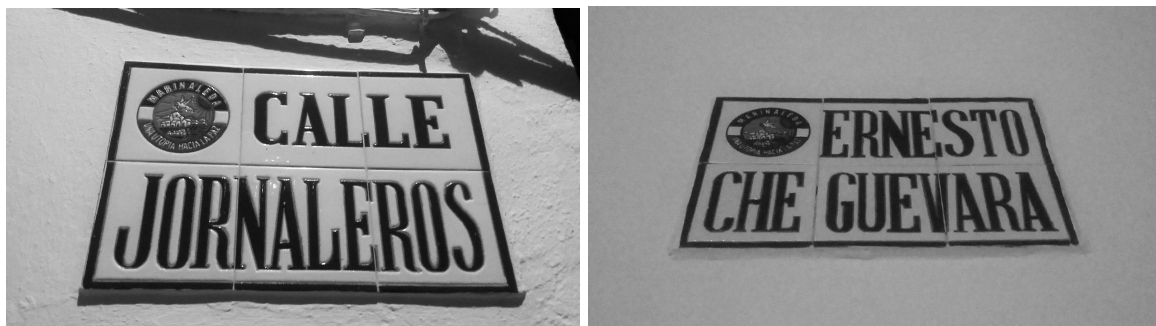
Amb això, el que s'aconsegueix és que el poder sigui del poble, de tots els que participen en les assemblees. Que cada persona senti la seva responsabilitat en la política, que tothom sigui, en la mesura del possible, amo del seu dia a dia i el seu futur. Per això als plens del Ajuntament qui decideix és l'assemblea, i al ple municipal només es ratifica la decisió presa pel poble.

En aquesta primera etapa de govern del poble, de veritable democràcia, una de les accions simbòliques més significatives fou el canvi de nom de carrers, avingudes i places, com a part de la creació d'aquest imaginari col·lectiu. Els canvis foren els següents:

- De Muñoz Grande a Che Guevara
- De Queipo de Llano a Avda. de la Libertad
- De José A. Primo de Rivera a Andalucía
- De Acceso de Queipo de Llano a Mariano Pineda
- De Calvo Sotelo a Alcalde Vicente Cejas
- De Castejón a Antonio Machado
- De Castiella a Jornaleros

¹⁰⁴ Annex 3: Entrevista a Juana Sánchez Aires, concejala, teniente de alcalde de Marinaleda, luchadora histórica y sindicalista del S.O.C

- De Miguel Osuna a Pablo Neruda
- De General Mola a Boabdil
- De Plaza de España a Plaza del pueblo
- De Plaza de Franco a Plaza de Salvador Allende
- De General Sanjurjo a Federico García Lorca
- De Varela a Miguel Hernández
- De Victoria a Blas Infante

Dues de les fotografies dels noms dels carrers que vaig fer: la *Calle Jornaleros* i la *Calle Ernesto Che Guevara*.

Ara, de les condicions subjectives per la revolució, ja s'estaven formant la direcció (en forma d'assemblea), els objectius (acabar amb la fam i lluitar per la utopia) i faltava crear un subjecte revolucionari. Per aconseguir-ho, l'alcalde pensà una estratègia que, a més, serviria per aconseguir millores en les instal·lacions públiques del municipi: els Diumenges Rojos, que venien d'una altra lluita en un moment i lloc diferent però amb el mateix objectiu.

*“Los Domingos Rojos es una idea que arrancó en los primeros años de organizarnos en el Sindicato, alrededor de los años 79-80, y bueno, cogimos de ejemplo una idea del Che, en Cuba era los Sábados, y son jornadas de trabajo voluntario. Estas jornadas tiene dos objetivos: intentar construir ese “hombre nuevo” que decía el Che, con nuevos valores, que vienen a través de la entrega, del trabajo solidario, del trabajo a la comunidad, de aportar y que no fluya todo a partir del dinero; y, de esa manera, si hay un jardín que tiene que ser arreglado, vayamos todos los vecinos a arreglarlo. En Marinaleda, el trabajo voluntario ha ido muy bien para la construcción de viviendas, por ejemplo. O, sí el Humoso, que es la tierra que tenemos, ha necesitado que un Domingo le demos un achuchón, hemos ido a recoger aceitunas, por ejemplo. En ese caso se llama Domingo Verde. Son voluntarios, por supuesto y además de que nos hemos ido transformando en ese “hombre nuevo” que decía el Che, nos ha dado grandes respiros económicos. Hemos ahorrado mucho con eso.”*¹⁰⁵

¹⁰⁵ Annex 3: Entrevista a Juana Sánchez Aires, concejala, teniente de alcalde de Marinaleda, luchadora histórica y sindicalista del S.O.C

4.4 L'home nou o l'home

Aquest concepte de *l'home nou*, fou una idea de Ernesto "Che" Guevara que desenvolupà ell mateix en un assaig anomenat "*El Socialisme i l'home a Cuba*", en el que tracta les vicissituds amb les que el procés revolucionari cubà es va trobar pel que fa el comportament, conscient i inconscient, de l'home.

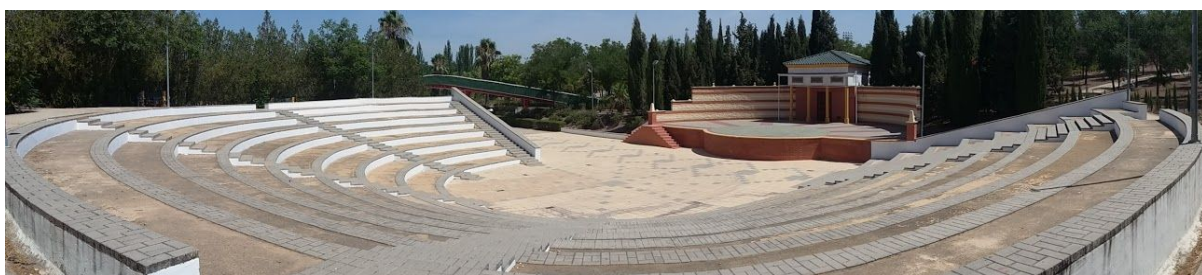
En aquest assaig, el Che parteix de que l'ésser humà, en el capitalisme, està a mig fer, està inacabat o mutilat, perquè és egoista i tendeix a buscar l'interès privat per sobre del col·lectiu, no entenen que aquest repercutirà, en un estat socialista, en el privat, indirectament. Defensa que hi ha dos plans en el procés de creació de l'home nou: la consciència i inconsciència col·lectiva i consciència i inconsciència individual. No negava en cap cas l'individu sinó que deia que aquest havia de ser conscient i inconscient del seu paper en la seva societat cooperativa. En aquests textos Guevara s'aproparà al que Fromm anomenarà *una teoria marxista del individu*.

Guevara advertia, com els treballadors iugoslaus, que no es podia fer el socialisme només canviant el sistema de producció, sinó que s'havia d'educar l'ésser humà en les noves condicions del sistema: no podia regnar l'avarícia i l'enriquiment personal sinó que els membres individuals havien de ser solidaris i cooperatius. Amb l'objectiu de millorar l'ésser humà, deia que, des dels sistema educatiu s'havia de promoure el treball en grup, el respecte i la solidaritat, per educar la part col·lectiva del conscient i l'inconscient. I, alhora, des de la inversió i promoció de la cultura i el coneixement, fer que els individus es conreïn com a intel·lectual potencial, que és l'ésser humà, amb l'objectiu d'un ésser humà no alienat i solidari amb els seu proïsme. Una bona manera d'educar el cooperativisme i la coordinació dins de la nova societat era la idea de les jornades de treball voluntari: els Dissabtes Rojos. A través d'aquests, la societat milloraria les seves condicions materials d'existència i s'ajudaria a si mateixa i als individus que la formen a transformar en just la vida de tots els membres de la societat.

A Marinaleda, els Diumenges Rojos i Verds, van començar a funcionar per la recollida d'escombraries, quan s'adonaren que no hi havia pressupost suficient per la seva recollida. Aquest servei s'organitzà en torns i quatre-cents veïns inclòs l'alcalde, feien aquesta feina. Amb el temps, també s'arribà a construir tot un Parc Natural, amb un teatre i molts espais verds i molta urbanització dels carrers, així com l'avinguda Llibertat, on està el sindicat. Les dones, en una assemblea decidiren que volien participar totes en la neteja de l'escola i així ho varen fer.

Dues de les fotografies dels anomenats *Domingos Rojos*: A l'esquerra, treballant en la urbanització d'un passeig, a la dreta, les dones netejant l'escola.

Teatre a l'aire lliure construït dins del Parc Natural, fet amb treball voluntari els *Domingos Rojos*.

Pot ser que aquest ésser humà nou que volia fer el Che i s'està fent a Marinaleda sigui simplement l'alliberament de l'ésser humà dels impediments materials, deixar que, cooperant solidàriament, es desenvolupi com a intel·lectual, la seva possibilitat d'ésser pacífic, solidari, cooperatiu i creador; el centre de l'ètica humanista.¹⁰⁶

4.5 La lluita per la terra, *el Humoso* i la Cooperativa

Primer de tot van situar les característiques del poble, seguint una idea que expressaven Engels i Marx, utilitzada en la introducció del treball¹⁰⁷. Van determinar que el primer problema a resoldre era la fam. Les famílies del poble estaven desesperades a causa de la pobresa material, de la vida precària. Després de realitzar diversos talls de carreteres (La Nacional Sevilla-Málaga, pel seu pas per Osuna, Aguadulce y La Roda) sense ressò mediàtic ni cap mostra d'interès per part del govern de l'estat espanyol, en una assemblea el 14 d'Agost de 1980, es decidí convocar una vaga de fam contra la fam i 700 veïns la secundaren.

¹⁰⁶ Si els humans no s'han de preocupar per la seva situació econòmica, poden ésser pacífics i desenvolupar-se intel·lectualment.

¹⁰⁷ Veieu *Nota a peu de pàgina n°3*.

EL PAIS

El pueblo sevillano recibió este año dinero para pagar seis días de trabajo

700 vecinos de Marinaleda, en huelga de hambre por falta de empleo comunitario

PILAR DEL RÍO, Sevilla

Setecientas personas de Marinaleda, localidad situada a cien kilómetros de Sevilla, de 2.500 habitantes, se encuentran en huelga de hambre, como protesta por la falta de fondos para el empleo comunitario. Participan en esta acción, que fue decidida en asamblea, el alcalde, todos los concejales, los 300 jornaleros en paro y hasta 400 vecinos, entre los que se encuentran industriales, propietarios, otros asalariados y hasta los jubilados del pueblo.

«El último dinero contra el paro que se recibió en nuestro ayuntamiento fue en julio, y hubo sólo para pagar seis días de trabajo», afirma Juan Manuel Sánchez Gordillo, alcalde de Marinaleda, independiente políticamente y adscrito al Sindicato de Obreros del Campo (SOC). «Desde entonces, nada más que promesas».

Según datos facilitados por el propio alcalde, en los primeros ocho meses del año han recibido para combatir el paro ocho millones de pesetas, lo que supone que cada familia de parados ha percibido doscientas pesetas diarias. En este mismo período de tiempo, el pasado año, el presupuesto librado por la Administración para el mismo cometido fue de catorce millones.

«Lo que está pasando en nuestro pueblo, como en tantos de Andalucía, es un auténtico holocausto social», añade Sánchez Gordillo, para proseguir diciendo que, «con un poco de vergüenza política, este problema del paro en el campo de Andalucía se solucionaría, porque hay condiciones para ello».

Sánchez Gordillo, que en el transcurso del pasado año mantuvo encuentros de trabajo como representante del SOC con Abril Martorell y Lázaro de Espinosa, piensa que sólo con la aplicación de las leyes actualmente vigentes se paliaría en parte el grave problema del paro, aunque la erra-

dicación del hambre y de la miseria sólo se conseguirá con una reforma agraria.

«Es inadmisible», ha declarado el alcalde a EL PAÍS, «que con la connivencia de todos, el Gobierno y la oposición, se mantengan situaciones como esta, que se podrían evitar impidiendo que en tierras de regadío, como en las 23.000 hectáreas de Herrera y Ecija, se siembre girasol y trigo, y haciendo, por otra parte, una presa en el río Genil para poner en regadío 50.000 hectáreas ahora de secano».

Las setecientas personas en huelga de hambre están dispuestas a proseguir con acciones de este tipo si no se adoptan soluciones de forma inmediata.

Por otra parte, unos treinta trabajadores del campo de Morón de la Frontera se encerraron en la iglesia de San Miguel, de esa localidad sevillana, por el mismo motivo, respondiendo a una convocatoria efectuada por el SOC.

Doscientos jornaleros cortan el tráfico

En la mañana del miércoles, piquetes de unos doscientos jornaleros, convocados por el Sindicato Obrero del Campo, protagonizaron cortes de tráfico en cuatro puntos de la carretera nacional Sevilla-Málaga, para pro-

testar por el retraso de fondos para el empleo comunitario. Los cortes se produjeron en Marinaleda, Osuna, Aguadulce y La Roda de Andalucía.

Los fondos del empleo comunitario, que han sido calificados como parches al problema del paro, son cantidades que el Gobierno libra periódicamente para invertir en obras locales de pequeña entidad. Entre 1971 y 1979 se remitieron unos 21.500 millones de pesetas a Andalucía por este concepto. De ellos, 12.000 millones de pesetas fueron invertidos en el pasado año, dándose además la circunstancia de que fueron desembolsados de golpe, lo que permitió la planificación de las obras a realizar y su mayor rentabilidad social y económica.

Según cálculos realizados por el Sindicato de Obreros del Campo (SOC), Andalucía necesitaría, sólo para paliar el desempleo agrícola, unos 40.000 millones de pesetas en 1980. Los cálculos del SOC se hicieron en base a los niveles de paro registrados y las previsiones lógicas para los próximos meses.

Los 40.000 millones estimados necesarios por el OSC se desglosan en 27.000 millones de pesetas, destinados al pago de los jornales, y el resto, para la compra de materiales con que hacer frente a las tareas del empleo comunitario en los pueblos andaluces.

Por otra parte, el pasado día 4 de marzo la Comisión de Economía del Congreso de los Diputados rechazó una moción comunista que pedía 30.000 millones de pesetas para el desempleo en Andalucía. Se pretendía además que fuera la Junta de Andalucía el interlocutor válido para participar en la creación de puestos de trabajo.

Exemplar del diari *El País* on es recollia la notícia del la Vaga de Fam Contra la Fam.

Les reivindicacions d'aquella vaga eren més diners i una regulació més exacta del fons de feina comunitària ¹⁰⁸.

“Frente a la huelga de hambre no cabe la represión. El poder no tiene respuesta; si acaso, controlar algún que otro director de periódico o emisora, pero eso no es suficiente para acallar la voz de cientos de estómagos vacíos dispuestos, si hace falta, incluso a morir.” ¹⁰⁹

Aquest era el plantejament de la vaga, que fos imparable i causés revol en els mitjans de comunicació (al menys 24 articles en diferents diaris i revistes). Va durar 10 dies, que els vaguistes van passar al local del sindicat, a *la av. de la Libertad*, fent assembles, llegint i valorant la premsa, jugant, cosint, netejant el local. Entre els vaguistes, hi havia tant gent gran com nens, que es van unir voluntàriament a la vaga que els seus fills, filles, pares, mares, néts i

¹⁰⁸ Traducció de “fondos de empleo comunitario”

¹⁰⁹ “Marinaleda. Andaluces, levantaos!”, Marzo 2013, Asociación Cultural Ernesto Che Guevara, Juan Manuel Sánchez Gordillo

nétes estaven fent per poder menjar. Alguns nens d'aquella vaga van escriure una carta al Príncep Felip VI explicant la situació dels treballadors a Andalusia, deia així:

“Los niños de Marinaleda hemos tenido el gusto de contarte la situación en que se encuentra Andalucía y, en concreto, Marinaleda. Hace unos días, nuestros padres, en asamblea abierta, acordaron ponerse en huelga de hambre. Nosotros estamos en solidaridad con ellos. Llevamos ya varios días en huelga de hambre. ¿Por qué estamos en huelga de hambre? Estamos en huelga de hambre porque nuestros padres llevan ya seis meses viviendo de la limosna del empleo comunitario. Al pueblo no llegan ya ni doscientas pesetas diarias, pues algunos meses sólo trabajan dos días. Vivimos en la miseria, por lo que algunas familias tienen que pedir dinero a los vecinos, porque en las tiendas ya no les dan fiato. Ponte en nuestra situación y piensa: ¿Es justo que mientras que algunos niños están de vacaciones con sus padres y familias otros no sepan ni qué van a comer esa noche? ¿Es justo que mientras que unos niños tienen profesores particulares otros no puedan acudir ni a colegios estatales? ¿Es justo que mientras unos derrochan gran cantidad de dinero en juguetes y lujos otros no tengan ni unos zapatos que ponerse y tengan que andar descalzos?

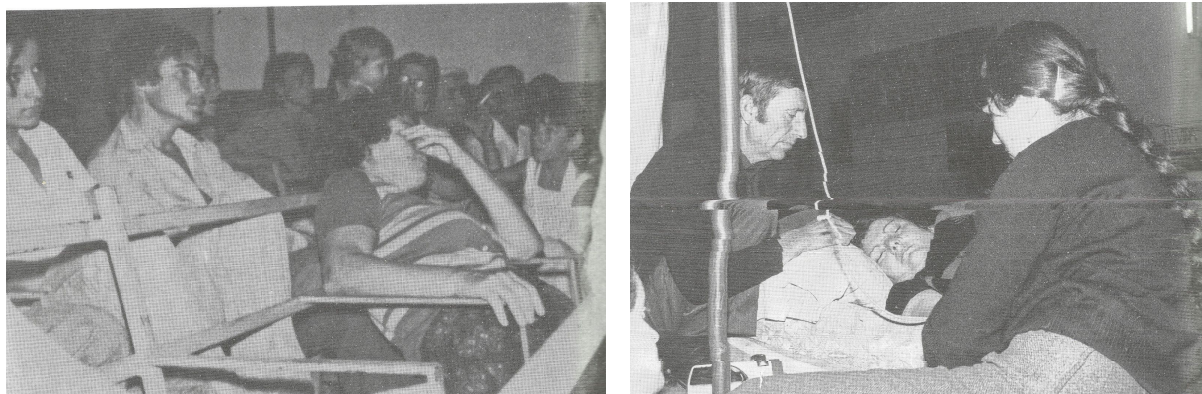
Nosotros pensamos que no, y por eso nuestra huelga de hambre. Por eso que llevamos varios días sin comer y no vamos a hacerlo hasta que venga alguna solución, porque esta situación es insoportable. Y es más insoportable aún cuando se trata de una tierra tan rica como Andalucía.

*Amigo: el problema de nuestra tierra es grave, y por eso vamos a seguir luchando al lado de nuestros padres. Vamos a seguir luchando porque el problema también es nuestro; porque piensa y contesta a estas preguntas. ¿Qué va a ser de nosotros? ¿Dónde está nuestro futuro? Tu futuro, nos imaginamos, estará resuelto, pero ¿y el nuestro?, ¿quién nos lo resuelve? No creas que esto es una historia, sino un hecho real que tu jamás conocerás. Desgraciadamente, esta miseria la vivimos nosotros, que somos los que daremos frutos a España el día de mañana. No intentamos con este resumen, que tal vez no llegue a tus oídos, que nos respondieras con algo que quizá nos dé soluciones. Pedimos, de todo corazón, que pienses, y quizá te dé coraje o lástima y tú o tus padres nos dierais soluciones. Perdona si estas palabras son fuertes, pero más fuerte es el hambre. Saludos de tus amigos. Marinaleda.”*¹¹⁰

Aquesta dolorosa carta la escrivien els nens vaguistes i fills dels vaguistes al que ara és el Rai de l'estat espanyol. Els més grans, però, també van donar la seva opinió, com *el Furrier*, que fou company de Vicente Cejas, un treballador de la construcció que fou alcalde socialista en temps de la Guerra Civil, que a la pregunta que li feien de quina era la seva opinió sobre la vaga de fam, deia:

¹¹⁰ Aquesta carta aparegué en l'edició impresa del diari *El País* el dimarts 20 d'Agost de 1980: http://elpais.com/diario/1980/08/20/economia/335570402_850215.html

*“Mira, yo ya soy un viejo, tengo ochenta años y ya no sé cómo está la política, lo que sí sé es que cuando todos los trabajadores luchan unidos, como vosotros lo estáis haciendo, alcanzaréis la victoria más tarde o temprano.”*¹¹¹

Dues fotografies de vaguistes dins el local del *Sindicato de Obreros del Campo*.

Va ser una vaga de tots, els grans i els petits, les dones i el homes, tots classe treballadora lluitant contra la gana, contra la misèria, contra el capitalisme que els explotava i condemnava a la misèria. La vaga va acabar amb èxit però aquesta era només l'inici de totes les lluites per aconseguir l'ideal de *la tierra para el que la trabaja*.

Analitzaren el terreny que envoltava el poble i s'adonaren que totes les terres del voltant funcionaven com a terres de secà, mode de producció agrari que crea molts pocs de treball. El seu objectiu era aconseguir portar aigua per les terres del voltant del poble, en concret, al *cortijo del Humoso*. Per aconseguir el regadiu, al 1984, van ocupar durant 30 dies el pantà de la Cordobilla. Es van reunir amb el que a les hores era el president del govern, Felipe González, i li van exposar la problemàtica. Després de estar lluitant i cridant l'atenció dels mitjans de comunicació, el govern va començar a instal·lar el sistema de regadiu. Un cop els camps estaven preparats per a ésser cultivats amb agricultura de reg, els veïns de Marinaleda començaren a lluitar per una finca en concret, la del *cortijo del Humoso*, propietat del Duque del Infantado, Íñigo de Arteaga y Martín, XX Marqués de Santillana, XX Comte del Real de Manzanares i *Grande d'España*. Aquesta lluita es va basar en l'ocupació d'aquesta finca. L'encarregat del *cortijo del Humoso* ho explicava així:

“Veníamos andando, de aquí (del cortijo) al pueblo hay 10 kilómetros, en fila de uno, a las nueve de la mañana salíamos del sindicato. Llegábamos, el vigilante nos veía y llamaba a su jefe, el jefe nos denunciaba, la policía se organizaba, y mientras pasaba todo eso ya eran las doce de la mañana. Venían, nos echaban y andando para Marinaleda, hasta el próximo día. Entonces, nos quedábamos en los olivos de allí al lado. En el camino había muchos árboles y, el Duque, para que no nos pusiéramos a la sombra de los árboles, los cortó. Luego ya nos

¹¹¹ *“Marinaleda. Andaluces, levantaos!”*, Marzo 2013, Asociación Cultural Ernesto Che Guevara, Juan Manuel Sánchez Gordillo

*metíamos directamente dentro del cortijo y entonces era más difícil echarnos. Y ellos, a la vez, empezaron a querer negociar con nosotros, porque les estábamos creando problemas.”*¹¹²

Van ser tres ocupacions en las que participà gran part del poble: la primera de 40 dies, la segona de 60 i la tercera durant tres mesos, tot l'estiu. Totes les ocupacions van ser al estiu, dia a dia, sense descans, i cada cop s'anava sumant per solidaritat més gent del poble. Cal recordar que a l'estiu a les terres andaluses s'arriben a altes temperatures, l'últim arribaren als 48 °C. El govern, al final, comprà la finca a l'Infant, i després, la posà a concurs. El poble, organitzat aquest cop en cooperatives, s'apuntà i aconseguí l'ús de les terres al 1991, després d'haver estat des de 1985, ocupant i realitzant accions de protesta tal com la ocupació de les pistes d'aterratge de l'Aeroport de Sevilla, de les vies de l'AVE Sevilla, el Banc d'Espanya, el plató de *Canal Sur Radio Televisión* o el *Palacio de San Telmo*. Havien aconseguit la utopia de *la tierra para el que la trabaja*.

El *cortijo del Humoso*, avui dia, és més que un símbol de la lluita guanyada dels veïns de Marinaleda per la terra, ans representa la dignitat de la vida de totes les famílies del poble. La terra s'explota en règim de cooperativa i tots els beneficis que s'obtenen, es reinverteixen en la creació de llocs de treball per intentar aconseguir l'abolició de l'atur i la misèria. Així, la taxa d'atur a l'octubre del 2016 era d'un 7,03%, és a dir, 91 aturats de 2.734 habitants actuals, essent una de les més baixes de l'estat espanyol.

En aquesta finca, la producció es basa en el cultiu del pebrot *del piquillo*, la carxofa, l'oliva, les faves i diferents productes de producció ecològica. Per crear més ocupació, al 1999, van començar a processar els seus cultius per fer conserves, traient a una gran massa de dones aturades. La cooperativa resisteix dins del mercat capitalista, on no pot fer front a la competència de les màquines. Els pocs beneficis que es creen en temps de crisi serveixen per crear més llocs de treball, quan no hi ha crisi, s'arriba a acabar amb l'atur de Marinaleda i inclús s'ha arribat a donar feina a treballadors d'altres poblacions.

Aquest funcionament és el que pensà i portà a la pràctica Rober Owens amb les seves cooperatives i illes comunistes i constitueix una resistència al funcionament capitalista.

¹¹² Annex 1: Entrevista a Juan, encargado del Humoso, luchador histórico y sindicalista del S.O.C

Fotografia de la Cooperativa Conservera.

4.6 Per solucionar el problema de l'habitatge: l'autoconstrucció

Per si tot això no fos suficient per admirar el projecte de Marinaleda, l'assemblea desenvolupà i portà a la pràctica un nou mode de construcció a l'abast de tota la població, eliminant els problemes hipotecaris i l'especulació urbanística. Només cal complir dos requisits: estar empadronat a Marinaleda des de fa com a mínim dos anys i no posseir una riquesa material superior als 50.000 euros.

Primer de tot, l'Ajuntament, amb l'ajut d'una subvenció de la *Junta de Andalucía*, compra terreny, que requalifica perquè sigui sòl edificable, i compra els materials per a la construcció a preu de mercat. Després, es convoca una assemblea per una nova promoció d'habitatges d'autoconstrucció i els interessats i interessades hi assisteixen deixant constància en una llista del seu interès. Llavors, de tota la gent que hi ha apuntada es fa una selecció per ordre de preferències: casats amb fills, i després d'igual importància solters i casats. Un cop feta aquesta selecció es crea una assemblea d'autoconstructors, que es la que decidirà, partint d'uns models proposats anteriorment, tots els detalls de les cases que construiran. L'únic que han invertir els autoconstructors és la seva mà d'obra. El temps que han estat treballant es resta del preu total de la casa, fet que es podria considerar un salari inductiu. Des de l'Ajuntament es facilita un cap d'obra i tots els demés professionals que la assemblea d'autoconstructors consideri necessaris. Cada persona, depenent del nombre de cases que es vagin a construir en la promoció en qüestió, ha de treballar un nombre de dies concrets. Si acabades les cases no s'ha complert els dies de treball acordats, llavors, cada dia no treballat equival a una falta més; qui té menys faltes, al final, escull quina casa de la promoció es vol quedar. Tot i que totes les cases d'una promoció són iguals -90 metres quadrats de casa i 100 de pati- es pot escollir la situació de la casa. L'organització és tota de l'assemblea d'autoconstructors que, depenent de les qualitats i coneixements de cadascú, es reparteixen la feina de totes les cases; tots participen de la promoció de cases i no saben quina serà la seva fins que s'acaben de construir i es reparteixen segons les faltes.

Un cop fetes les cases, l'assemblea d'autoconstructors decideix quina mensualitat pagaran per cobrir a subvenció de la *Junta de Andalucía*, a la que li aniran tornant els diners progressivament. Les mensualitats van dels 15 als 25 euros, preu impensable per un habitatge a la resta de l'estat. Un cop s'ha pagat tota la subvenció, la casa és del poble però només tenen l'ús l'autoconstruïdor, o autoconstruïdora, i els seus descendents, si en té. La casa s'anirà heretant de pares a fills, anul·lant per complert la possibilitat d'especular amb el què és un dret contemplat a la Constitució, concretament en l'article 47, què és l'habitatge.

Ara mateix ja s'han construït més de 400 cases d'autonstruïció al poble.

Tres fotografies de cases d'autoconstruïció. A dalt, dos carrers de cases d'autoconstruïció de les últimes promocions. A baix, última promoció de cases recent acabades, faltava pavimentar el carrer i ja es podrien habitar. Aquesta última promoció gaudirà d'un servei de plaques solars.

4.7 Conclusió: perquè no s'ha exportat el model a altres pobles?

Per respondre a aquesta pregunta cal preguntar-se què és avui Marinaleda i què ha passat per que això sigui així. Marinaleda avui és una illa enmig d'un mar de latifundis. Un racó a la Andalusia més profunda que ha aconseguit mostrar el poder del poble treballador organitzat i demostrar que hi ha més modes de producció que no el capitalista, que hi han maneres de donar habitatges al poble avui mateix.

“No es que seamos un pueblo diferente, es que, simplemente, hemos hecho un conjunto de realidades y circunstancias que nos ha llevado a que construyamos otra realidad posible. Hemos tocado los medios de producción, hemos señalado el capitalismo como un sistema

*terrorista e inhumano, hemos tenido esa idea clara y hemos ido a por ella. Hemos construido así nuestra propia alternativa.”*¹¹³

Però no només és important el que han aconseguit sinó la manera. Tornant a la teoria marxista de la revolució, la situació objectiva ja hi era colpejant, la fam i la desigualtat entre terratinent i jornalers, entre burgesia i treballadors; pel que fa a la situació subjectiva, el subjecte revolucionari, la seva direcció i l'ideari comú van ser creats a partir d'una ideologia, la ideologia del sindicat, la ideologia del *socialisme humanista*.

Cal entendre també una de les característiques del capitalisme del nostre temps, la seva condició de mundial, de globalitzat, el que a vegades s'anomena globalització.¹¹⁴ El capitalisme actual ha internacionalitzat un mode de producció (són un exemple d'això les empreses multinacionals), un mode de consum (el consumisme), una ideologia (el liberalisme o neoliberalisme), i una cultura: ha creat una hegemonia total que s'imposa a la població de tot el món. Pel que fa aquesta hegemonia, s'ha exportat i imposat la ideologia i cultura que pertany a la classe mitja americana, una minoria planetària ideològica i cultural domina el pensament de la població a nivell mundial, és clar, amb excepcions. Dins d'aquesta cultura cal ressaltar, hereus del maccarthisme més sagaç, la demonització¹¹⁵ de la ideologia socialista marxista i, en general, de qualsevol aposta radical anticapitalista. Això, també ha sigut un problema en la mentalitat de la població dels voltants de Marinaleda perquè no s'hagi expandit el model, de moment. La burocràcia estalinista a la U.R.S.S, també va crear, més que una cultura, un culte a unes suposades idees i a un pensador i revolucionari, V.I.Lenin, i s'ha arribat a entendre per socialisme el que fou capitalisme d'estat. Tot i això, els treballadors de Marinaleda han sabut organitzar-se, somniar una utopia comuna a tots i lluitar per ella. Partint de la fam i la misèria, van construir una resistència i una alternativa parcial al capitalisme, un model de poble d'estil owenià. I el més important, l'eina que han utilitzat per fer-ho, un exemple d'organització treballadora democràtica, pacífica, sostenible i humana.

*“Soñamos tierra, luchamos tierra, conseguimos tierra. Soñamos viviendas, luchamos por la vivienda y tenemos vivienda. Y es así de simple aunque pareciera complicado.”*¹¹⁶

Això és Marinaleda.

¹¹³ Annex 3: Entrevista a Juana Sánchez Aires, concejala, teniente de alcalde de Marinaleda, luchadora histórica y sindicalista del S.O.C

¹¹⁴ *“La gran indústria ha creat el mercat mundial que el descobriment d'Amèrica havia preparat. El mercat mundial ha donat un impuls immens al comerç, a la navegació, a les comunicacions per terra.”* extret de *“Das Kommunistische Manifest”*, Traducció de Jordi Moners i Sinyol. Revisió de Manuel Sacristán. Editat en versió electrònica el novembre de 1998. Pàgina 2.

¹¹⁵ Això vol dir, atribuir qualitats satàniques a un subjecte o objecte, un conjunt d'individus o un concepte.

¹¹⁶ Annex 3: Entrevista a Juana Sánchez Aires, concejala, teniente de alcalde de Marinaleda, luchadora histórica y sindicalista del S.O.C

5. Conclusió: el capitalisme o l'ésser humà

Front el capitalisme inhumà, antidemocràtic, insostenible i violent, sorgeix la necessitat de la lluitar per l'alliberació de l'ésser humà, com la lluita de Marinaleda. Front la barbàrie i la falta d'esperança, *la utopia com a motor de lluita per arribar a un sistema més just i pacífic*. Front la fi del treball i la contradicció involucionista de les classes, la lluita per l'ésser humà.

5.1 Valoració dels objectius del treball

Quan es va plantejar l'objectiu del treball, existia la voluntat de plantejar alternatives al capitalisme, però això, un cop estudiat el capitalisme i fet el treball de camp a Marinaleda, resulta impossible mentre el capitalisme governi al món.

Quan actualment parlem d'alternatives reals al capitalisme sempre seran, a no ser que es tracti de comunitats aïllades de la resta del món, alternatives parcials. Resulta impossible crear una alternativa total, jugant, com és el cas del cooperativisme comunista owenià de Marinaleda o el socialisme autogestionat iugoslau, en un mercat planetari capitalista. Per tant, fins que el capitalisme no hagi caigut, no es podrà parlar d'alternativa real ans parcial.

Pel que fa la tesi del treball, *-la utopia com a motor de lluita per arribar a un sistema més just i pacífic-*, ha quedat demostrada parcialment en les lluites de Marinaleda, perquè allà la lluita per la utopia ha sigut un dels motors de lluita, no l'únic. Per tant, podem afirmar que, en cassos determinats, la utopia serveix com a motor a la manera de la tesi.

Marinaleda constitueix la dignitat d'un poble que no ha volgut rendir-se al capitalisme, a la fam ni a la dominació de les classes possessores. Són una resistència humanista en un món on l'ésser humà és un mer objecte de producció, mà d'obra, una mercaderia. Però a més de plantar cara al capitalisme mundial, també han mostrat on era la utopia per la que lluitaven: la utopia era en l'humà, era l'ésser humà en lluita contra la injustícia i la barbàrie antidemocràtica, violenta i insostenible.

*“En las luchas siempre se saca lo mejor que tienes: más solidaridad que nunca, más compañerismo que nunca, no te importa desprenderte de lo que sea.”*¹¹⁷

En les lluites és on es comença a albirar l'ésser humà pacífic i just, solidari i cooperatiu, aquella utopia per la que lluitaven utilitzant les idees del *socialisme humanista*, que és una alternativa a l'alienació i una eina per aconseguir curar la mutilació de l'ésser humà. La classe treballadora només lluitant té futur, de la mateixa manera que llibertat i alegria davant una de les lacres més perilloses de la història de la humanitat: el feixisme.

El capitalisme és un fracàs perquè no sap garantir a la majoria de la població una vida digne, democràtica, sostenible i pacífica. Davant dels moviments socials i la desil·lusió, tornen a sorgir a Europa, i aquest cop també a Amèrica del Nord, moviments de l'ultra dreta nacionalista, racista, antidemocràtica i, fonamentalment, explotadora i opressora de la classe treballadora. De Donald Trump a Marine Le Pen, passant pel Pegida alemany o els Demòcrates de Suècia, i la fina línia que separa l'extrema dreta dels partits conservadors. El que tenen en comú totes

¹¹⁷ Annex 1: Entrevista a Juan, encargado del Humoso, luchador histórico y sindicalista del S.O.C

aquestes tendències ideològiques és un alt contingut d'odi, la pulsio de mort freudiana, la negació de la vida.

Tant el capitalisme com el feixisme busquen garantir l'acumulació de capital i la seva reproducció, són només dues manifestacions d'un problema: el mateix sistema.

Vers el capitalisme i el seu producte, el feixisme, s'alça una necessitat: la substitució del mode de producció capitalista per d'altres que eliminin la explotació de l'home per l'home i es basin en el bé comú de tots els ésser humans. Aquesta alternativa és dins tots els homes i dones, només cal que, mitjançant la lluita, es manifesti.

5.2 La fi del treball: una altra cara de la taxa decreixent del guany

Quan en la primera part del treball tractàvem la taxa decreixent del guany, apuntàvem que hi havia dues formes d'augmentar la plusvàlua (p) i la taxa d'explotació (p/v): directament, ampliant el nombre d'hores de la jornada laboral; o, indirectament, reduint els salaris o augmentant la productivitat. Degut als convenis pactats amb els sindicats, la reducció salarial no és suficient i la proposta que prima entre els empresaris és l'augment de la productivitat a través de la substitució del treball humà per noves tecnologies.

Pel que fa a treball físic humà en cadenes de producció, el número de fàbriques que porten a terme aquesta substitució és ingent. L'empresa alemanya Siemens ha fet fora a més de 16.000 treballadors a tot el món, reduint els costos de la producció un 30%. A Suècia, la cooperativa d'alimentació, ICA, ha modificat el seu sistema de producció substituint per un sistema d'inventari per ordinador més de 5.000 treballadors en tres anys, augmentant els beneficis de l'empresa un 15%. Al Japó, l'empresa de telecomunicacions NTT ha anunciat que anava a acomiadar uns 30.000 treballadors, aproximadament. A Danbury, Connecticut, la Union Carbide va reduir el cost de la seva producció 575 milions d'euros, acomiadant un gruix de 13.900 treballadors.

*“Entre 1940 i 1950 la mà d'obra a les granges va descendir un 26%. En la següent dècada es va redir de nou, aquesta vegada més d'un 35%. El descens fou encara més dramàtic en la dècada dels 60. Només en aquest període, prop del 40% de la massa laboral fou substituïda per maquinària. Al mateix temps, la productivitat de les granges s'ha incrementat més en els últims cent anys que en tot el període comprès entre la revolució del Neolític i mitjans del segle passat. Al 1850 un sol agricultor produïa suficients aliments com per alimentar a quatre persones. En l'actualitat, als Estats Units, un simple agricultor es capaç d'alimentar setanta o vuitanta persones.”*¹¹⁸

¹¹⁸ “El fin del trabajo. Nuevas tecnologías contra puestos de trabajo: el nacimiento de una nueva era”, Ediciones Paidós Ibérica, 1996, Jeremy Rifkin

Això representa la fi del treball i de la classe treballadora.

Hi ha una notícia en especial que crida la atenció per la radicalitat de la seva proposta, que podria posar fi, també, a la classe treballadora del sector de serveis. La botiga de compres per Internet, Amazon, ha anunciat que al 2017 obrirà una establiment de 170 metres quadrats en el que no hi haurà ni un sol caixer i les compres es faran a través de sensors, i una aplicació per telèfons *smatphones*, *Amazon Go* ¹¹⁹. Amb això, s'està posant el joc la feina de tots els treballadors d'establiments de compra del món. L'empresa AT&T ha anunciat que substituirà més de 6.000 operadors de llarga distància per tecnologia de reconeixement de veu i ha informat que espera substituir més de la meitat dels seus treballadors en els pròxims anys ¹²⁰.

Aquest procés de mecanització de la producció produirà, i ja està produint, un exèrcit de treballadors a l'atur, què no podran comprar els productes de les màquines perquè no tindran diners, estaran a l'atur perquè hauran sigut substituïts per les màquines. Llavors, les empreses no obtindran beneficis perquè no existirà demanda efectiva. Els antics obrers viuran en la misèria, sense poder treballar i sense poder comprar. Els possessors dels mitjans de producció, per la seva banda, no podran enriquir-se, perquè no podran vendre els productes. Arribats a aquest punt, s'haurà de decidir: o es socialitzen les millores tecnològiques, millorant, així, la vida de tots els éssers humans, acabant d'aquesta manera amb les classe socials i arribant a un sistema de producció socialista; o, d'altre manera, la situació portarà necessàriament a un col·lapse de civilització, un dels majors desastres de la història de la humanitat. Les classes han sigut sempre una lacra pel progrés humà, ara representen la involució.

5.3 Socialisme o Barbàrie: la Utopia és l'ésser humà

Cada època de la història de la humanitat ha aportat fets revolucionaris. Aproximadament al 3350 a.C es va fabricar la roda més antiga de la que tenim constància. La civilització de Mesopotàmia portà el càlcul, Grècia la democràcia atenenca i l'art hel·lenístic, l'Imperi romà el llatí, la civilització islàmica estudià física, medicina, matemàtiques, astronomia, arquitectura; etc. Cada edat de la humanitat aportà descobriments revolucionaris dels que avui podem gaudir. El capitalisme ja ha aportat tot el que podia aportar: la indústria, els sistemes de comunicació a distància, les tecnologies, certes llibertats de moviment, d'expressió, de decisió, etc. El capitalisme ha caducat.

Avui tots els humans són responsables de la seva vida, de la dels seus fills i la del gènere humà per complert. Ens trobem a punt de fer l'elecció, pot ser, més crítica de tota la nostra història: utilitzar la nostra habilitat, el nostre cervell i la nostra capacitat d'estimar per crear un

¹¹⁹ "Amazon presenta la primera tienda física sin cajas para pagar", 5 de Diciembre del 2016, El País, Beatriz Guillén http://economia.elpais.com/economia/2016/12/05/actualidad/1480958954_714934.html

¹²⁰ "El fin del trabajo. Nuevas tecnologías contra puestos de trabajo: el nacimiento de una nueva era", Ediciones Paidós Ibérica, 1996, Jeremy Rifkin

món on tots puguem desenvolupar totes les nostres potencialitats; o deixem que la nostra societat es col·lapsi, amb el perill del feixisme, el terrorisme que crearà societats securitàries amb la paranoia permanent de l'atac, societats on regni la misèria i la desesperació.

A diferència d'altres ideologies polítiques, el socialisme obre una perspectiva, ofereix com a ideal una societat més humana que la d'avui. El socialisme no busca retocar el capitalisme en algun aspecte en concret sinó que pretén realitzar quelcom que encara no existeix; apunta cap a un objectiu que transcendeix la realitat empírica actual, tot i que es basa en una potencialitat real. Els socialistes visualitzen una perspectiva més humana i lluiten per ella sabent que no és la forma més perfecte de vida, però sabent a la vegada que és molt millor que la que presenta el capitalisme. Es la realització dels ideals humanistes.

És possible que es cregui que la gent no vol ideals, que no volen sortir de la comoditat de la seva rutina. Això no és cert. Les persones tenen un anhel, encara que sigui inconscient, de viure bé i realitzar-se, de poder tenir algun objectiu pel que lluitar. La història de la humanitat, dels individus, és la història de l'evolució humana, no la història de l'estancament de l'ésser humà per comoditat. Si no aconseguim avantposar la vida a la cosa, si no aconseguim curar l'alienació, serem víctimes de la dinàmica contradictòria del capitalisme.

El socialisme ha de ésser radical. Ésser radical és anar a les arrels; i l'arrel és l'Ésser Humà. L'Ésser Humà és la Utopia.

*Dedico aquest treball al meu germà Roger i
a tots els lluitadors anònims de la història.*

*Als veïns de Marinaleda dono les gràcies
pel càlid acolliment que vaig rebre al poble i
per ser un exemple de lluita.*

6. Bibliografía

- BAÑOS, Antonio. *Posteconomía. Hacía un capitalismo feudal*. Los libros del Lince. 2012.
- BORON, Atilio. *Socialismo siglo XXI. ¿Hay vida después del neoliberalismo?* Luxemburgo. 2009.
- BUENACASA, Manuel. *El movimiento obrero español. 1886-1926. Historia i crítica*. Ediciones Júcar. 1977.
- BUSQUETA, Josep Manel. *L' hora dels voltors. La crisi explicada a una ciutadania estafada*. Edicions el Jonc. 2013.
- "CHE" GUEVARA, Ernesto. *Escritos revolucionarios*. Diario Público. 2010
- DIAZ DEL MORAL, Juan. *Historia de las agitaciones obreras andaluzas*. Alianza Editorial. 1967
- EAGLETON, Terry. *Ideología. Una introducción*. Ediciones Paidós Ibérica. 1997.
- ENGELS, Frederich. MARX, Karl. *Manifest del Partit Comunista*. Edició electrònica en pdf. Traducció de Jordi Moners i Sinyol. 1998.
- ENGLÉS, Frederich. *La subversión de la ciencia por el señor Eugen Düring. El anti-Düring*. Editorial Crítica. 1977.
- ENGELS, Frederich. *Del socialismo utópico al socialismo científico*. Editorial Progreso-Moscú. 1978.
- ETXEZARRETA, Miren; SÁEZ, Manolo; FERNÁNDEZ, Ramón. *Globalización capitalista: Luchas y resistencias*. La Llevar-Virus. 2001.
- FEDERICI, Silvia. *Calibán y la bruja. Mujeres, cuerpos y acumulación originaria*. Traficantes de Sueños. 2004.
- FROMM, Erich. *Sobre la desobediencia*. Editorial Paidós. 2016.
- HANCOX, Dan. *Marinaleda, la utopía de un pueblo*. Deusto, Grupo Planeta. 2013
- HARVEY, David. *El "nuevo" imperialismo: acumulación por desposesión*. Clacso. 2004
- LENIN, Vladimir Ilich. *El estado y la revolución*. Editorial Miguel Castellote. 1976.
- MARX, Karl. *Manuscritos Económicos y Filosóficos de 1844*. Editorial Progreso-Moscú.
- MARX, Karl. *Las Crisis del Capitalismo*. Diario Público. 2010.
- MAYNARD KEYNES, John. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Electronic Texts Collection. 2003
- MORO, Tomás. *Utopía*. Diario Público. 2010
- NIN, Andreu. *Los movimientos de emancipación nacional*. Editorial Fontamara. 1977
- OWENS, Robert. *The life of Robert Owens: weitten by himself*. Effingham Wilson. 1857
- PERKINS, John. *Confesiones de un gángster económico. La cara oculta del imperialismo americano*. Ediciones Urano. 2005.
- RIFKIN, Jeremy. *El fin del trabajo. Nuevas tecnologías contra puestos de trabajo: El nacimiento de una nueva era*. Ediciones Paidós Ibérica. 1996.

- SÁNCHEZ GORDILLO, Juan Manuel. *Marinaleda. Andaluces, levantaos!* Asociación Cultural Ernesto Che Guevara. 2013.
- SMITH, Adam. *Investigación sobre la naturaleza y las causas de la riqueza de las naciones*. Fondo de Cultura Económica España. 1958
- TROTSKY, León. *Obras, 4. El Programa de Transición*. Akal Editor. 1977

INFORMES I ESTUDIS

- Centre Delàs d'Estudis per la Pau: *Els Bancs que inverteixen en armes, Informe número 28*. 29/06/2016.
- Comité contra la tortura, Naciones Unidas: *Observaciones finales sobre el sexto informe periódico a España*. 29/05/2015.
- Green Peace: *Iberdrola, empresa enemiga de las renovables*. Maig del 2013
- Green Peace: *El transporte en las ciudades. Un motor sin frenos del cambio climático*.
- Oxfam Intermon: *Una economía al servicio del 1%*. 18/01/2016
- Oxfam Intermon & UNICEF: *España frente a los retos de la agenda de desarrollo sostenible*. Setembre 2015
- PNUMA: *GE5 Report. Perspectivas del medio ambiente mundial*. www.unep.org
- Save The Children: *Hasta el último. Los niños que el mundo ha decidido olvidar*. 2016
- Seminari d'Economia Crítica "Taifa": *Informe 8: La estrategia del Capital*. 2011
- Seminari d'Economia Crítica "Taifa": *Informe 9: Reflexionant sobre les alternatives*. 2013
- Seminari d'Economia Crítica "Taifa": *Informe 10: Desentrañando la Unión Europea*. 2014
- WACKERNAGEL, Mathis: *New Scientist. World Filing on sustainable development*. 03/10/2007.

7. Webgrafia

- ABAD, Eva; GARCIA, Pablo. *Marinaleda, el sueño de la tierra*. <https://www.youtube.com/watch?v=ybzS5vbz2f0>
- ENGELS, Frederich. *L'Origen de la família, la propietat privada i l'estat*. https://www.marxists.org/catala/marx/1884/ursprung/me21_025.htm
- *España tiene 389.000 casa nuevas vacías*. 25/11/2015. El Mundo. <http://www.elmundo.es/economia/2015/11/25/56557dbfca4741a43c8b459d.html>
- GORDON, Peter. *Robert Owen*. <http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/owens.pdf>
- GUILLÉN, Beatriz. *Amazon presenta la primera tienda física sin cajas para pagar*. 05/12/2016. El País. http://economia.elpais.com/economia/2016/12/05/actualidad/1480958954_714934.html
- JORGE, Judith de. *Cinetíficos advierten de un colapso inminente e irreversible*. 12/07/2012. ABC. <http://www.abc.es/20120606/ciencia/abci-cientificos-advierten-colapso-planetario-201206061209.html>

- LENIN, Vladimir Ilich. *El dret d'autodeterminació de les nacions*.
<https://www.marxists.org/catala/lenin/1914/autodet/index.htm>
- MARRÓN, Núria. *Esto es lo que hacían los nazis*. 21/04/2013. El Periódico.
<http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/esto-que-hacian-los-nazis-2370665>
- MARTÍNEZ, Víctor. *España tiene hoy 49.684 fábricas menos que en 2008*. 08/03/2016. El Mundo. <http://www.elmundo.es/economia/2016/03/08/56ddc004e2704e180a8b4602.html>
- MARX, Karl. *El Capital. Primer llibre. Secció setèna. Vint-i-quatre capítol. L'anomenada acumulació primitiva*. https://www.marxists.org/catala/marx/capital/me23_000.htm
- MARX, Karl. *Crítica al Programa de Gotha*.
<https://www.marxists.org/espanol/m-e/1870s/gotha/gotha.htm#i>
- MAYNARD KEYNES, John. *El final del Laissez Faire*.
<http://www.eumed.net/cursecon/textos/keynes/final.htm>
- MAYNARD KEYNES, John. *Am I a Liberal*.
<http://es.paperblog.com/john-maynard-keynes-am-i-a-liberal-1925-357931/>
- NEIRA, Dr. Maria. *Nuestras vidas dependen de la salud del planeta*. 03/06/2015.
<http://www.who.int/mediacentre/commentaries/healthy-planet/es/>
- RIO, Pilar de. *La Junta de Andalucía intenta mediar en la huelga de hambre de Marinaleda*. 20/08/1980. El País.
http://elpais.com/diario/1980/08/20/economia/335570402_850215.html
- TISMINETZKY, Àlex. *El TSJC condemna a ROCA SA a indemnitzar la vídua d'un treballador mort per silicosis*. 28/08/2016. Diari L'Accent
<http://laccent.cat/el-tsjc-condemna-a-roca-sa-a-indemnitzar-la-vidua-dun-treballador-mort-per-silicosis/>
- VALERIO, Maria. *España duplica la tasa mundial de consumo de alcohol*. 12/05/2014. El Mundo. <http://www.elmundo.es/salud/2014/05/12/5370bca922601d52648b4577.html>

8. Annex

8.1 Annex 1: Entrevista a Juan, encargado del Humoso, luchador histórico y sindicalista del S.O.C

Marc: ¿Que diferencia el Humoso del resto de Cortijos de Andalucía?

Juan: Hay dos diferencias fundamentales entre este cortijo y los demás: primero, que no es de un patrón; y segundo, que no es una cooperativa como las cooperativas normales sino que su función, como proyecto de un pueblo, es dar trabajo a todo el pueblo. Hay un número concreto de cooperativistas por ley pero siempre intentamos que haya cuantos menos trabajadores fijos mejor para poder dar trabajo a todo el pueblo. Aquí somos unos treinta personas que venimos diariamente a trabajar, que somos los cooperativistas, y luego, el resto del tiempo viene gente del pueblo.

M: Entonces, ¿la función del Humoso es crear empleo para todo el pueblo?

J: Sí, esa es la filosofía del Humoso.

M: Y, ¿ahora mismo qué productos estáis produciendo?

J: Ahora hay plantado pimiento, del piquillo y de asar, y ahora estamos sembrando alcachofas. Y luego, en la agricultura ecológica, que estamos haciendo unos ensayos de esta producción, hemos plantado puerros, hierbas aromáticas y melones.

M: Y este cortijo ¿cómo lo conseguisteis? Todo el mundo con quién hablo me habla de *la lucha*, en los libros pone *la lucha*, pero ¿que es la lucha?

J: Nosotros venimos del Sindicato de Obreros del Campo. Del año 76 al 78 empiezan a haber movimientos sociales a raíz de una normativa que puso el gobierno que se llamaba el empleo comunitario, que era un dinero que iba a parar a los gobernadores civiles. Todavía estábamos dentro de la dictadura y si eras más de derechas te llevabas más dinero si eras más de izquierdas menos. A través de este empleo comunitario la gente empezó a trabajar y se organizó en el Sindicato de Obreros del Campo. Desde el Sindicato veíamos que los patrones que seguían los trabajadores eran: la inmigración a Jaén a la aceituna, a Huelva a la fresa y, en verano, a la playa, de camareros, cocineros o a limpiar hoteles. Entonces, la gente no estaba en el pueblo casi nunca. Iba de campaña en campaña.

M: Dependían totalmente de la temporada, ¿no?

J: Claro, aquí la temporada duraba dos o tres meses, lo que duraba la temporada de la aceituna, ahora ya dura mucho menos por culpa de las máquinas. A través del sindicato se vio que la gente necesitaba trabajo y fuimos a buscarlo dónde habían trabajado siempre. en el campo. En el 79 se hizo la primera lucha, que fue ocupar el pantano de Cordobilla. Porque toda esta zona, de Écija hasta acá, era de secano y lo primero que había que hacer era instalar un sistema de regadío para poder crear más empleo. Primero la gente pensaba que era una locura, entonces, lo hicimos y hubo cierto revuelo mediático. En ese tiempo ya estaba el

Gobierno de Felipe González. Estuvimos un tiempo luchando y llamando la atención mediática, al final, él mismo se comprometió a hacer el sistema de regadío. Una vez conseguido el sistema de regadío empezamos a ocupar estas tierras, que eran de Duque del Infantado, que es uno de los más grandes terratenientes de España y segundo porque en un pasado esta tierra había estado colonizada. Nosotros teníamos pensado conseguir 600 hectáreas. Claro, lo que nosotros hacíamos era plantear objetivos de lucha: una vez conseguíamos estos objetivos, nos parábamos y luego seguíamos luchando por alcanzar otro objetivo. Entonces cuando montaron el riego nosotros ocupamos la finca ésta (El Humoso) para que el gobierno nos la diera.

M: Y el Humoso se ocupó en el 83, ¿no?

J: En el 83 nos lo dieron pero empezamos a luchar por él en el 79. No, perdón, en el 82 fué cuando el gobierno lo expropió al Duque. Del 82 al 86 el gobierno estuvo preparando la finca y, después, para no dar a entender que había sido fruto de una lucha, hizo un decreto de reforma agraria y la puso en concurso al que se podía presentar cualquiera. El pueblo se presentó con 32 cooperativas y de los pueblos de alrededores hubo cuatro. A nosotros nos dieron para ocho cooperativas y a los de alrededores les dieron cuatro. Quedaron dos cooperativas de Marinaleda que no tenían tierras y nos dijeron que si había algún otro asentamiento por aquí cerca nuevo, entonces, nos darían esas dos. Pero claro, una vez que Marinaleda consigue las tierras y empieza a trabajar, el tema de la lucha por la tierra desaparece. El decreto de Reforma Agraria no llegaron ni a ejecutarlo, le dieron carpetazo. Compraron una poca de tierra, pusieron en riego 5.000 hectáreas y ahí se acabó a historia de la reforma agraria.

Una vez que nos dan la tierra, nosotros empezamos a trabajar en cooperativa, cómo te he dicho antes, por obligación legal, a raíz del concurso. Pero claro, nuestro objetivo no es que aquí trabajen 30 o 40 personas sino que trabajo todo el pueblo.

M: Tu estuviste en las luchas, ¿experiencia te llevas de ellas?

J: *En las luchas la gente saca lo mejor que tiene. De la misma manera que una vez empiezas a trabajar, a tener dinero, a repartir las ganancias, sacas lo peor que tienes. En las luchas siempre se saca lo mejor que tienes: más solidaridad que nunca, más compañerismo que nunca, no te importa desprenderte de lo que sea. Entonces, eso ha sido lo mejor que ha tenido Marinaleda. Y una de las cosas que me han preguntado ha sido: "¿porque Marinaleda ha triunfado y otros pueblos no?" Es muy importante, o por lo menos a nosotros nos ha servido, que cuando nos dieron la tierra ya llevábamos mucho tiempo luchando. Eso te ha servido para hacer más compañeros, para conocer más a la gente, aunque luego nunca las conoces; cuando nos vamos acomodando sacamos de nosotros las partes más malas. Una de las cosas por las que Marinaleda ha triunfado ha sido por los años de lucha. Nosotros hemos estado muchos años de lucha y todavía se lucha, aunque menos. Hemos tenido la mala suerte de que Juan Manuel cogió una depresión y se vino a bajo. La verdad es que ha bajado un poco el tema. Pero lo que sí es verdad es que la lucha nos ha servido para empezar a luchar y llegar hasta donde hemos llegado. Hay alguna gente que le ha servido y hay otra gente, como en todas las cosas, a quién no le ha servido. Por los egoísmos o por lo que sea. Nosotros cuando veníamos a luchar aquí había gente que dejaba su trabajo para venir a luchar. Y eso da fuerza, a la gente que puede hacerlo y a la que estaba luchando. Los Domingos Rojo, el trabajo voluntario también ayuda mucho y aquí se ha hecho mucho: trabajo voluntario en la feria, los*

Domingos Rojos. Cuando se llega al Ayuntamiento, en el 79, lo único que había eran trampas, no había suficiente presupuesto. Entonces, se recogía la basura voluntariamente, la limpieza de los edificios públicos se hacía gratuitamente, toda la plantación de árboles del pueblo y del Parque se ha hizo igual. Y eso ayuda mucho. Te creas otros valores, consideras el pueblo más tuyo. Cosa que las generaciones que vienen ahora ya no tienen, se lo han encontrado todo hecho y piensan “esto está así porque yo me lo merezco”. Y eso es duro y un problema.

M: ¿Y que me puedes explicar de la famosa huelga de hambre de 700 personas?

J: Ha habido muchas huelgas pero la que más sonó porque fué de las primeras, por el tema del agua. Marinaleda había tenido siempre agua potable gracias a unos pozos que había cerca de pueblo pero para todo el pueblo eran poco los pozos. Entonces le pedimos al gobierno que traiga el agua de Estepa o Jirena, que es donde hay más agua. De alguna manera, cuando llegamos al Ayuntamiento, Juan Manuel no passa a ser El Alcalde, sino que recoge la basura como todos y es uno más. Ganaba dos sueldos porque él y a compañera eran profesores de la escuela los dos, y un sueldo lo dedicaba a la gente necesitada y el otro le servía para mantener-se. Eso no lo conocíamos nosotros y, además, muchos de nosotros no éramos capaces de hacer esa cosa. Entonces, eso, a él le ha dado mucha fuerza y ha conseguido ser un referente para mucha gente. Y eso es así: si yo gano un sueldo y mi mujer otro, lo normal es que, si me dicen que tengo que dar mi sueldo porque mi mujer ya está cobrando, no quiera darlo porque lo he trabajado yo. Esto ha sido lo que ha hecho especial a Juan Manuel, la arma para aglutinar a tanta gente. Si el te daba ese ejemplo y te pedía un mínimo de esfuerzo, pues, claro que lo hacías. Y gracias a su ejemplo se unió tanta gente a aquella huelga. Estuvimos unos veinti-tantos días en huelga de hambre, yo ya no me acuerdo pero, creo que unos veinti-tantos días estuvimos. Hasta que la Diputación se comprometió a traer el agua de unos pozos que tenían el Marqués, en Jilena, que utilizaba para regar olivos. Y de esos pozos conseguimos traer el agua a Marinaleda. Hasta que luego hicieron el pantano de Retortillo, que está en Almodóvar o por ahí, para traer el agua.

M: ¿Y cómo ha tolerado, o no, el estado español que vosotros luchéis?

J: Bueno, lo que pasa en Marinaleda es que siempre ha sido una lucha pacífica. Nosotros cuando hemos ido a cualquier lucha nunca nos hemos enfrentado con la policía. La policía nos a pegado o no, y nos ha desalojado muchas veces, pero siempre de forma pacífica. Solamente en dos o tres ocasiones ha habido algún que otro conato de violencia pero en general, el 99,9% no ha habido problemas con la policía. Porque nosotros siempre hemos dicho que la policía no era nuestro enemigo, nuestro enemigo era el gobierno de turno. La policía no, ellos son unos trabajadores que están ahí cumpliendo con su trabajo. Entonces, nosotros llegábamos y decíamos “hasta aquí”, y, exceptuando en contadas excepciones, la policía no ha llegado a los malos modos. Han llegado a los malos modos cuando los hemos engañado, los hemos engañado muchas veces y entonces sí que se ponían rebeldes. Cuando estuvimos en Sevilla, en una lucha del Sindicato, estuvimos 25 días ocupando edificios públicos todos los días. Entonces ellos llegaban, se ponían delante del edificio público y entonces nosotros no podíamos entrar. Entonces, nos íbamos andando. En aquellas luchas nos llegamos a juntar 600 personas en fila de uno caminando por el medio de Sevilla. Eso formaba un pitote que no veas. Claro, y los primeros estaban a tres kilómetros de los últimos; la policía no tenía

capacidad para retener tanta gente. Ellos se ponía a proteger los edificios oficiales, y cuando ya habíamos pasado, salían corriendo a proteger el próximo. Pues en alguna ocasión, lo que habíamos hecho era que cuando ya habíamos pasado y ellos se han quitado, marcha atrás y nos metíamos. Claro, cuando eso se lo hacías, en un día dos veces, ellos se ponían de los nervios. Y el tío que estaba al mando de todo eso se ponía de los nervios. Entonces ya llegaban de otra manera.

M: Pegando...

J: No, pegando no porque no oponíamos resistencia: ellos llegaban, “os tenéis que ir”, nos vamos. En esas mismas fechas ocupamos el Aeropuerto de Sevilla, que eso fue... mundial! Claro, eso no se había hecho nunca. Eso también les moqueo porque fue el último día en Sevilla que vinieron los autobuses y entonces ellos pensaron “estos ya se van para sus pueblo” y cuando se dieron cuenta estábamos en medio de la pista. Y así han sido las luchas que nosotros hemos ido creando.

M: ¿Y ha habido represión por parte del estado con el sistema judicial?

J: Claro! Ha habido represión con las multas. Como no oponíamos resistencia a las órdenes que nos daban de desalojo, nos denunciaban y el sindicato ha tenido que pagar muchos millones en multas, porque era una forma de intentar pararnos. Juan Manuel ha tenido muchos juicios por temas de ocupaciones pero como siempre le caía menos de un año nunca a entrado... bueno, si a entrado pero detenido. Siempre que le han encerrado ha sido por chulerías del juez de turno. Porque una vez, que lo llevaron a declarar a Granada, aquella noche durmió en el calabozo por la chulería del juez. Siempre se ha ido salvando de entrar.

M: ¿Crees que ha sido un éxito la lucha de Marinaleda?

J: Claro, yo creo que sí, indiscutiblemente. Es decir, el que tú estés hoy aquí preguntando cosas de Marinaleda es un éxito. Eso es indiscutible. Aquí viene gente todos los días, de China, Japón, Estados Unidos, gente de todos los sitios. Porque ha sido un éxito la lucha. Otra cosa es como acabemos, que seamos incapaces de continuar o no seamos capaces. Porque las generaciones que vienen detrás no sean capaces de subirse al carro. Pero hasta hoy, hasta lo conseguido hoy, esto no se ha conseguido en ningún sitio del mundo en ningún tiempo de la historia.

M: ¿Y habéis pensado ya cómo propiciar que los jóvenes se comprometan?

J: El problema de esto es que la juventud en cuanto tiene lo básico se sale de la escuela se ponen a trabajar. Y no hemos sido capaces de explicarles que si todo esto cierra la puerta, ¿ellos que van a hacer? Porque ni tienen estudios ni hay trabajo. Ahora mismo el pueblo depende de esto (señala el cortijo) porque sin esto no cobran el desempleo y no consiguen su trabajo. Si esto falla, si tenemos que cerrar la puerta e irnos de aquí, yo la juventud no se lo que van a hacer, pero no se llegan a dar cuenta de eso. Y se ha dicho en muchas asambleas, en muchas reuniones de jóvenes... pero la gente eso de “que viene el lobo” no se lo entiende.

M: ¿Ahora habrá que seguir luchando por la tierra, no?

J: Ahora la lucha por la tierra está mucho más difícil. Porque nos están proponiendo que la compremos. La Junta tenía tierras, las ha puesto a concurso y l'has han comprado todas. Gente hasta del mismo Sindicato han comprado tierras y nosotros no, nos hemos quedado sin argumentos. Lo que nosotros hemos dicho siempre es que nosotros no queremos la propiedad de la tierra para nada, nosotros queremos el uso. Que nos den el uso por 50 años. La

propiedad siempre será de la Junta. Las mejoras que nosotros hagamos aquí, si algún día nos vamos, siempre serán de la Junta. Pero ellos no quieren eso, ellos quieren deshacerse de la tierra porque somos un ejemplo, y los ejemplos le molestan. Como te salgas de las leyes, eres un ejemplo, y los ejemplos no son buenos. Y, entonces nosotros, ahora, lo que estamos viendo es que si la tenemos que comprar, que no pase a las cooperativas sino que vaya a una fundación donde esté englobado todo el pueblo. Para que así ninguno de los cooperativistas quiera en un futuro comprar su trocito y ya está. Esa es la idea que estamos madurando. Y también tenemos que mirar de pagarlo a largo plazo. Porque no podemos tener más cargas. Es muy difícil competir en el mercado. El precio del trigo, por ejemplo, se está vendiendo a el precio de hace treinta años y todo lo que necesitamos para cultivar trigo ha subido mucho desde hace treinta años. Con el pimiento lo mismo: hubo uno años que con el pimiento íbamos muy bien, teníamos muchas ganancias, pero ha empezado a entrar el pimiento del piquillo de Perú, que entra más barato que a mi me cuesta producirlo, entonces ya no puedo competir. Para no perder dinero hemos pasado de 60 hectáreas de pimientos a 15 hectáreas. Para poder dar trabajo. Pero luego no puedes rentabilizar ese cultivo . En la aceituna: todo el mundo la tiene mecanizada, nosotros también pero donde la gente lleva tres personas nosotros llevamos siete. Eso quiere decir que si a la gente un kilo de aceitunas le da tres pesetas a nosotros no nos la deja. Entonces, para nosotros es mucho más difícil que nosotros tengamos que pagar cada año un dinero a la Junta.

Luego ha venido la crisis: cuando antes las personas podían trabajar los ocho meses, ahora, hay que repartir el trabajo entre los parados que son más.

[...] Discusión distendida
(Resumen de la discusión)

M: En Barcelona muchas veces en los movimientos sociales se paran las luchas para ver si se suma gente para luego seguir con más fuerza, ¿que opinas?

J: La lucha intermitente no funciona. Tiene que ser indefinida, aunque la empiecen pocas personas, ya se irán sumando más. La lucha tiene que ser continuada.

M: Y cuando llevabais tres días de ocupación y la Guardia Civil venía y os echaba, ¿os ibais?

J: Durante la ocupación del Humoso, nosotros veníamos andando, de aquí al pueblo hay 10 kilómetros, en fila de uno, a las nueve de la mañana salíamos del sindicato. Antes la Guardia Civil no era tan profesional como ahora. Nosotros llegábamos, el vigilante nos veía y llamaba a su jefe, el jefe nos denunciaba, la policía se organizaba, y mientras pasaba todo eso ya eran las doce de la mañana. Nos echaban y andando para Marinaleda, hasta el próximo día. Entonces, nos quedábamos en los olivos de allí al lado. En el camino había árboles y el tío para que no nos pusiéramos a la sombra de los árboles, los cortó.

Luego ya nos metíamos directamente dentro del cortijo y entonces era más difícil echarnos. Y ellos, a la vez, empezaron a querer negociar con nosotros, porque les estábamos creando un problema.

M: Pues muchas gracias por tu atención.

8.2 Annex 2: Entrevista a Lebiel, joven marinaleño y autoconstructor

Marc: Bueno, gracias por recibirme. Eres autoconstructor, ¿verdad? ¿Cómo funciona la autoconstrucción?

Lebiel: Sí, lo soy. Soy autoconstructor desde el 2012 que es cuando comienza esta promoción. Y esta empieza cuando el ayuntamiento solicita gente sin vivienda y tienes que cumplir dos requisitos: el primero es que estés empadronado en Marinaleda hace más de dos años; y el segundo, que tengas unos bienes materiales inferiores a 50.000 euros. Había gente apuntada en la bolsa y fuimos escogidos. La manera de escogernos: había tres grupos (casados con hijos como yo, solteros y casados). Así, los casados con hijos tenían preferencia respecto a los demás. Nuestra promoción es de 26 viviendas y casados habíamos 12. Los casados con hijos que habían se restaron a las 26 viviendas y las 14 casas que quedaron se dividieron entre los casados y los solteros, mitad y mitad, mediante un sorteo. Una vez somos escogidos los veintiséis autoconstructores, nos convocan a una reunión, se nos explican las normas, que nosotros ya las sabíamos porque no habían cambiado de las últimas autoconstrucciones; y empezamos la autoconstrucción. Consiste en que el ayuntamiento junto con la Junta de Andalucía, nos facilita los materiales y nosotros tenemos que poner nuestra mano de obra. Por ejemplo, en mi caso, yo he realizado toda la fontanería completa de las veintiséis viviendas. Otros compañeros han hecho la electricidad, otros los tabiques, otros carpintería; todo es mano de obra. Cuando terminamos las viviendas, que fue a finales de 2015, inicios de 2016, hemos trabajado cada uno cuatrocientos veinte días. Y ¿cómo se reparten las casas? Pues nosotros mismos nos pusimos la norma de que el que tuviera más faltas era el último en elegir. En nuestro caso, por ejemplo, habemos diecisiete personas que no tenemos faltas. Con esta norma incentivas a la gente a que no falte, que no exista pasotismo, que haya otra actitud. Luego, el ayuntamiento, junto a la Junta de Andalucía, emite un banco de viviendas, y sin contratar una empresa privada como es común, se empieza el proyecto de la autoconstrucción. Viene una subvención de 33.000 euros por vivienda y nosotros decidimos los materiales que usamos. Por ejemplo: en la losería, a ocho euros el metro cuadrado de losa; nosotros podemos escoger de entre las losas de ocho euros las que queramos. Todo se escoge en votación en la asamblea de autoconstructores: desde las puertas, las losas, las ventanas, las rejillas, etc. Todo se decide con la votación de los 26 autoconstructores. Hacemos reuniones, normalmente, cada dos meses o cada mes, para ver como va el proceso, si hay problemas, algo que se pueda mejorar o algún problema a resolver urgente. En nuestra promoción hemos sido más o menos la mitad de hombres y mujeres. ¿Cómo han trabajado las mujeres? Pues de guardas, trabajos

menos físicos, a lo mejor, algunas no quieren subirse a los tejados. Entre todos nosotros nos hemos autoorganizado, la asamblea de autoconstructores manda.

M: ¿Y la propiedad de quien es, una vez terminadas las casas?

L: La propiedad no es de nadie. Nosotros quedamos en una cuota mensual para devolverle a la Junta el dinero de los materiales que nos ha subvencionado. Nosotros hemos acordado alrededor de diez y ocho euros al mes. Tardaremos en pagar la casa unos ochenta años. Nosotros decimos que no queremos la propiedad que queremos el uso. Después de haberla pagado y fallecido el autoconstrutor, la vivienda pasará a los hijos, se heredarà a los hijos de los hijos y así sucesivamente.

M: En España, ahora mismo, existe una realidad desgarradora que son los desahucios, ¿aquí se han producido alguno vez?

L: Que yo conozca no ha habido ninguno. Este sistema de funcionamiento excluye la posibilidad de los desahucios.

M: ¿Crees que se podría exportar a las demás poblaciones de España?

L: Claro. Si desde el Ayuntamiento se sigue la misma política de vivienda que ha seguido el nuestro desde hace treinta años.

M: Quién paga a los profesionales de obra: el arquitecto, el jefe de obra, etc?

L: Los encargados y los arquitectos los pone el Ayuntamiento. También la asamblea decide que personal tiene que contratar el Ayuntamiento. Es todo decisión colectiva de la asamblea de autoconstructores.

M: He visto, en la entrada del pueblo, unas casas de autoconstrucción con paneles solares, ¿apostáis también por las energías renovables?

L: Claro, hay que tener en cuenta que desde 2011 hay una ley de eficiencia energética que obliga a todas las viviendas de nueva construcción a llevar placas solares. Esto también lo incluimos en las nuevas viviendas.

M: ¿Se ha notado, por último, el boom inmobiliario en la autoconstrucción de Marinaleda?

L: Para nada. Las viviendas en Marinaleda han seguido su curso sin estar influida por este boom urbanístico que ha afectado el resto de España.

M: Muchas gracias por la entrevista.

8.3 Annex 3: Entrevista a Juana Sánchez Aires, concejala, teniente de alcalde de Marinaleda, luchadora histórica y sindicalista del S.O.C

Marc: Bueno, gracias por recibirme... Tu eres concejala, verdad?

Juana: Sí

M: Y, como todos los concejales de Marinaleda, no cobrais, tenéis un trabajo a parte. ¿Es difícil compaginarlo?

J: Sí, a veces es difícil pero, yo creo, que por encima de lo difícil hay otro calificativo que es *lo necesario*. Es necesario. Creo que la organización, el sentido común y casi el deber, el deber para con uno mismo y para con los demás, es precisamente eso: estar al servicio de los demás con el sacrificio de saber que tienes que ayudar al otro. Ponernos en el lugar del otro cuando tiene un problema. Y nosotros tenemos el cauce, que es el ayuntamiento, para solucionar esos problemas, de manera que no es que sea difícil, es que es necesario. Es totalmente necesario dar respuesta a los problemas de la gente, estar en la cercanía, estar en su casa, estar en su piel. Como decía el Che, que si otro compañero, sea de tu pueblo o en cualquier parte del mundo, tiene un problema y se está cometiendo una injusticia, nosotros tenemos que tener el deber de intentar solucionarlo. Ponernos en su pellejo. Nosotros decimos que las necesidades de los demás, tenemos que sentir las en la barriga. Entonces, en el momento en que nos ponemos en el dolor de barriga del otro, en el hambre, sentir la miseria, sentir la injusticia, seguramente todo fluirá, y nos pondremos de su lado y le ayudaremos. Es un deber para con la otra persona.

M: Es una cuestión de conciencia?

J: Sí, totalmente.

M: Entonces, ¿Cómo definirías el pueblo de Marinaleda? ¿Que diferencia este pueblo del resto?

J: Pues en Marinaleda, yo siempre digo, que no tenemos un ADN especial, ni somos más rojos, ni gente rara, ni espectacularmente más de izquierdas... No, simplemente tuvimos la valentía y escogimos los caminos adecuados, que siempre, nosotros decimos, siempre es el de la lucha. *Si quieres conseguir algo, lucha*. Eso sí podemos decir que está en nuestra piel, lo sentimos como una realidad. En el momento en que eso entre en nuestra consciencia, en nuestro pensamiento diario, desde ahí se pueden conseguir todas las realidades soñadas. Nosotros decimos que Marinaleda es una utopía hacia la paz. *Soñamos tierra, luchamos tierra, conseguimos tierra. Soñamos viviendas, luchamos por la vivienda y tenemos vivienda. Y es así de simple aunque pareciera complicado*.

Entonces, no es que seamos un pueblo diferente, es que, simplemente, hemos hecho un conjunto de realidades y circunstancias que nos ha llevado a que construyamos otra realidad posible. Hemos tocado los medios de producción, hemos señalado el capitalismo como un sistema terrorista e inhumano, hemos tenido esa idea clara y hemos ido a por ella. Y hemos construido nuestra propia alternativa. Es decir, tocamos el medio de producción tierra, la luchamos, la explotamos en cooperativa, para que esa tierra esté en manos de los jornaleros, los trabajadores del campo, para que genere trabajo, para que genere riqueza y la riqueza, la plusvalía, se reinvierta en el jornalero. Eso es un camino, un chorro de vida imparabile. Entonces, yo creo que eso no nos ha hecho especialmente diferentes, pero hemos creado, me atrevería decir, una realidad por estudiar. Pero... revolucionarios, creo que es una palabra muy grande... No somos más revolucionarios que nadie... Estamos en "el camino de". Si es cierto, en el camino de la Revolución, que yo creo, que debe ser una prioridad en el caminar diario de cada persona y, casi, un deber histórico. Entonces, lo que hemos hecho ha sido coger el relevo histórico de otra gente que lo intento en otro momento de la historia y en otro lugar. Nosotros tenemos muy presente las ideas y todo lo que nos enseñó el Che. Y lo que hemos hecho ha sido coger ese relevo, a pesar de los años, e intentar plasmarlo en la realidad. Esa realidad se llama Marinaleda pero se puede llamar el Rubio, se puede llamar Estepa, se puede llamar Barcelona, se puede llamar...cualquier lugar en este mundo. Porque la utopía es algo que las personas podemos tocar si creemos en ella. Todos los sueños son posibles.

M: Y entonces, ¿Porque no se ha extendido a otros pueblos?

J: Bueno, porque es una tarea difícil. Requiere de mucha solidaridad, requiere de mucho sentido común, de mucho compromiso y de mucho trabajar. Date cuenta que nosotros estamos trabajando y construyendo en contra de una idea que está incrustada desde que nacemos, el principio fundamental del sistema capitalista, el dinero. Entonces, reconvertir toda nuestra realidad, de manera que "yo quiero tener ese coche, quiero el mejor coche",... Esa no debe ser la mentalidad en una persona militante de izquierdas sino que hay otras cosas por las que luchar en este mundo y en esta vida.

Entonces, te vuelvo a decir, difícil pero no imposible. Hay que soñar.

M: Claro, pero en todos los sistemas siempre tiene que mejorar algo.. ¿Podrías señalar algo que mejorar en Marinaleda?

J: Siempre. Es un caminar constante. Para mejorar en Marinaleda hay montones de cosas. Por ejemplo, trabajar más con la juventud, que estén más presentes en los quehaceres diarios y en la lucha; trabajar en el tema de la educación, creo que es un tema que tenemos que tomarnos muy en serio; trabajar con los niños más chiquititos; trabajar con la cultura... Hay montones de cosas, porque yo creo que la Revolución y esos sueños de los que hablábamos no tienen fin. Esto no toca techo nunca. Tenemos la tierra, los jornaleros la trabajan y la explotamos en cooperativa, vivimos de la tierra el 80% de Marinaleda, tenemos viviendas prácticamente gratuitas, pero no significa que hayamos alcanzado el techo de un mundo ideal. Eso está siempre por alcanzar.

M: ¿Entonces la utopía aún no ha llegado?

J: Estamos "en proceso de", "en camino de".

M: Pero nunca llegará a llegar, valga la redundancia, ¿no?

J: Esque construir la utopía dentro del sistema capitalista es imposible. La utopía llegará cuando derrumbemos el capitalismo y construyamos uno más justo, igualitario y solidario con el ser humano. Se llame socialismo o se llame de otra manera. Pero el objetivo es claro: acabar con el sistema capitalista de producción.

M: El himno de Andalucía dice: “¡Andaluces levantaos! ¡Pedid tierra y libertad!”. ¿De qué manera la ley consiente o no, que os levanteis?

J: La ley no va a permitir, no digo solo en Andalucía sino en cualquier parte del mundo, que una persona se levante para exigir sus derechos. Será siempre criminalizados. Yo siempre digo que los estados no mandan, y este es un principio que tenemos que tener claro la izquierda. Mandan los jueces, pero por encima de ellos hay un poder económico que les dice a los jueces lo que deben de dictar. Tal es así, que por ejemplo ahora tenemos un compañero que está en la cárcel, lleva desde el 30 de Marzo en la cárcel, por encabezar una manifestación. Estaban pidiendo en su pueblo, Jódar, trabajo, y hay incluso un video, que mostró la Guardia Civil en el mismo juicio, donde se ve al compañero, Andrés Bódalo, que no estaba increpando a nadie y ni siquiera cerca del concejal, de PSOE, que lo acusó de agredirle. Entonces, ¿porque tenemos a Andrés Bódalo en la cárcel? Bueno, porque es una persona molesta, porque es una persona que ha luchado, porque es una persona que señala las injusticias de este sistema, y en concreto de sus zona, en Jaén; es responsable del sindicato (S.A.T) en Jaén. Es gente que son molestos para la ley pero es más molesto para el sistema político y económico mundial. Entonces, yo creo, que las leyes y los jueces ejecutan lo que el sistema económico e ideológico les dicta. Y él (el sistema económico e ideológico) por supuesto, no permitirá que haya gente en la calle manifestándose, no querrá a nadie que ocupe una finca, no querrá a nadie que ayude a otra persona a parar un desahucio... No querrá a nadie que le suponga un tirón de orejas al sistema.

M: Y centrándonos un poco más en el funcionamiento de Marinaleda, ¿qué papel tiene la asamblea?

J: La asamblea es nuestro centro de toma de decisiones. Es nuestro núcleo. Es nuestra columna vertebral. Si hay, por ejemplo, un trabajo que repartir, se reparte en asamblea. Si hay un alcalde o concejal, en tiempo de elecciones, que elegir, una lista que elaborar, parten de la asamblea. Si hay una fiesta que organizar o qué pensar, se decide en asamblea... etc. Es nuestra columna vertebral. De ahí parte todo lo que somos. Y es por supuesto soberana, totalmente abierta y voluntaria.

M: ¿Es verdad que no tenéis policía?

J: No, no tenemos policía. Nosotros no hemos creído nunca que ningún vecino o vecina de nuestro pueblo tenga que ser reprimido. Que tenga que sentir el miedo de no poder llegar a tocar eso (señala con el dedo algo imaginario) porque tiene un policía detrás. No, nosotros hemos intentado, a través de la conciencia, hacerle ver al vecino que como él es parte del poder, -por eso siempre hemos dicho que el mejor alcalde es el pueblo-, no tiene porque tocar eso, o llegar a tu coche y robartelo. No es necesario nadie que nos reprima por eso no tenemos policía local.

M: ¿En qué consiste el Domingo rojo? ¿Se sigue practicando?

J: Los Domingos Rojos es una idea que arrancó en los primeros años de organizarnos en el Sindicato, alrededor de los años 79-80, y bueno, cogimos de ejemplo una idea del Che, en

Cuba era los Sábados, y son jornadas de trabajo voluntario. Estas jornadas tiene dos objetivos: intentar construir ese “hombre nuevo” que decía el Che, con nuevos valores, que vienen a través de la entrega, del trabajo solidario, del trabajo a la comunidad, de aportar y que no fluya todo a partir del dinero. De esa manera, si hay un jardín que tiene que ser arreglado, vayamos todos los vecinos a arreglarlo. En Marinaleda, el trabajo voluntario ha ido muy bien para la construcción de viviendas, por ejemplo. O sí el Humoso, que es la tierra que tenemos, ha necesitado que un Domingo le demos un achuchón, hemos ido a recoger aceitunas, por ejemplo. En ese caso se llama Domingo Verde. Son voluntarios, por supuesto y además de que nos hemos ido transformando en ese “hombre nuevo” que decía el Che, nos ha dado grandes respiros económicos. Hemos ahorrado mucho con eso.

M: Y con todo este proyecto en funcionamiento, ¿qué papel tiene la oposición?

J: Pues la verdad es que, yo diría, casi absurda. Es que es casi... casi...

M: (me río) ¿Insignificante?

J: Sí, porque aquí la oposición, que es del PSOE además, no vienen a Marinaleda tanto a crear una alternativa, a presentar proyectos o ideas sobre cómo debería caminar Marinaleda en algunos temas... Pues no. Ellos se centran mucho en el tema de, es como personal... La oposición la hacen en torno a la figura de Juan Manuel. Dicen que Juan Manuel lo centraliza todo, que es como un nuevo terrateniente, el que reparte el trabajo en el Humoso... Pero no plantean ninguna alternativa...

M: ¿Ni saben demostrarlo?

J: No porque además no son gente, tampoco, que viva en Marinaleda, viven en otros pueblos. Entonces, no tienen realidad en Marinaleda... No tienen cuerpo.

M: Y acaba de terminar la Feria de Julio, ¿qué papel tiene esta feria?

J: Pues la Feria, es verdad, es una cosa en la que invertimos esfuerzo por tenerla. Porque la organizamos de manera autogestionada. La verdad es que estos últimos dos años hemos tenido menos participación de gente... Nos organizamos entorno una gran caseta y ahí procuramos traer siempre actuaciones y actividades siempre gratuitas.

Aquí en Marinaleda, antes de que entráramos en el ayuntamiento, existían, que aún existen en pueblos de alrededor, las casetas privadas. Había una caseta que estaba muchas veces rodeadas de cañizo, y no todo el pueblo podía acceder, porque había que pagar. Y entonces eso fue lo primero, que cuando entramos en el ayuntamiento, rompimos. Pensábamos que la diversión tenía que ser para todo el pueblo, que no existiese ese clasismo que es muy típico en el sur. Entonces, la verdad es que tenemos una feria muy participativa y, claro, también con la parte económica que también nos ayuda a organizar algunas actividades, durante todo el año. Y también lo utilizamos para pagar autobuses porque durante todo el año participamos en luchas y nos movemos en autobuses.

M: Y, ¿es cierto que habéis sufrido atentados?

J: Sí, el alcalde ha tenido tres atentados, la verdad que en ninguno ha tenido problemas mayores. Luego, problemas judiciales si que hemos tenido bastantes a raíz de la ocupación de fincas. Se han quedado todos ellos en multa. En ese sentido sí que decimos que hemos tenido un poquito de suerte. El alcalde ha tenido atentados, amenazas verbales... Yo recuerdo una lucha, recién llegada a Marinaleda, que ocupamos una finca aquí cerca de Estepa. Era en la campaña de la aceituna, en invierno. Entre Septiembre-Octubre o Diciembre, si no trabajas en

esa época, vas a ir achuchado económicamente todo el año. Entonces, aquí todavía no teníamos el Humoso, y fuimos a ocupar esa finca, que además el dueño era de Estepa, como tenía toda la recolección de la aceituna mecanizada, apenas no tenía trabajadores. Y fuimos a pedirle que diera trabajo a alguna gente de Marinaleda. Y yo recuerdo (se ríe, nostálgica) que me impresionó mucho porque fue inmediatamente llamada la Guardia Civil y se unieron los GEOS, y yo pasé mucho miedo porque la finca estaba en una hondonada (hace la forma del cuenco), y nos llegaron a rodear de tal manera, que un Guardia Civil amenazó a Juan Manuel... Sacó la pistola y se la puso (señala la barriga)... Y, la verdad, es que hemos tenido luchas donde nunca ha llegado la fricción, nunca ha habido contacto físico con la policía pero hemos tenido situaciones muy tensas. Y Juan Manuel es experto (Se vuelve a reír) en medir esas situaciones. Llevar la lucha hasta los límites pero sin llegar al contacto físico con la policía. Nosotros siempre hemos sido muy disciplinados con el megáfono, que lo llevaba Juan Manuel, y si decía “al suelo”, al suelo. Porque nuestras luchas siempre han sido de resistencia pacífica. Ocupamos cortijos o cortamos la carretera pero si el megáfono decía “nos levantamos, nos levantamos”, todos a una. Y nunca enfrentándonos a la policía.... ¿Me he ido un poco de la pregunta, no?

M: No, no... Continúa...

J: Y eso, que situaciones difíciles hemos tenido muchas. Recuerdo también, en la lucha del Humoso, ocupamos el Banco Central. El Banco Central en Sevilla es como un túnel cuadrado... Y nos rodearon por detrás, y desde detrás empezaron a desalojar. Y en la puerta se creó un tapón entre los que íbamos a fuera y los que estaban ya en la calle... Y la policía seguía empujándonos... Hemos pasado situaciones muy tensas... Pero hemos medido muy bien esos momentos.

M: Y, ¿que es la Reforma Agraria? ¿Que supondría para Andalucía ahora mismo?

J: Decimos que necesitamos una Reforma Agraria porque estamos denunciando que, en Andalucía, el 2% de los propietarios posee el 50% de la tierra. Aquí te puedes encontrar grandes terratenientes, que a pesar de ser una figura medieval aún existen, por ejemplo, la Duquesa de Alba que tiene... no se... una barbaridad... miles de hectáreas... Entonces, aquí la propiedad está concentrada en la figura del terrateniente, que es el señorito andaluz... En Marinaleda, antes de que nosotros entráramos en el gobierno y antes del sindicato, solo tenía trabajo los jornaleros que el señorito decía. Llegaba la campaña de la aceituna y la gente lo que hacía era salir a las plazas, esto es muy del sur también, llegaba el señorito, además a caballo, “yo me posiciono por arriba” (haciendo burla del señorito andaluz), y decía: “tu, tu, tu, tu, tu os venís a trabajar conmigo” (señalando con el dedo). Los que supuestamente tenían fama de buenos trabajadores o los que él tenía recomendados. Y con esta situación, decimos nosotros, tenemos que acabar. Además de con la concentración de tierras porque nosotros decimos que *la tierra es de quien la trabaja*, no de quien la haya heredado o del que tenga grandes propiedades de tierra pero luego no la explote y no de trabajo. Por eso señalamos el Humoso como tierra que tenía que ser expropiada. El Humoso tiene 1200 hectáreas y había en los años 70, solo dos personas trabajando. Por eso dijimos que el Humoso debía ser expropiado para dar empleo, para que lo gestionaran los trabajadores en paro de Marinaleda. Y, además, por señalar la tierra como un bien común. Al fin y al cabo, estábamos señalando la propiedad de los medios de producción. Así que la Reforma Agraria es sumamente necesaria para Andalucía

y la figura del terrateniente, aunque muchos sectores de la izquierda y la derecha aseguran que no existe, tiene que pasar a la historia. Este año, nos hemos encontrado con que gente, en la campaña de la aceituna, ha trabajado por veinte euros, para conseguir solo las peonadas que luego les sirven para cobrar el subsidio de desempleo. Eso, a las alturas que estamos, es una barbaridad. O ir a trabajar por la comida, eso pasaba en tiempos de Franco y lo estamos volviendo a ver en el campo. Por eso hay que borrar al terrateniente, como esa figura medieval, casi, que es el que señala quién va a trabajar y quién no, y señalar que la tierra debe ser para el que la trabaja.

M: Y ahora mismo, ¿cómo sigue la lucha?

J: Marinaleda está, desde hace unos años, en un periodo de consolidación. Tenemos la tierra desde el año 71, trabajamos el Humoso en régimen de cooperativa, la junta nos decidió la tierra en el uso. Nosotros decimos que no creemos en la propiedad, no la queremos, nosotros queremos el uso de ella.

Funcionamos de la siguiente manera: tenemos 40 cooperativistas trabajando en el Humoso, cobrando un sueldo mensual, y los demás empleados, en función del trabajo que hay, se reparten las horas en asamblea. Es decir, intentamos repartir la faena que hay de manera que en cada casa haya como mínimo un sueldo. Y ahora estamos consolidando el proyecto. Hace años decíamos que queríamos la tierra, incluso para convertirla en una comuna. Es decir, que además de un proyecto económico se consolidase como proyecto ideológico, una nueva forma de vivir, de construir otro sistema. Estamos consolidando esto y estamos en un punto, casi al 90%, de las viviendas de autoconstrucción. Ahora tenemos alrededor de 400 viviendas autoconstruidas que han traído la solución a muchas casas de Marinaleda. Date cuenta que, ahora mismo, la edad media del autoconstruidor en Marinaleda es de 25 años. Hay gente soltera que, en estos momentos, tiene una vivienda y pagan por ella lo que los autoconstructores acuerdan... Algunos 15 euros al mes, otros 24... Hemos conseguido un nivel bastante alto en este aspecto. Y también estamos consolidando todos los temas sociales. Y teniendo siempre presente, que pase lo que pase y estemos como estemos, la lucha tiene que estar siempre presente. Siempre constante. O cosas que haya que mejorar en Marinaleda o problemas del sindicato, a nivel nacional, en Andalucía. Ahora, por ejemplo, con el tema del compañero Andrés. Y si más tarde hay que estar en otras luchas, allí tiene que estar Marinaleda. Subsistiendo, podríamos decir...

M: ¿Resistiendo?

J: Resistiendo que... no es poco.

M: En el S.O.C creéis en la independencia de Andalucía, ¿por qué?

J: Sí, porque creemos que Andalucía es una nación. Nosotros siempre lo hemos dicho así y la verdad es que hemos tenido muchos problemas con eso. Porque en Andalucía no tiene sentimiento nacional. Ni tampoco hay, yo creo, que ha pesar que haya partidos que se llaman andalucistas... es un Andalucismo *light*. Nosotros decimos que somos una nación soberana y defendemos un nacionalismo de izquierdas, porque decimos que la lucha de clases todavía existe y hay que acabar con ella. Hay que romperla y defender a la clase trabajadora, jornalera... Ya te digo: muy criticados por esa idea pero nosotros seguimos para delante con la bandera... Incluso, en Marinaleda, no celebramos el 28 de Febrero, que es el día institucional de Andalucía... Si no que lo celebramos el 4 de Diciembre, que fue cuando Andalucía también

se echó a la calle y, ese día, mataron un compañero en Málaga, García Gaparròs... Nosotros tenemos nuestro día de Andalucía en Marinaleda, es el 4 de Diciembre. Y también hemos sido muy criticados por esa idea pero nosotros adelante con ella.

M: Y, ¿cómo le explicarías a alguien que cree en la propiedad privada, los hechos de Mercadona?

J: Pues, en los hechos de Mercadona, nosotros nos fijamos el objetivo de que había que señalar que, en este país y en este mundo, sigue existiendo la lucha de clases. No puede ser que personas acumulen riqueza e incluso, se tire comida a los contenedores, mientras otras personas no tengan para comer, no tengan que llevar a sus hijos, no tengan las necesidades básicas cubiertas... Entonces, nosotros hicimos esa acción de manera simbólica pero denunciando el sistema en el que vivimos. Algo tan, creemos que prioritario y básico como, comer... Denunciarlo. Porque si que es cierto, yo creo, que todo el mundo estaba/esta viendo esa realidad... La está viendo en los medios, la está viendo en sus barrios, la está viendo en sus pueblos... Nosotros no fuimos a enseñar ninguna foto de algo que la gente no estuviera viendo ya en sus casas, en sus realidades, o comodidades, o en sus luchas... Y, nos encontramos con que, sorprendentemente, molesto mucho... Bueno, nos llevamos cuatro carros que acabaron en las viviendas de una gente en Sevilla que llevaba meses ocupando unas viviendas, la Corrala y lo medios (de comunicación) nos acompañaron a llevar toda esa comida a los compañeros de ese proyecto. Y la verdad, es que nos sorprendió mucho todo el revuelo mediático que se montó. Y creo, que la acción del Mercadona ha marcado “un antes y un después” y, además, señalamos el enemigo. Porque hay que decirlo claramente: es ese nuestro enemigo, el que acumula riqueza y no reparte, el que debe de tener en este momento vergüenza por ver y consentir que otra persona esté pasando hambre mientras él se esté llenando los bolsillos. Y si se llama Mercadona, señalaremos al Mercadona, y si se llama Periquillo de los Palotes, lo seguiremos señalando.

Porque a pesar de que en aquella época nos llamaron casi terroristas, para nosotros los terroristas son ellos. (El silencio que se creó en este punto de la entrevista no lo puedo escribir en la transcripción pero forma parte importante de la entrevista)

M: Y ahora una pregunta más personal: ¿Que opinas de Unidos Podemos y las medidas Keynesianas? Si el capitalismo es el problema, ¿no es un error querer gestionarlo?

J: Nosotros decimos que al capitalismo hay que señalarlo y derrumbarlo. No hay que reformarlo. Eso es un error. Y si ese planteamiento se defiende desde la izquierda, se llame Izquierda Unida o se llame Podemos o otra organización, para mi personalmente, está equivocado. Si una persona pasa hambre y hay un sistema que lo consiente, que es el sistema capitalista, debemos señalar y derrumbar ese sistema. Y eso no tiene medias tintas. Eso es así. Lo demás es, como decimos aquí en el Sur: Yo estoy señalando un cortijo y digo “bueno voy a intentar cambiar las estructuras, voy a crear un poquito de empleo, etc.” Eso es *Pintar el cortijo pero al amo dejarlo dentro*. No. Si pintamos el cortijo, si ocupamos el cortijo, el amo hay que sacarlo y echarlo. ¿Para que? Para entrar nosotros y hacer que el cortijo produzca. Lo demás es engañarnos.

M: Y... ¿Como ves el futuro de Marinaleda?

J: El futuro de Marinaleda lo veo en la dirección por la que la asamblea y la gente que lucha quiera llevarla. Mientras haya gente que lleve la bandera de esa Utopía, seguirá existiendo

Marinaleda como la conocemos hoy. El futuro será el que se decida. Personalmente, creo que tiene que seguir siendo este camino: el camino de la solidaridad, de la Utopía, el de la lucha... Porque, yo creo, que es el único camino que nos queda. Y es el más justo. Y es el que nos hace ser ese hombre que decía el Che y en el que yo, personalmente, creo profundamente.

M: Y para terminar la entrevista ¿Qué mensaje lanzarías a la juventud, en general?

J: A la juventud que hable, que sienta, que pida, que sea rebelde, que luche, que se divierta todo lo que pueda y quiera, pero también que no se olvide de aprender, de denunciar y de sentirse viva. Conocer nuevas experiencias, viajar, estudiar siempre mucho y tener la empatía suficiente, el sentido común y la valentía de coger el testigo de la lucha. Creo que, en cuanto la juventud se sienta viva y sienta que esto no tiene que estar gobernado por otros, que ellos pueden ser sus propios gobernantes, estaremos hablando de otro mundo posible, de esa Utopía. Autogestión, organización, que milite allá donde se crea en el ser humano. Cada uno en sus realidades y sus espacios, sus pueblos y sus ciudades. Que se olviden de eso que nos dice el sistema capitalista de que tenemos que ser gobernados por otros, gestionados por otros, que los jóvenes se dediquen a la diversión, las drogas y a nosequé... que eso no lleva a ningún sitio.

M: Y bueno, una última pregunta... Hay muchos jóvenes que entienden que debe haber un cambio porque el sistema capitalista no funciona, pero que creen que ese cambio se tiene que dar aún y que hasta que la gente no esté preparada, ellos no harán nada. Porque ¿si no está preparada la gente, para que me voy a mover yo?

J: ¿Si no está preparada la gente para que me voy a mover yo? ¿Y esperando que? ¿Que venga alguien y los salve? No tenemos que ser salvados por nadie, ni venir nadie, ni "esperar a...". Esto es un camino. Si tu te quedas mirando la realidad, los medios de comunicación y todo lo que quieras, no puedes no hacer nada. Ante una realidad así no puedes quedarte impasible. No tiene que venir nadie, ya somos nosotros. Y somos nosotros los que tenemos que cambiar eso. Entonces no tiene que venir nadie ni nada caído del cielo.

M: Pues muchas gracias y a seguir con la lucha.